

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Γνωριμία με τις αρχαιότητες της Νάουσας

• • •

Το μνημείο του Δημητρίου Τσαμν - Καρατάσου

• • •

Μακεδονικός Αγώνας
- Παύλος Μελάς

• • •

Περιβάλλον - Δήμος
Πολίτες

• • •

Οδός Ζαφειράκη

• • •

Η ρινοπλαστική στην υπηρεσία της ομορφιάς

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ**
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ**

**ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΚΟ ΣΠΙΤΙ**

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

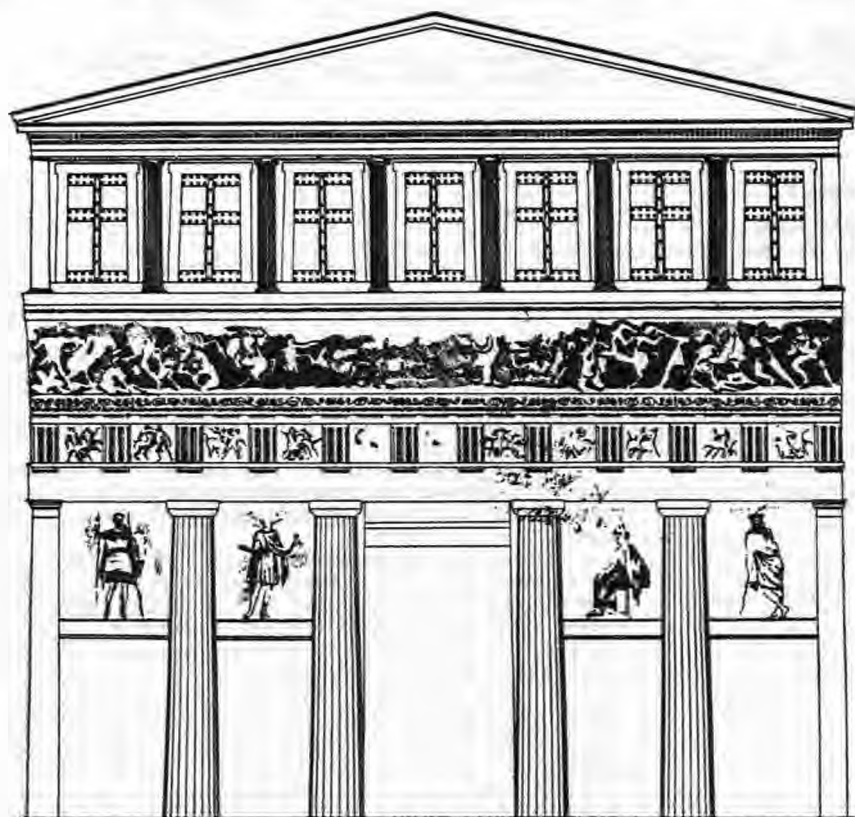
Βασ. Φιλίππου 21. Ώρες λειτουργίας απογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Η ΠΡΟΣΟΨΗ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΤΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ

Α' ΜΕΡΟΣ

Είναι υποχρέωση όλων μας στις ημέρες που περνάμε να αξιολογήσουμε και να αξιοποιήσουμε την κληρονομιά μας. Η Ορθοδοξία, ο λαϊκός πολιτισμός, το Βυζάντιο, η αρχαιότητα είναι στοιχεία της ταυτότητάς μας και ταυτόχρονα η δύναμη για την παραπέρα θετική πορεία μας ως έθνους.

Με την βοήθεια των παλαιών προσκόπων Βέροιας, με τους οποίους με συνδέουν κοινές δράσεις και τους οποίους ευχαριστώ για την αργάνωση αυτής της εκδήλωσης, (μου δίδουν την τιμή και τη χαρά της μεταξύ μας επικοινωνίας) θα ξεχωρίσουμε σήμερα για μελέτη ένα κομμάτι από τη μεγάλη Ελληνική κληρονομιά, τις αρχαιότητες της Νάουσας.

Η μελέτη των αρχαιοτήτων της Νάουσας πέρα από την γνωστική

ωφέλεια και απόλαυση θα μας δώσει και το μέτρο του ανηθητικού τρόπου που λειτουργούμε απέναντι στον αρχαιολογικό μας πλούτο, δυστυχώς.

Η Νάουσα, αδελφή πόλη της Βέροιας, (η Μίσσα, η Βερόη και ο Όλγανος είναι οι τρεις θυγατέρες του Βέρητα, κατά μία παράδοση), κατέχει ένα από τα επίπεδα των παρυφών του Βερμίου.

Στα θεμέλιά της και γύρω, παράλληλα με τον ρου της Αράπιτσας, του ποταμού που την διασχίζει, στον άξονα Άνω Άγιος Νικόλαος - Κάτω Άγιος Νικόλαος, έχουμε πολυανθρωπάτους οικισμούς.

Το επίπεδο των πηγών του Αγίου Νικολάου ήταν κατοικημένο. Η σημερινή άνω πόλη είναι κτισμένη σε όλο το πλάτος της πάνω σε ψηφιδωτά.

Το επίπεδο της Κάτω πόλης προς το Σπήλαιο του Μεγ. Αλεξάνδρου

του
Εμμανουήλ Βαλασιόδη

παρουσιάζει αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Το ίδιο και τα επίπεδα Παναγιωπούλας, Βάντου, Πλακένκας, το ύψωμα της Γάστρας, ο Σάλλος, το πσιφλίκι, η Καμάρα, ο Κάτω Άγιος Νικόλαος, η περιοχή μεταξύ Κοπανού και Λευκαδίων, το Ζερροχώρι, η Επισκοπή, η Μαρίνα.

Και παρατηρείται χρονολογική ροή των οικισμών από πάνω προς τα κάτω, όπως και αναδιπλώσεις και αναστροφές και επικαλύψεις, ανάλογα με τις ιστορικές συγκυρίες. Η διάρκεια στη ζωή του τόπου, η διαδοχή των γενεών, η συνοχή και συνέχεια στην πολιτιστική κληρονομιά αποτελούν αδιαμφισβήτητο γεγονός.

Τοπωνύμια άπειρα φανερώνουν αυτή την συνέχεια, όπως Παλιοσώτηρα, Παλιόστρατα, Μοσκόκι, Παλιοσκληρί, Παλιομπούνκη, Μαντέμι, Βάλια, Παλιοκαλλιάς, Παλιονάουστα, Ισδόρια και όσα έχουν προαναφερθεί, Βάντος, Στόλος Πλοκένια Καμάρα Σπήλιο κ.ά.

Παλιομπούνκη, παλιό βούκινο ηχείο. Στον χώρο αυτό λειτουργεί και σήμερα το φαινόμενο της δένδρολατρείας. Πρόσφατα άνθρωπος της ηλικίας μου, αφού γύρισε παντού για τη γιαιρεία προσφίλους του προσώπου, μετά από παραίνεση, «να πας, είναι καλό», έφτασε και εκεί στην Παλιομπούνκη, αμίλητος στο χώρο που ακούγονται φωνές, να κάνει τα αναθήματά του στα δένδρα και τις ευχές του για τη λύτρωση από το βάσανό του. Και δεν είναι η μόνη περιοχή δένδρολατρείας. Είναι και το Καλογέρταχο προς τον Κοπανό και ήταν, όπως μαρτυρούν γραπτά κείμενα, και η περιοχή Σπηλίου.

Το τετράγωνο από τον Παλιολιθικό οικισμό της Κράστας στο Ρ

δοχώρι μέχρι την προϊστορική Τούμπα της Επισκοπής, από την προϊστορική Τούμπα της Επισκοπής μέχρι τα Μονόσπιτα, από τα Μονόσπιτα, ευθεία επάνω, προς Στενίμαχο, Χειροσούγλα, άνω Άγιο Νικόλαο, με πλάτες το Βέριμο, όλος αυτός ο χώρος σφύζει από ζωή από τα χρόνια τα προϊστορικά μέχρι σήμερα.

Αρχαιότητες στην περιοχή άπειρες. Ούτε τις ακολουθήσαμε ακόμη. Το τί μας επιφυλάσσει αυτός ο τόπος είναι άγνωστο.

Ενδεικτικά θα πω ότι το Εκκλητάκι του Αγίου Νικολάου, στις πηγές, είναι κτισμένο επάνω σε παλαιότερους Ναούς. Το ίδιο έχει συμβεί και στον Κάτω Άγιο Νικόλαο. Η πλευρά της Νάουσας προς τον Αϊ-Λιά είναι ανεξερεύνητη. Εδώ περιώθηκε το τοπωνύμιο Βάλια. Κάπου στην ιστορία αναφέρεται μια πόλη Βάλλα. Από τους αρχαίους τοποθετείται στην περιοχή μας. Είναι τα Παλατίτσια λέχτηκε. Μπορεί να ταυτιστεί με τη Βάλια; Σε ερωτήματα τέτοια μόνο η αρχαιολογική σκαπάνη απαντά.

Η άλλη πλευρά της πόλης προς τον Άγιο Θεολόγο και το Σπήλαιο του Μεγάλου Αλεξάνδρου δεν ερευνήθηκε. Η Παναγιωπούλα, ο Βάντος, τα ίδια. Η Πλακένια θάφτηκε, έγινε σκουπιδότοπος. Και από κει και κάτω, όπου έγιναν ανακακρές και έγιναν πολλές, με την αποχώρησή του αρχαιολόγου που τις ενεργούσε, τα ευρήματα εγκληματικά εγκαταλείφθηκαν και οι χώροι μετατράπηκαν σε ζούγκλα. Παράδειγμα η Ακρόπολη μας πολύ μεγάλης πόλης που εκτείνεται στο τελευταίο μεγάλο πλάτωμα, στην ποδιά της Νάουσας, πάνω από τα Λευκάδια. Είναι η Ακρόπολη ένα φυσικό οχυρό ανάμεσα στα ποτάμια του Γκιμόδου και της Αράπιτσας. Πέρασε κάποιος αρχαιολόγος, γρατζούνισε λίγο το χώμα, μετατέθηκε στην Αθήνα και αυτό ήταν. Στον χώρο δεν μπαίνει άλλος αρχαιολόγος πλέον. Να σημειώσουμε ότι ο χώρος έχει

απαλλοτριωθεί και ανήκει στο Δημόσιο.

Εδώ, στις 15 Αυγούστου 1991, όπως με πληροφόρησαν αγρότες της περιοχής, ήρθαν τρία αυτοκίνητα με κίτρινες πινακίδες, ένα πουλιόκι και δύο Ι.Χ. Οι ξένα αυτοί έμειναν στην Ακρόπολη όλη την ημέρα, έσκαψαν, πήραν ό,τι πήραν, άφησαν τα κουτιά και τα μπουκάλια από τα αναψυκτικά τους και έφυγαν.

Πρόσφατα ο Δήμαρχος Νάουσας, ο κ. Πολάκης, σε συνέντευξη που έδωσε σε τηλεοπτικό σταθμό της Βέροιας είπε πως γνωρίζει δύο τάφους, αλλά δεν τους φανερώνει και ανέφερε τους λόγους του. Δεν είδα την εκπαιμπή. Αναφέρομαι στο γεγονός γιατί Βεροιώτες δημοσιογράφοι σχολιάζοντας τη δήλωσή του Δημάρχου μου είπε πως δεν είναι σωστά πράγματα αυτά.

«Εφ' όσον ο Δήμαρχος γνωρίζει ύπαρξη τάφων, οφείλει να τους υποδείξει στην Αρχαιολογική υπηρεσία», είπε.

Απάντησα στον φίλο δημοσιογράφο: «Εγώ γνωρίζω τέσσερα ολόκληρα νεκροταφεία πολυάνθρωπου οικισμού μόνο στο τρίγωνο Πλακένια - Κοπανός - Λευκάδια. Αφήνω την Επισκοπή και δέβαια την Μαρίνα. Ποιός ενδιαφέρεται γι' αυτά?».

Εδώ πρέπει να πούμε ότι ο τίτλος της σημερινής αμύλης, γνωριμία με τις ασχαιότητες της Νάουσας, είναι πολύ ευρύτερος του αντιλαμβανόμενου με το οποίο θα ασχοληθούμε. Εμείς σήμερα θα επικεντρώσουμε την προσοχή μας σε τρία μνημεία ενός μόνο νεκροταφείου και θα πούμε λίγα λόγια και για τη Σχολή του Αριστοτέλη. Αν έφερα εδώ φωτογραφίες από ό,τι έχει εγκαταλειφθεί και φωτογραφίες από το έργο των αρχαιολόγων θα μιληγαλούσαμε πολύ.

Ο Αριστοτέλης, η Σχολή του

Ο Αριστοτέλης ήταν γιος του Νικόμαχου, προσωπικού γιατρού του

Μακεδόνα βασιλιά Αμύντα του Γ', πατέρα του Φιλίππου και πάππου του Μεγ. Αλεξάνδρου.

Ο Νικόμαχος, λοιπόν, άνθρωπος του παλατιού, αλλά και Ασκληπιιάδης. Η οικογενειακή σχέση του Αριστοτέλη με τους βασιλείς των Μακεδόνων, τον κλάδο του Αμύντα του Γ', αλλά και της Ιατρικής και γενικότερα της Επιστήμης και της συγγραφής είναι δεδομένη. Ο Νικόμαχος υπήρξε και συγγραφέας.

Δυστυχώς ο Νικόμαχος πεθαίνει νωρίς. Την επιμέλεια όμως του νεαρού Αριστοτέλη αναλαμβάνει ο Μικρασιάτης Πρόξενος ο Αταρνεύς, φίλος του Νικόμαχου.

Ο Πρόξενος στέλνει τον Αριστοτέλη στην Αθήνα να σπουδάσει πολιτικός στην Ακαδημία του Πλάτωνος, όταν φτάνει στα δεκαεφτά. Μαθητής του Πλάτωνα, συνεργάτης του Πλάτωνα, δάσκαλος, φιλόσοφος, ο Αριστοτέλης έμεινε 20 χρόνια στην Ακαδημία και ήταν ο φυσικός διάδοχος του Πλάτωνα στη Σχολή του.

Διευθυντής όμως της Ακαδημίας μετά το θάνατο του Πλάτωνα, που επισυνέβει το 348 π.Χ., εκλέχθηκε ο ανεψιός του Πλάτωνα, ο Σπεύσιππος. Ο Αριστοτέλης και ο Ξενοκράτης εγκαταλείπουν τότε την Ακαδημία και την Αθήνα και φεύγουν στην Μ. Ασία. Εκεί, στην πόλη Άσσο, δημιουργούν μια αξιόλογη φιλοσοφική κίνηση, μια Σχολή Φιλοσοφική, κάτι σαν παράρτημα της Ακαδημίας.

Μετά τρία χρόνια ο Αριστοτέλης έρχεται στην Μυτιλήνη, όπου διδάσκει επίσης μια τριετία. Από εκεί τον καλεί το 342 ο Φίλιππος στην Πέλλα για να αναλάβει το έργο της μόρφωσης του γιού του Αλεξάνδρου.

Ο Φίλιππος δέχεται τις υποδείξεις του Αριστοτέλη, που ήρθε στην Πέλλα όχι για να γίνει οικοδιδάσκαλος, διαμορφώνει τον χώρο του παρά την Μίεζαν ονομαστού Νυμφαίου και χτίζει σ' έναν γαλήνιο

χώρο με αργιώδη βλάστηση, πάνω από σπηγές με γάρφαρα νερά, ανάμεσα σε σπήλαια με σταλακτίτες και σταλαγμίτες, τον Περίπατο, την Σχολή του Αριστοτέλη.

Το κτίριο ήταν διώροφο, κτισμένο με πωρόλιθο σε σχήμα ανεστραμμένου (Γ), με πρόσδεση από τις πηγές, όπου υπάρχει παλαιά γέφυρα από υπερειγέθεις πώρινους λίθους. Έξοδος υπήρχε και από τον επάνω όροφο. Το ισόγειο με τον όροφο συνδέονταν με εσωτερική σκάλα.

Πρέπει η Σχολή να ήταν κομψοτέχνημα, με πλούσιο ζωγραφικό και κεραμικό διάκοσμο, αν κρίνουμε από τα κεραμικά που έχουν βρεθεί και την πλούσια χρήση ζωγραφικού διακόσμου στους Μακεδονικούς τάφους. Η Σχολή ονομάστηκε Περίπατος από την αρχιτεκτονική δομή του κτιρίου. Είχε περίπατο, δηλαδή ευρύ χώρο στεγασμένο, πρόσσο, κατά τον τύπο των αρχαίων Μακεδονικών σπιτιών.

Σ' αυτή τη Σχολή δίδασκε, διαπαιδαγωγούσε ο από του Περιπάτου Φιλόσοφος, όπως στη συνέχεια αποκαλείται ο Αριστοτέλης, με συνεργάτη του τον Θεόφραστο, για τρία χρόνια, τον Αλέξανδρο και τους γόνους των ευγενών Βασιλειών εταίρων του Μακεδονικού οίκου.

Η συνάντηση αυτή Αριστοτέλη και Αλέξανδρου έθεσε την δύναμη του ανερχόμενου ελληνικού Μακεδονικού βασιλείου με την Ελληνική Παιδεία και Σοφία και σφράγισε την παραπέρα ιστορική πορεία της ανθρωπότητας.

Ο Τάφος της Κρίσεως

Ο Τάφος της Κρίσεως είναι ένα διώροφο Μνημείο, το μεγαλύτερο μέχρι στιγμής Μακεδονικό ταφικό μνημείο στον κόσμο.

Το κάτω τμήμα του είναι Δωρικού ρυθμού με ψευδοπρόσσο. Με λίγη φαντασία αν φέρουμε μπροστά τις καλώνες δημιουργείται μια στοά,

τυπικό γνώρισμα των Μακεδονικών σπιτιών μέχρι τις μέρες μας. Θυμίζατε στα χωριά, πώς κτίζονταν τα σπίτια πριν ευθάλει το μπετόν. Πρόσσο με ντιρέκια στο ισόγειο, χαγιάτι στον όροφο. Εκεί διημέρευαν, εκεί κρεμούσαν τα καλοαμπόκια, τα κωδύνια, τα ρόδια, τα σταφύλια, τις αρμαθές τα τάρκα, οι «παλιοί».

Προς τα επάνω μετά τα τρίγλυφα και τις μετώπες, πάνω από τη ζωφόρο, προβάλλει ο όροφος Ιωνικού ρυθμού με τα τυφλά, όπως λέγονται, παράθυρα και με ένα κενό κατά πάσα πιθανότητα τμήμανο.

Στα πλάγια της εισόδου, δεξιά και αριστερά, ανάμεσα στις κολώνες έχουμε τις μαρφές του νεκρού στρατηγού, του ψυχασομικού Εριτή και των Κριτών του Άδη Αιακού και Ραδάμανθυ.

Ο μύθος της Κρίσεως των νεκρών είναι: παλιός. Κρατάει από την εποχή του Κρόνου, όπως λέγει ο Σωκράτης στον Γοργία του Πλάτωνα. Γινόταν όμως αδικίες, γι' αυτό ο Δίας διόρισε τους τρεις γιούς του δικαστές.

Διόρισε (λέγει ο Δίας) δικαστές τους τρεις γιούς μου. Δύο από την Ασία, τον Μίνωα και τον Ραδάμανθυ και έναν από την Ευρώπη, τον Αιακό. Αυτοί λοιπόν, όταν πεθάνουν θα δικάζουν στον (Αστροδελό) λειμών, το μέρος όπου ο έρμος χωρίζεται σε δύο: ο ένας οδηγεί στα νησιά των Μακάρων και ο άλλος στον Τάρταρο. Αυτούς, δηλαδή, που κατ'άγονται από την Ασία θα τους δικάζει (κρίνει) ο Ραδάμανθους και τους άλλους, που κατ'άγονται από την Ευρώπη, ο Αιακός. Όσο για τον Μίνωα, σε τούτον θα δώσω την υπέρτατη εξουσία, ώστε να αποφασίζει, όταν οι δύο άλλοι δικαστές βρεθούν σε αμηχανία, σαν ανώτατος κριτής. Έτσι η κρίση για την μετάδοση των ανθρωπίνων στο ένα ή στο άλλο μέρος (στα νησιά των Μακάρων ή τον Τάρταρο) να γίνεται όσο μπορεί πιο δίκαιη. (Γοργίας Β' 79, μετάφραση

Εταιρείας Ελληνικών Εκδόσεων, «Πλάτωνος 'Απαντα», τόμος 11, σελίς 106).

Και εδώ πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η αποτύπωση του μύθου της Κρίσεως στο μνημείο πάλι μια παράδοση. Όλα τα Μακεδονικά ταφικά μνημεία συνδέονται με το μύθο της Περσεφόνης. Εδώ έχουμε προβολή μύθου με θηϊκή - φιλοσοφική διάσταση.

Ποιός άραγε να είναι ο νεκρός;

Το μέγεθος του μνημείου, η γλίσκία του στρατηγού και κυρίως η προβολή του Πλατωνικού μύθου της Κρίσεως οδηγούν όπως στο συμπέρασμα ότι ο στρατηγός είναι ένας από τους Εταίρους του Μεγάλου Αλεξάνδρου, μαθητής και αυτός του Αριστοτέλους, σιμημαθητής και αθηλικός του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Θα μπορούσε να είναι ο Πευκέστας ο Μιξεύς. Τριήραρχος του Μεγ. Αλεξάνδρου ο Πευκέστας, όπως μας λέγει ο Αρριανός, ανδραγάθησε στους Μαλλούς, ορίστηκε σιμηματοφύλακας του Μεγ. Αλεξάνδρου, διαόριστηκε Σαράπης της Περσίας και ήταν ένας από τους στρατηγούς που στεφανώθηκε με χρυσό στεφάνι από τον Αλέξανδρο.

Θα μπορούσε ίσως. Όλα είναι πιθανά, όλα όμως απαιτούν έρευνα. Δυστυχώς το μνημείο βρέθηκε συλημένο. Τα πλούσια τεκμήρια του άγνωστο ποιάς ακολουθήσαν κατέδωσαν.

Τον τάφο της Κρίσεως, όπως και την Σχολή του Αριστοτέλους, ανέσκαψε ο αρχαιολόγος Φώτης Πέτσας, ο οποίος σήμερα, συνταξιούχος, διαμένει στην Αθήνα. Ο κ. Πέτσας είναι ο αρχαιολόγος που ανέσκαψε επίσης την Πέλλα. Και είναι μαζί με τον Ανδρόνικο τα δύο μεγάλα σύγχρονά μας ογκώδη Αρχαιολόγων στην Μακεδονία και ο πρώτος διδάξαντες ότι τα μνημεία δεν είναι εσωτερική υπόθεση ενώ κλάμπ, αλλά ανήκουν στο σύνολο

ΤΕΛΟΣ Α' ΜΕΡΟΥΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΑΚΕΔΟΝ

Ο Ένοπλος Φιλόσοφος

Σε τούτο τον κόσμο, πολλοί ήρωες, πολλές ανθρώπινες μορφές αστράψανε, μα η λήθη σκέπασε το όνομά τους. Του Μέγα Αλέξανδρου, όμως, το όνομα γυρίζει και ξαναγυρίζει στα χείλη των ανθρώπων και η ζωή και τα έργα του τράβηξαν την προσοχή ιστορικών και φιλοσόφων για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από είκοσι τρεις αιώνες.

Έγινε όραμα η μορφή του και η ζωή του θρύλος. Χιλιάδες βιβλία γράφτηκαν και γράφονται, πίνακες ζωγραφήθηκαν και σμιλεύτηκαν αγάλματα με κέντρισμα τη δική του μορφή. Ονομάστηκε ΜΕΓΑΣ και σίγουρα υπήρξε ο Μεγαλύτερος των Μεγάλων. Όχι γιατί κατέλυσε το Βασίλειο των Αχαιμενιδών, και κατέκτησε τον τότε γνωστό κόσμο, αλλά για μια σειρά μεγάλων πράξεων που είχαν σχέση με το εμπόριο, τον πολιτισμό, τους θεσμούς, τις ιδέες.

Ο Αλέξανδρος αποτελεί φαινόμενο που δεν έχει όμοιό του. Δημιούργησε ιστορία.

Λάτρευε την ελληνική σκέψη και πίστευε στην υπεροχή του Ελληνισμού να ανανεώσει τον άνθρωπο.

Οραματιστής και μαζί ονειροπόλος, οραματίζεται έναν κόσμο ειρήνης, ένα παγκόσμιο κράτος, όπου όλα τα έθνη θα είναι ίσα, θα έχουν κοινή γλώσσα, κοινούς νόμους, κοινό νόμισμα.

Αυτό που σήμερα προσπαθεί να επιτύχει η Ευρώπη, ο Αλέξανδρος το οραματίστηκε και είχε αρχίσει να το εφαρμόζει δύο χιλιάδες τριακόσια χρόνια πριν!

Το πολιτιστικό του έργο είναι σίγουρα μεγαλύτερο από το στρατιωτικό.

Γιατί ανατρέποντας στρατιωτικά μια άγρονη, θάρβαρα και απολίτιστη δύναμη από την εξουσία της γης, και με την εγκαθίδρυση ενός ενιαίου κράτους, ύψωσε στη θέση του τον Ελληνισμό και το πνεύμα του που εκπροσωπούσαν ο

του Κώστα Κόλλα

Αριστοτέλης στην επιστήμη, ο Πλάτωνας στους ορίζοντες του Ιδεαλισμού, τον Δημόκριτο στην ατομική σύνθεση της ύλης, τον Ηράκλειτο με τη θεωρία για την εξέλιξη των όντων και όλους τους υπόλοιπους σκαπανείς του ελληνικού πνεύματος.

Έκανε την ελληνική παγκόσμια κοινή γλώσσα και στα θέατρα της Ανατολής παιζόνταν τραγωδίες του Αισχύλου και του Σοφοκλή.

«Σκοπός του δεν ήταν να καταστρέψει την γη, αλλά να την κάνει ευτυχισμένη», γράφει ο Πλούταρχος.

Και ο ιστορικός Διόδωρος μας εξηγεί πως «τους εχθρούς ηνάγκαζεν ευδαιμονείν ο νικήσας».

Η εκστρατεία του από ένα σημείο και μετά, έγινε εκστρατεία πολιτισμού. Ημέρεψε ανθρώπινες φυλές.

— Τους Ιρακινούς που ζούσαν σαν ζώα, τους έμαθε να παντρεύονται και να σχηματίζουν οικογένεια.

— Στους λαούς της Αραχωσίας εισήγαγε την άγνωστη σ' αυτούς καλλιέργεια της γης.

— Τους Σογδιανούς τους έμαθε να γηροκομούν τους γονείς τους, αντί να τους σκοτώνουν όταν γερνούσαν.

— Τους Πέρσες να σέβονται τις μητέρες τους και να μην τις παντρεύονται...

— Τους Σκύθες να θάβουν τους νεκρούς τους και όχι να τους αφήνουν άταφους να τους τρώνε τα όρνεα.

Κανείς πριν από αυτόν εκείνη την εποχή δεν πρόβαλε την αγάπη σαν μέσο να κυβερνούν οι άνθρωποι.

Απέδειξε στην πράξη πώς γίνεται εχθρικές φυλές να ζήσουν ειρηνικά σε μια κοινωνία.

Μάντεψε πού οδηγούσαν τα βήματα της Ιστορίας και προείδε τον μελλοντικό γιγαντισμό των κρατών.

Οι τόσες πόλεις που ίδρυσε στην Ασία, σαν μικρές Ελλάδες, γεμάτες δημιουργικό πνεύμα, σαν μαγιά σήκωσαν την νωθρή ασιατική μάζα. Τα μέρη που τις έχτιζε

τα διάλεγε προσωπικά και τις φρόντιζε όσο να ριζώσουν.

Οι περισσότερες ευδαιμονούν ακόμα, όπως η Αρχόντισσα της Μεσογείου Αλεξάνδρεια, η Συριακή Αλεξανδρέτα, το Χεράτ στην Αρσία, η Προφθασία το σημερινό FERAH στη Δραγγιανή, το Κανδαχάρ της Αραχωσίας, Αλεξάνδρεια Νικαία, το σημερινό Καμπούλ, το Χοντζέδ του Ιαξάρτη, η Αλεξάνδρεια του Περσικού κόλπου σημερινή Κούφα, ένα σύνολο εβδομήντα πόλεων!

Όρισε μοναδική γλώσσα της Αυτοκρατορίας τα ελληνικά.

Η Παλαιστίνη και η Αίγυπτος έχασαν την γλώσσα τους σε τέτοιο βαθμό, που για να μαθαίνουν τα ιερά βιβλία τους οι Εβραίοι, χρειάστηκε να μεταφραστεί στα ελληνικά η Παλαιά Διαθήκη από τους «Εβδομήκοντα».

Οι Βελουχιστανοί, δυο αιώνες μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου, έβαλαν χορικά από αθηναϊκές τραγωδίες.

Ινδικά νομίσματα σφραγίζονταν ελληνικά όπως τους χρόνους του Ιησού.

Ο Πλάτωνας θέλησε να ιδρύσει Πολιτεία, μα έμεινε ανεφάρμοστη, γιατί ήταν ανεδαφική, γράφει ο Πλούταρχος, ενώ ο Αλέξανδρος με την ευημερία, πέτυχε να ενώσει τους λαούς, επειδή το εμπόριο πρακτικά φιλιώνει τους ανθρώπους και η συγκοινωνία τους αρμονίζει...

Όποιος σπουδάζει το έργο του Αλέξανδρου, θεβαιώνεται πως αυτός είναι ένας από τους δημιουργούς του σημερινού ανθρώπου, γιατί αυτός έσπειρε νέες ιδέες και καθώς προχωρούν τα χρόνια, τόσο μας παρουσιάζεται πιο σύγχρονος και σε πολλά αυριανός.

Από 230.000 εκλεκτά βόδια, αγεγάδες και μεγαλόσωμα πρόβατα της Καρμανίας που περιέρχονται στην κατοχή του, χιλιάδες από αυτά τα στέλνει στην Ελλάδα για

να βελτιώσει τα είδη και η πράξη αυτή μπορεί να θεωρηθεί η πρώτη προσπάθεια ευγονίας στον κόσμο.

Με εκατοντάδες πλοία, στέλνει στην Ελλάδα χιλιάδες άγρια και πρωτοφανή ζώα, πτηνά εξωτικά, θαλασσινά όστρακα, περίεργα ερπετά, άνθη και φυτά από τα πέριχτα της γης, που με δική του εντολή είχαν συγκεντρώσει υπερχίλιοι κυνηγοί αγρίων θηρίων, ψαράδες και βοτανολόγοι.

Προορισμός του ήταν ο ζωολογικός κήπος του Δασκάλου του Αριστοτέλη, ο οποίος στα εργαστήριά του ο Μεγάλος Φιλόσοφος και φυσικός σπουδάζε τη φύση των ζώων και των φυτών, για να συντάξει τα περίφημα συγγράμματά του «ΠΕΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ» και «ΠΕΡΙ ΦΥΤΟΛΟΓΙΑΣ», που είναι αμφίδολο αν θα μπορούσε να τις συγγράψει χωρίς αυτή την «οικολογική» συνδρομή του Αλέξανδρου.

Για να ολοκληρώσει την οικονομική ανεξαρτησία του Αριστοτέλη, ο Αλέξανδρος του στέλνει όγκους χρυσού και αργύρου, με την παρατήρηση πως όφειλε να επιδοθεί απερίσπαστος στο επιστημονικό του έργο, αδιάφορος για τις δαπάνες στις οποίες έπρεπε να επιδοθεί.

Με αυτό τον τρόπο ο Αλέξανδρος γίνεται ο πρώτος χορηγός της Ιστορίας. Πριν γεννηθεί ο Αλέξανδρος, ο ελληνικός κόσμος ενδιαφερόταν να καλλιεργεί το πνεύμα, αδιάφορος για κάθε τί χρησιμο.

Οι Έλληνες πολίτες που δεν καταδέχονταν να εργασθούν, ήθελαν απλά να «ΕΙΝΑΙ» και τίποτα άλλο.

Αυτός απεικάζει την μελλοντική τάση του ανθρώπου όχι μόνο να «ΕΙΝΑΙ» μα και να «ΕΧΕΙ».

(ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ του γράφοντος: Και οι σημερινοί Έλληνες δεν θέλουν να εργάζονται, θέλουν μονά-

χα να «ΕΧΟΥΝ» αδιαφορώντας για ο,τιδήποτε άλλο. Προ παντός για την καλλιέργεια του πνεύματος).

Ο Αλέξανδρος φέρνει την ανθρωπότητα αιώνες μπροστά, προς τον πολιτισμό της κατανάλωσης, τους μελετημένους προϋπολογισμούς, την λογαριαστική παραγωγικότητα.

Ταχυδρομική υπηρεσία λειτουργούσε κανονικά από τις Ινδίες ως την Μεσόγειο. Καρσάβνια «ενεπορεύοντο καμήλοις τον Ινδικόν φόρτον, εχρυσόφορον δε δια την ευπορίαν οι οδηγοί αυτών».

Ο Βολταίρος σημειώνει πως «ο Αλέξανδρος είναι ο μόνος από τους στρατηλάτες που πρέπει να λέγεται μεγάλος, επειδή μεταμόρφωσε το εμπόριο».

Έβλεπε μέσα του μιαν αλλιώτικη εποχή, πριν κανείς άλλος τη δει. Στην Ώπη καλεί σε πανεθνικό συμπόσιο αντιπροσώπους από πόλεις και έθνη που έχει κατακτήσει σε ένα δείπνο που δεν έχει όμοιό του σε όλη την ιστορία, ίσιο σε σημασία με το Μυστικό Δείπνο του Ιησού.

Στο μακρύ αυτό τραπέζι του Αλέξανδρου, με ανθρώπους όλων των φυλών και των Εθνών, γίνεται σπονδή με κρασί από ένα μεγάλο κρατήρα.

Κάνει όρκο μαζί με όλους όχι στο δικό του Δία, αλλά μαζί με όλους ορκίζεται «στον Θεό Πατέρα όλων των ανθρώπων, λες και οραματίζεται πίσω από τους τοπικούς Θεούς, τον Ένα τον «Παντοδύναμο που κινεί το σύμπαν».

Ορκίζονται να ξεχάσουν τις παλιές τους έχθρες και αδυναμίες και να ζήσουν αγαπημένοι.

Εκεί τους αποκαλύπτει το «Πιστεύω του».

Ο Ερατωσθένης και ο Πλούταρχος γράφουν πως ο βασιλιάς δυο φορές κατά την σπονδή τόνισε καθαρά πως εννοεί την ευτυχία όλης της ανθρωπότητας, όχι μόνο των

υπηκόων του, λέγοντας: «Πάσιν ανθρώποις ομόνοιαν και ειρήνην και κοινωνίαν προς αλλήλους» και ύστερα αναφέρθηκε στους «πανταχόθεν ανθρώπους». Ο Αλέξανδρος δεν θέλησε ποτέ να χωρίσει τις φυλές και είπε τον Θεό «Πατέρα όλων», άρα τους ανθρώπους αδελφία.

Ο Πλούταρχος επαινεί τη φράση «ως φιλοσοφότερη» απ' όσα είχαν διδάξει μέχρι τότε οι φιλόσοφοι.

Αποζήτησε να δημιουργήσει μια κοινωνία συνεργασίας, απόδειξη πως στο τραπέζι μαζί του καθόντουσαν οι Άρχοντες της Σογδιανής και Βακτριανής, που τόσο τον είχαν πολεμήσει, μια κοινωνία συνεργασίας, αυτό που έλειψε από τον κόσμο και λείπει ακόμα.

Ήταν εκατοντάδες χρόνια πρόωρα τα όσα είπε.

Εκείνη την ώρα που τους εξηγούσε πως επιθυμούσε στο κράτος του οι άνθρωποι να είναι όχι μόνο υπήκοοι, αλλά μέτοχοι και συνεταίροι. Ευαγγελίζονταν την ιδέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έκανε την καταπληκτικότερη πράξη της ζωής του. Ο Ελληνιστής TARN σχολιάζοντας τα λόγια του Μακεδόνα, έγραψε κάπου: :

«Όνειρο ήταν όσα είπε και όνειρο παρέμειναν, ωστόσο τούτο το όνειρο είναι το σπουδαιότερο απ' όλες τις κατακτήσεις του Αλέξανδρου».

Η πρωτοφανής ομιλία της Ώπης στεφάνωσε τη ζωή του και οι ιδέες που ανέφερε ήταν αρκετές για να τον περάσουν στην αιωνιότητα σαν Μεγάλο ανθρωπιστή, σαν Μεγάλο Πρωτοπόρο του Πνεύματος.

Τον αιώνα της αγάπης θα τον φέρει αργότερα ο Ιησούς, μα την αρχή την έκανε αυτός.

Με την κασμοκρατορία του και τη διάδοση μιας κοινής γλώσσας, όταν ήρθε το πλήρωμα του χρό-

νου, ο κόσμος ήταν μονόγλωσσος και έτσι έγινε άμεσα καταληπτό το κήρυγμα του Μεσσία και των Αποστόλων.

Ο Αλέξανδρος με το να αναμείξει τους ελληνικούς Θεούς με τους Θεούς της Αιγύπτου, της Ασίας και τον Ιεχωβά, έδωσε στους ανθρώπους πλατύτερη αντίληψη για την θεότητα, και όταν ακούστηκε το κήρυγμα του Ιησού, έρθηκε τους λαούς έτοιμους να παραδεχτούν τον «ΕΝΑ ΘΕΟ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ».

Γι' αυτό όταν ξεψύχησε ο Αλέξανδρος αναστήθηκε στη φαντασία και την ψυχή των λαών.

Ο θρύλος του απλώθηκε από τη Γαλλία, ως τον Ειρηνικό και από την παγωμένη Ισλανδία ως την καυτή Αφρική.

Η Ιλιάδα των Περσών «Η Σαχνάμα» εξυμνεί τον Αλέξανδρο σαν εθνικό τους βασιλιά.

Οι Ινδοί τον θεωρούν μετεμψύχωση του Θεού Κρίσνα.

Οι βουήσιοι του HINDU KUSH δείχνουν σημάδια του «Ισκεντέρ Δούλ Καρνέην» (Δικέρατου) και τα προσκυνούν σαν ιερά.

Κάθε λαός της Ανατολής θέλει τον Μακεδόνα δικό του.

Οι Άρειοι τον θεωρούν «Βασιλέα των Βασιλέων» γιο του Όχου και της κόρης του Φιλίππου του Β'. Οι Αιγύπτιοι γιο του τελευταίου Φαραώ Νεκτανεβώ.

Οι Εβραίοι τον λένε προφήτη που κατέκτησε τον κόσμο κατά το προμάντεμα του Δανιήλ. Οι κάτοικοι της Σιθηνίας πιστεύουν πως αυτός πλησίασε το κέντρο της Σκοτινιάς και έρθηκε την Πηγή της Ζωής, στην άκρη του κόσμου. Ο Μωάμεθ (Κοράνι, κεφ. 18) τον ονομάζει «Νέμπι» (προφήτη) απεσταλμένο του Αλλάχ να νουθετήσει την ανθρωπότητα.

Οι Βιρμανοί τον θεωρούν μέγιστο Μάγο, τα Κινεζικά Χρονικά σαν τον πρώτο Ερευνητή του Ουρανού, οι Λάπωνες τον Αντρειω-

μένο, που τους φέρνει τον Ήλιο. Οι Αβυσσηνοί Χριστιανό Μάγο.

Αυτός είναι ο Μακεδόνας, ο Αλέξανδρος ο Μέγας.

Αυτός είναι ο άγνωστος Αλέξανδρος, που ποτέ δεν διδάχτηκε στα Ελληνόπουλα, που δεν τον ξέρουν οι Έλληνες. Αυτός, που δεν φρεντίσαμε να ανυψώσουμε σε σύμβολο του Ελληνισμού, που θα καθοδηγεί και θα εμπνέει τους Έλληνες, που θα μπορούσε να τους εμπνεύσει την πίστη τους στη φυλή, και τον αυτοσεβασμό που έχουν χάσει.

Είναι αυτός που οι Σκοπιανοί αποτυπώνουν σε αφίσες και καλούν τους Μακεδόνες σε απελευθερωτικούς αγώνες!

Τώρα εμείς πρέπει να τον τοποθετήσουμε εκεί που του οφείλουμε, εκεί που οι καιροί επιβάλλουν: Πάνω στο σύμβολο της Ελλάδας. Στη Σημαία. Η χρυσή μορφή του να αποτυπωθεί στο λευκό και γαλάζιο σταυρό, σαν σύμβολο ενότητας και ιστορικής συνέχειας του Ελληνισμού.

Και αυτή η σημαία να κυματίζει σε όλο τον κόσμο.

Είναι μια πράξη ύστατης ώρας, που το ελληνικό κράτος πρέπει να κάνει χωρίς χρονοτριβή, πριν είναι αργά, πριν και αυτός γίνει αντικείμενο καπηλείας, από τους εχθρούς της Ελλάδας.

Και για τον Ελληνισμό ο Αλέξανδρος ο Μακεδόνας, ο Ένοπλος φιλόσοφος, να γίνει φωτεινό όραμα Αρετής και σύμβολο κοινωνικής και πολιτιστικής ανασυγκρότησης της παραπαίουσας φυλής μας και στο όνομα εκείνου, να κατακτήσουμε με την ψυχική μας ανωτερότητα και ολοκλήρωση, τη θέση μέσα στην ανθρωπότητα, που ο Αλέξανδρος είχε οραματισθεί.

Σεπτέμβριος 1992

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ»: Ένα υπορκτό

πρόβλημα για ένα ανύπαρκτο θέμα

Γιατράζοντας την επέτειο των 30 χρόνων του συλλόγου «Φίλιππος» (όνομα που τόσο προνοητικά και πετυχημένα πήρε ο ομιότιλος πρωταθλητικός Όμιλος της Βέροιας) νομίζω ότι πρέπει, δυστυχώς, να ασχοληθούμε και πάλι με ένα πάντα επίκαιρο και φλέγον πρόβλημα, με το λεγόμενο «Μακεδονικό», αφού φθάσαμε στο απαράδεκτο σημείο να αμφισβητούν την ελληνική εθνικότητα ακόμα και του πατέρα του μέγιστου στρατηλάτη, του Μεγάλου Αλεξάνδρου, δηλαδή του Φίλιππου, οι Σλάβοι των Σκοπίων...

Μέχρι τώρα θεωρούσαμε, εμείς, οι Έλληνες, ότι είναι αστεία η ύπουλη προσπάθεια, των Βουλγάρων παλιότερα και του Τίτο - Σκοπιανών Γιουγκοσλάβων ύστερα, να σφετερισθούν την ιστορία και αυτή τούτη την αυθυπαρξία μας, των Ελλήνων της Μακεδονίας και της ίδιας της χώρας μας.

Αποτέλεσμα των δόλιων και συνεχών ενεργειών των Σκοπιανών, στην Ευρώπη, στην Αμερική, στην Αυστραλία και στον Καναδά και όπου Γης, ήταν να χρειάζεται να καταβάλλουμε, τώρα πολύ καθυστερημένα, εναγωνίες προσπάθειες για να αναπληρώσουμε την πολυετή αδιαφορία, την καλοπιστία μας και την άποψή μας ότι δεν απαιτείται η επίδειξη των αυταπάδεικτων.

Ας δούμε, όμως, περί τίνος πρόκειται:

Οι Σκοπιανοί υποστηρίζουν ότι οι Έλληνες της Μακεδονίας δεν είναι... Έλληνες, αλλά απόγονοι Σλάβων, οι οποίοι κατέκλυσαν τη Μακεδονία στα βυζαντινά, μεσαιωνικά χρόνια, αναμειχθήκαν με τους

υπάρχοντες απόγονους των αρχαίων Μακεδόνων και επικράτησαν. φυλετικά και ανθρωπολογικά, χώρα που - κατά την αναπόδειακτη άποψή τους - οι αρχαίοι Μακεδόνες - δόθεν - δεν ήταν Έλληνες, αλλά αλλόφυλοι!!

Η θεωρία τους τούτη είναι ανιστόρητη, αναπόδειακτη και παραδιάζει - βιάζει οποιαδήποτε λογική.

Αρκεί μία μονάχα παρατήρηση: Είναι κοινά παραδεκτό, ακόμα και από τους πλαστογράφους «ιστορι-

Του Γιώργου Χιονίδη τ. βουλευτή - δικηγόρου

κούς» των Σκοπίων, ότι οι Σλάβοι και συγκεκριμένα οι Νότιοι Σλάβοι (της Βουλγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας) εμφανίστηκαν, για πρώτη φορά, στη Βαλκανική (προερχόμενοι από την περιοχή του Δνείπερου και των Καρπαθίων κ.τ.λ.) τον 6ο αιώνα (όπως ισχυρίζονται τούτοι) ή τον 6ο αιώνα (όπως δέχονται, αναμειφισθήτητα, οι άλλοι ιστορικοί) μετά τη γέννηση του Χριστού, δηλαδή στα βυζαντινά χρόνια, στην εποχή του ευρωπαϊκού Μεσαίωνα, ενώ οι Μακεδόνες (αίχμη των Ελλήνων «Μακεδόνων», δηλαδή των υψηλόβαθμων, που αναφέρει και ο Όμηρος, όπως και ο Ηρόδοτος και ο Θουκυδίδης) υπήρχαν και μεγαλοσύνησαν πολλούς αιώνες πριν, στα αρχαία χρόνια, οκτώ τουλάχιστον αιώνες πριν γεννηθεί ο Χριστός. Πώς είναι, λοιπόν, δυνατόν να αγνοούν το χτίσμα τούτο, των 13-14 αιώνων ή των 1300 - 1400 χρόνων; Μπορεί, βέβαια να είναι καλοί

αθλητές και οι Σλάβοι των Σκοπίων, αλλά δεν νομίζουν ότι γελοιοποιούνται όταν νομίζουν πως είναι δυνατόν να υποστηρίξουν με σοβαρότητα ότι είναι καταρτητό τέτοιο άλμα, στο κενό της Ιστορίας και «πρόβλημα» τόσων αιώνων; Και η θρασύτητα, ακόμα δε και ο παραλογισμός έχουν τη λογική τους και κάποια, περιορισμένα, περιθώρια αποδοχής...

Ας έλθουν, αλλιώς, στους τάφους της Βεργίνας, στις αρχαιότητες, του Δίου, της Πέλλας, των Λευκαδίων, της Σύνδου, του Δερβενίου και όπου αλλού θέλουν στη Μακεδονία μας και ας δουν τα μνημεία και ας διαβάσουν τις επιγραφές (στους πιο πάνω τόπους και στα μουσεία μας), για να διαπιστώσουν ότι όλα τα ονόματα, η ταχιστοπία κ.τ.λ., είναι ολότελα και αναμειφισθήτητα ελληνικά (και μονάχα ελληνικά), για τον απλούστατο λόγο ότι οι Μακεδόνες υπήρξαν ένα ελληνοπρεπές τμήμα του φύλου, από άποψη καταγωγής νοστορίας, πολιτισμού.

Χιλιάδες χρόνια, στα αιματοδομημένα χώματα της Μακεδονίας μας έζησε, μεγαλύνθηκε και διακρίθηκε ένα τμήμα της ευρύτερης Ελλάδας, αυτής της Ελλάδας που χάρισε στους αγράμματους και άγλωσσους Σλάβους τη γλώσσα (τη γραφή) τους και τους ελληνοσπουδαγμένους, ως Έλληνες, δύο διαφωτιστές τους, τους Θεσσαλονικείς Κύριλλο και Μεθόδιο.

Επιτέλους και η αγνωμοσύνη και η πλαστογραφία κάπου πρέπει να σταματούν, ακόμα και για τους αδιάτακτους και τους σκληροπυρηνικούς...

Μέρος 1ο

Λίγοι θα ζουν και θα θυμούνται σήμερα το γοργό πέρασμά του από το χώμα τους. Τα παιδάκια τα τότε της Μακεδονίας που τα χάρδευε, που τάπαιρνε στα γόνατά του αναθυμούμενος τα δικά του και τα φιλούσε δίνοντάς τους κανένα ζαχαρωτό, ίσως δεν ζουν πια. Πολλοί θα αγωνίστηκαν και στη Μικρασία και στον πόλεμο του '40 και πολλοί θα έδωσαν και τη ζωή τους για την πατρίδα. Πόσοι πια θα θυμούνται το ωραίο μελαχροινό παλληκάρι από την Αθήνα που τάφησε όλα για να πάει να στηρίξει έναν αγώνα τραχύ στη Μακεδονία. Αυτόν τον αγώνα που τον είχαν στήσει οι ίδιοι και οι πατέρες τους στην αλύτρωτη ακόμα χώρα για να σώσουν την ελληνικότητά της, το δικαίωμα να ζουν με τις δικές τους παραδόσεις στην οικογένειά τους για να σώσουν την κοινότητα, την εκκλησία, το σχολείο, τον δικό τους πολιτισμό, τον χιλιόχρονο που άντεχε πάντα κρυμμένος στα βάθη του είναι τους όσο κατατρεγμένοι κι αν ήταν.

Με τέτοια ψυχή έδρασε ο Παύλος Μελάς στη Μακεδονία. Περισσότερο από την παλληκαριά του η αγάπη και η βαθειά συμπόνια του για τους ανθρώπους άφησαν

Μακεδονικός Αγώνας

ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ

αχνάρια φωτεινά, από όπου κι αν πέρασε. Τρεις μήνες όλους, όλους έμεινε στη Μακεδονία. Μα αυτός ο λίγος καιρός σφραγισμένος με το θάνατό του, έφθασε για να υψωθεί ως τα σήμερα ο Παύλος Μελάς από τη φωνή του λαού, που ένωσε την ψυχή του, σαν σύμβολο του Μακεδονικού Αγώνα ολόκληρου. Σαν σπινθήρα που άναψε και φούντωσε τη φλόγα που έκαιγε στην ελληνική ψυχή, την ξεπεσμένη από την ντροπή του 1897.

Τον Παύλο Μελά τον κρατά νεκρό στην αγκαλιά της η Καστοριά, η (αγαπητή) όπως την έλεγε πάντα (Καστορία) που δεν αξιώθηκε να την φθάσει ζωντανός. Ο Μητροπολίτης Γερμανός Καραβαγγέλης, που και με εκείνον δεν ανταμώθηκε ζωντανός, τον εκήδευσε με τα χέρια του στην παλαιά εκκλησία των Ταξιαρχών.

Ο Παύλος Μελάς γεννήθηκε στη Μασσαλία τέλη Μαρτίου του 1870. Ο πατέρας του, Μιχαήλ Γεωργίου Μελάς, έμπορος, καταγόταν από την Ήπειρο. Ο παππούς του αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τα Γιάννενα και να καταφύγει στην Κωνσταντινούπολη, όπου και έγινε φιλικός και μέλος της Φιλικής Εταιρείας. Όταν όμως κρεμάστηκε ο Πατριάρχης, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Κωνσταντινούπολη και να καταφύγει, ύστερα από πολλές περιπέτειες, στην Οδησό. Μητέρα του ήταν η

Ελένη Βουτσινά από την Κεφαλονιά.

Το 1874 ο πατέρας του Παύλου, Μιχαήλ, έρχεται με την οικογένειά του στην Αθήνα. Ο Παύλος ήταν τότε ένα έξυπνο και ζωηρό αγόρι τεσσάρων ετών που έτρεχε όλη μέρα πάνω κάτω. Τίποτα δεν

Του Χρήστου Χατζηνιωννίδη

άφηνε στη θέση του. Παράλληλα, όμως, είναι πρόθυμος και ιπποτικός. Παραχωρεί την καλύτερη μερίδα του φαγητού του στ' αδελφια του και δέχεται τις διάφορες μικροαγχαρείς. Μικρές θυσίες που δίνουν όμως στη ζωή μια ευχαρίστηση.

Στο σχολείο είναι ένας από τους επιμελότερους μαθητές. Μελετά τα βιβλία του με όρεξη και αγάπη. Το αγαπημένο του βιβλίο είναι ο Γερυστάθης. Το βιβλίο αυτό είχε γραφεί από τον μεγαλύτερο αδελφό του πατέρα του, τον Λέοντα Μελά. Ο νεαρός ανειδίκευτος βρίσκει στις σελίδες του όμορφες διηγήσεις και ανέκδοτα. Περισσότερο, όμως, τον συγκινεί ο εθνικός παλμός του βιβλίου. Το βιβλίο είναι γραμμένο για τα σκλαβωμένα παιδιά της Ηπείρου. Ο Μελάς, γόνος ηπειρώτικης οικογένειας, δεν ξεχνά ότι τα αδελφια του στενάζουν κάτω από το πέλμα της οθωμανικής κυριαρχίας. Έτσι ανάβει και φουντώνει μέσα του μια αγάπη δυνατότερη από κάθε άλλη. Η αγάπη για την πατρίδα. Την σκλαβωμένη Ήπειρο. Και πώς να μην αγαπά την πα-

τρίδα του ο Μελάς με πάθος, αφού ήταν παιδί της εποχής του. Της εποχής του «Ανατολικού Ζητήματος» και της «Μεγάλης Ιδέας»! Οι Έλληνες της εποχής του ονειρεύονται μια Ελλάδα μεγάλη και τρανή. Ονειρεύονται την Ελλάδα του Φιλίππου και κοιτούν τη σκλαβωμένη Μακεδονία, Ήπειρο και Κρήτη. Η μικρή, τότε, πρωτεύουσα, δονείται από πατριωτικά τραγούδια και στο πλακόστρωτο αντηχεί το στρατιωτικό θήμα των μαυριτών. Η ατμόσφαιρα είναι ηλεκτρισμένη.

Η Βαλκανική χερσόνησος είναι ανάστατη. Τα συμφέροντα των μεγάλων άρχισαν να συγκρούονται και οι μικροί βαλκανικοί λαοί αδικοσκοτώνονται. Η Ρωσία που από πριν είχε ρίξει τα λαίμαργα μάτια της στη θάλασσα του Αιγαίου, δημιουργεί το 1877, προς όφελός της, την Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου. Δημιουργεί μια Βουλγαρία που εκτείνεται μέχρι της Αχρίδος και της Πρέσπας, του Δούναβη και της Θεσσαλονίκης. Και όλα αυτά γιατί ήθελε να χρησιμοποιήσει τη Βουλγαρία για τους σκοπούς τους. Η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου ματαίωσε τους εθνικούς μας πόθους. Γι' αυτό η μικρή Ελλάδα αποφάσισε να πάρει τα όπλα στα χέρια. Θεσσαλία, Μακεδονία, Κρήτη, δονούνται. Μάλιστα η Κρήτη ζητά την αυτονομία της, ενώ η Μακεδονία που περνά την κρίσιμότερή της περίοδο. Πού και πού ξεφυτρώνει κανένα ανταρτικό σώμα που ενισχύεται από ντόπιους. Η δράση τους όμως είναι μηδενική. Και οι Βούλγαροι άρχισαν να εντείνουν τις ενέργειές τους. Χαώδης κατάσταση επικρατεί στην Μακεδονία στην οποία έλαχε ο κλήρος να γίνει θέατρο νέων αιματηρών συγκρούσεων.

Στα χρόνια αυτά της αναστάτωσης και του αναθρασμού περνά ο Παύλος Μελάς τα παιδικά και ε-

φηθικά του χρόνια. Ευαίσθητος όπως ήταν, συγκινείται και ένας ακράτητος ενθουσιασμός τον σπρώχνει στη Μακεδονία. Σχεδιάζει να γίνει εθελοντής να υπηρετήσει την πατρίδα. Εθελοντής στα 16 του χρόνια! Ενώ όμως γυμνάζεται στους «στύλους» στην πλατεία με τα ερείπια του ναού του Ολυμπίου πέφτει και σπάζει το πόδι του. Ανήσυχος που βλέπει να ματαιώνονται τα σχέδιά του με βαρύ σαν μολύβι το δεξί του πόδι, μένει στο κρεβάτι δυο ολόκληρους μήνες. Κάθε εμπόδιο για καλό. Σαπλωμένος στο κρεβάτι ετοιμάστηκε καλύτερα για τις εισαγωγικές του εξετάσεις στη Στρατιωτική Σχολή των Ευελπίδων.

Τον Αύγουστο του 1886, τρεις μέρες πριν παρουσιαστεί στις εξετάσεις του στρατιωτικού σχολείου στο σημειωματάριό του γράφει:

«Εκλέγοντας το στάδιο αυτό δεν υπακούω παρά σε μian ιδέα, να φανώ χρήσιμος στον πλησίον μου και στον τόπον μου. Αυτή είναι όλη η φιλοδοξία. Και σαν καλός στρατιώτης θέλω να υπηρετήσω την πατρίδα και γι' αυτήν να αποθάνω. Καμμιά δυσκολία δεν θα με σταματήσει. Δεν θα υποχωρήσω ποτέ προ των εμποδίων...»).

Και πάλι τον Οκτώβριο της ίδιας χρονιάς, την ημέρα που ορκίστηκε, γράφει στον πατέρα του:

«Πρώχθες το βράδυ έδωσα τον νενομισμένον όρκον. Σας θεβαιώ ότι ορκίσθην έχων πλήρη συναίσθησιν των υπό του όρκου επιβαλλομένων καθηκόντων, σταθεράν δε απόφασιν να εκτελέσω. Δια τούτο εκ θάθους της καρδιάς μου ορκίσθην υπακούων εις τους νόμους

της πατρίδος μου... και θέλω υπερασπισθεί μέχρις τελευταίας πνοής μου την σημαίαν και την πατρίδα... Σας παρακαλώ, σεβαστέ μου πατέρα, να ευχηθείτε όπως ο Θεός με βοηθήσει να τηρήσω εντίμως τον όρκον μου μέχρις τελευταίας στιγμής της ζωής μου»).

Έτσι έβρεθηκε ο Παύλος Μελάς εγκαταλείποντας τους δικούς του στο γεμάτο αυστηρότητα Στρατιωτικό Σχολείο. Ο διοικητής του απαιτεί τόσο από αυτόν όσο και από τους άλλους αυστηρή πειθαρχία. Γι' αυτό ο Παύλος δυσκολεύεται διότι ήταν γνωστή η ζωηρότητά του. Κάποτε το 1891 είχε κτυπήσει κάποιον διευθυντή στο δρόμο, διότι είχε προσβάλλει στη βουλή τον πατέρα του, που ήταν επίσης διευθυντής. Το γεγονός αυτό είχε τις συνέπειές του. Του επιβλήθη «λίαν επιεικώς» τρίμηνη φυλάκιση. Τέλος τον Αύγουστο του 1892 ο Παύλος Μελάς οδήγησε από το Σχολείο των Ευελπίδων ανθυπολοχαγός του Πυροβολικού. Το επάγγελμά του όπως το νιώθει είναι το πιο μεγάλο, το πιο ευγενικό. Τοποθετείται τώρα στο 1ο πυροβολικό Σύνταγμα. Στην μονάδα αυτή τον βρίσκει ο πόλεμος του 1897 που δύθισε την χώρα στη θλίψη και την αποτελμάτωση. Ζει στη ζωή του ανθυπολοχαγού του Πυροβολικού ενός Στρατού του Ελληνικού, που δεν είχε τίποτε να κάνει και επειδή δούλευε για να συντηρηθεί, άρχισε να πλήττει. Η ζωή του σιγά - σιγά άρχισε να γίνεται ανυπόφορη. Προσπαθεί να πλανά τον εαυτό του μια δεν το κατορθώνει. Ψάχνει κάτι το επικίνδυνο και το λημέρι και δεν το βρίσκει.

Τον Οκτώβριο του 1892 νυμφεύεται την Ναταλία, κόρη του Στεφάνου Δραγούμη και έτσι μπαίνει στο αρχοντικό των Δραγούμηδων. Όπως ο παππούς του έτο

και ο παππούς του πεθερού του, Μάρκος Δραγούμης, εγκατέλειψε νωρίς τη γενέτειρά του, ένα χωριουδάκι της Δυτικής Μακεδονίας - το Βογατσικό - και θρέθηκε στην Πόλη όπου και επιδόθηκε στα γράμματα. Όταν όμως κρεμάστηκε ο Πατριάρχης, ο Φιλικός Μάρκος Δραγούμης που είχε γίνει μέλος της Φιλικής Εταιρείας, άφησε την Πόλη και ύστερα από αληθινή Οδύσσεια βρέθηκε στην επαναστατημένη Ελλάδα.

Ο γιός του Νικόλαος, άριστα μερφωμένος, χρησιμοποιήθηκε σαν γραμματέας στην Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας και τέλος σαν Υπουργός των Εξωτερικών της κυβέρνησης του Γενναίου Κολοκοτρώνη.

Γιός αυτού ήταν ο Στέφανος Δραγούμης - ο πεθερός του Παύλου Μελά - ο οποίος νωρίς άρχισε να αναμιγνύεται στην πολιτική ζωή της Ελλάδας. Σαν πολιτικός χρημάτισε Υπουργός των Εξωτερικών της κυβέρνησης Τρικούπη, του οποίου ήταν και φίλος, σαν Πρωθυπουργός το 1910 και σαν γενικός Διοικητής της Μακεδονίας μετά την απελευθέρωσή της. Κατείχε καλά τα ανατολικά ζητήματα και ενημέρωνε ξένους ανταποκριτές και διπλωμάτες Ευρωπαίους πάνω στα φλέγοντα ανατολικά πράγματα. Το σπίτι του πεθερού του, είδος Μακεδονικού Στρατηγείου, συγκέντρωνε κάθε θράδυ μακεδονικά στελέχη, Κοστοριανοί και Κοζανίτες πηγαίνονταν από την Μακεδονία στην Αθήνα και χωρικοί και έμποροι στη Θεσσαλία και από εκεί στην πρωτεύουσα.

Το νέο αυτό περιβάλλον ασκεί μεγάλη επιρροή πάνω του και η έκθεση της κατάστασης στη Μακεδονία τον συγκινεί. Αυτό οδήγησε τον Μελά στην Μακεδονία. Έτσι στην ιδιαίτερη αγάπη για την Ήπειρο προστέθηκε τώρα και η αγάπη για την Μακεδονία, που

περνούσε τώρα το κρισιμότερο στάδιο της υπαρκτής της. Με την γυναίκα του έχει μεγάλη ομοιότητα και στις ιδέες και στην ανατροφή. Το 1894 γεννήθηκε και το πρώτο τους παιδί, που πήρε το όνομα του πατέρα του.

Η ζωή όμως δεν του προσέφερε εκείνο που επιθυμούσε. Αδράνεια και αθυμία επικρατεί παντού. Στον στρατό δεν βλέπει καμιά πρόοδο. Οι περισσότεροι φίλοι του και συνάδελφοί του για τον ίδιο λόγο είναι στενοχωρημένοι και στον ορίζοντα της Ελλάδας άρχισαν να προδιαγράφονται απειλητικές θύελλες. Κίνδυνοι ολοένα και ισχυρότεροι απειλούν τη χώρα του Αλέξανδρου. Το λησμονημένο και παραγνωρισμένο από την αναγκασία των ιθυνόντων αυτό τμήμα της χώρας, το οποίο πολλά προσφέρει στην πατρίδα, άρχισε να ερημώνεται.

Όταν τον Μάιο του 1890 για μια ακόμη φορά επαναστατεί η Κρήτη, έγινε μεγάλος αναβρασμός στην Ελλάδα. Οι Τούρκοι προσπαθούν να επιδωθούν. Υποχωρούν και τέλος ετοιμάζονται να επιτεθούν. Οι Μεγάλες Δυνάμεις επεμβαίνουν. Ο Σουλτάνος φοβάται και για να καθησυχάσει τα πράγματα παραχωρεί ένα είδος αυτονομίας στην Κρήτη. Όταν όμως το φθινόπωρο ζήτησαν μάτια οι Κρητικοί την τήρηση και εφαρμογή του νέου Συντάγματος, ξαναξέσπασαν οι ταραχές. Φόνοι, μάχες, τρομαγμένα γυναικόπαιδα, πύρινες γλώσσες ζώνουν τα μαρτυρικό νησί, ώσπου στις 25 Ιανουαρίου 1897 η προσωρινή κυβέρνηση των επαναστατών υψώνει την ελληνική σημαία στα Φρύδια και κηρύσσει στην Χαλέπα την ένωση με την μητέρα Ελλάδα. Όταν έφτασε στην Αθήνα η είδηση της φωτιάς στα Χανιά αναχώρησαν από τον Πειραιά η «Υδρα», η «Μιχάλης», ο «Αλφειός» και ο «Ναύαρχος Μισούλης».

Συγχρόνως αναχωρεί και ο τουρκικός στόλος με σκοπό να εμποδίσει απόβαση στρατευμάτων. Η κοινή γνώμη στην Αθήνα ήταν με το μέρος της φιλοπολεμικής μερίδας. Όλοι ήθελαν να συνεχιστεί ο πόλεμος και προσπάθησαν να πορασύρουν και τον Πρωθυπουργό Θεόδωρο Δεληγιάννη, ο οποίος είχε διαδεχθεί στην Υπατεία τον μεγάλο πολιτικό άνδρα Τρικούπη. Παρασύρθηκε η κοινή γνώμη, παρασύρθηκε και η κυβέρνηση. Θεώρησε πρέπει η κυβέρνηση Δεληγιάννη να επέμβει με τα όπλα. Έτσι ξέσπασε ο ελληνο-τουρκικός πόλεμος του 1897, που κατέστρεψε τη χώρα οικονομικά και ηθικά όσο κανείς άλλος πόλεμος. Ώφειλε η κυβέρνηση Δεληγιάννη να μην επέμβει με τα όπλα, να μη συνεχίσει τον αγώνα, αλλά να έρθει σε συνεννόηση με την Πόλη. Πηγαίναμε για οικονομική κατάρρευση και ο στρατός ήταν παραμελημένος. Οι αξιωματικοί του Πεζικού ήταν ελάχιστα, ενώ οι αξιωματικοί άλλων όπλων ήσαν μόνο θεωρητικοί. Ο αυστηρός Μαζαράκης κάπου γράφει ότι οι αξιωματικοί του Πυροβολικού είδαν για πρώτη φορά το 1897 να σκάει οβίδα, η δε πολυτεπία των όπλων είχε δυσάρεστα αποτελέσματα. Αξιωματικοί ειδικά καταρτισμένοι δεν υπήρχαν. Ο ανεφοδιασμός ήταν άσχημα οργανωμένος ή καθόλου. Από την αρχή ακόμα παρατηρήθηκε έλλειψη τροφίμων.

Πώς, λοιπόν, ήταν δυνατό με ένα τέτοιο «παληοασκέρει» να πάρει καλό τέλος η επιχείρηση; Για το λόγο αυτό οδυνηρά στάθηκαν τα αποτελέσματα. Νεκροί, ακρωτηριασμένοι, καταστροφή του υλικού πλούτου της Θεσσαλίας, πολεμική αποζημίωση και το χειρότερο το ηθικό του λαού ξέπεσε. Ιδού τα αποτελέσματα του 1897.

Ο Παύλος Μελάς άκουσε για πόλεμο και ενθουσιάστηκε. Τόσο

πολύ επιθυμούσε να αγωνιστεί, να προσφέρει τις υπηρεσίες του στην πατρίδα. Ο πόλεμος θα τον έβγαζε από το τέλμα στο οποίο τελειωαία είχε βυθιστεί.

Ουσιαστικά ο πόλεμος άρχισε όταν η κυβέρνηση αποφάσισε να στείλει στην Κρήτη εθελοντές υπό την ηγεσία του Συνταγματάρχου Βάσσου. Μαζί τους ήθελε να φύγει και ο Παύλος Μελάς, αλλά επειδή εκείνο το καλοκαίρι βρισκόταν στο Άργος παρέλειψαν οι συνάδελφοί του να τον πάρουν και έτσι έμεινε πίσω. Στενοχωρημένος περιφέρεται σαν φάντασμα στους δρόμους της αθηναϊκής πολιτείας, μετρώντας με τα δάχτυλά του την ημέρα που θα γίνει η επιστράτευση. Περνά αγωνιώδεις και εφιαλτικές νύχτες.

Επί τέλους έφτασε η μέρα. Οι μονάδες αναχωρούν για τα σύνορα. Έτσι φεύγει και ο Παύλος Μελάς.

Αμέσως μετά την αναχώρησή του γράφει στη γυναίκα του και στον πατέρα του. Τα γράμματά του αυτά δίνουν την δυνατότητα σε μας να παρακολουθήσουμε με κάθε λεπτομέρεια τα πολεμικά γεγονότα και το ατομικό του δράμα. Τα συναισθήματα διαδέχονται απότομα το ένα το άλλο. Έτσι το παραλήρημα του ενθουσιασμού διαδέχεται η αισχύνη και η απόγνωση.

Στο πρώτο του γράμμα μιλάει για τον ενθουσιασμό με τον οποίο τους υποδέχεται ο κόσμος στη Θεσσαλία. Αταξία και ενθουσιασμός επικρατεί παντού. Ο Παύλος Μελάς στην 2α Πεδινή πυροβολαρχία του 3ου Συντάγματος Πυροβολικού θρέθηκε στη Λάρισα που είχε μεταβληθεί σε στρατόπεδο τακτικού στρατού εθελοντών. Γαριβαλδινών, ελευθερων σκοπευτών και ξένων ανταποκριτών που ήθελαν να παρακολουθήσουν πολεμικές επιχειρήσεις. Όλοι μαζί αποτελούσαν ένα θουερό

και πολύχρωμο πλήθος που βρισκόταν σε αδιάκοπη κίνηση. Παρ' όλο του το ενδιαφέρον για τον στρατό δεν λησμονεί και το σπίτι του. Γράφει στον πατέρα του: «Δι' εμέ μην ανησυχείτε και μη με συλλογίζεσθε να εύχεσθε μόνο δια την καημένη την πατρίδα μας... Καθόλου, σας ορκίζομαι, δεν σκέπτομαι τον Μιχαλάκη μου. Είναι αληθές, ότι είμαι ήσυχος δια λογαριασμόν του, διότι θα έχει τόσους που θα τον φροντίζουν και θα τον προστατεύουν. Όσον αφορά την Νάταν μου, την διέταξα, την καημένην, να είναι υπερήφανη και ευχαριστημένη... Δεν ημπορώ να σας περιγράψω την ευτυχίαν μου και τον ενθουσιασμόν μου. Αυτά δε είναι αισθήματα όλου του στρατού μας. Όλοι οι στρατιώται χορεύουν και τραγουδούν... Άν ο Θεός βοηθήσει ολίγον, σύντομα θα λάβετε γράμμα μου από την Θεσσαλονίκη...».

Στις αρχές του Μάρτη ο Παύλος Μελάς πήρε άδεια και βρέθηκε στην Αθήνα. Η «Εθνική Εταιρεία» ετοίμαζε να στείλει ανταρτικά σώματα και να υποστηρίξουν τον προελαύνοντα στρατό μας. Στον Παύλο Μελά ανατέθηκε η φροντίδα να συνοδεύσει ένα τέτοιο σώμα από τον Βόλο στην Καλαμπάκα. Πήγε πράγματι στο Βόλο, πήρε το σώμα και με κίνδυνο της ζωής του οδήγησε τους αντάρτες στην Καλαμπάκα. Με κόπο το αποχωρίστηκε στο δάσος Ατρενζή. Τόσο τον τραβούσε η καρδιά του να περάσει τα σύνορα μαζί τους.

Είχε όμως παραδιάσει με την ενέργειά του αυτή την άδεια που του εδόθη από τους ανωτέρους του, γι' αυτό όταν γύρισε στην μονάδα του προφυλακίστηκε.

Όταν όμως η πολεμική σάλπιγγα αντήχησε και τα όπλα άρχισαν να ηχούν, αποφυλακίστηκε. Ανήκει τώρα στο 3ο Σύνταγμα του

πρίγκηπα Νικολάου. Τα γράμματά του Παύλου από την στιγμή αυτή και μπρος κακογραμμένα ως επί το πλείστον, μας δείχνουν την αγωνία του και την πίκρα που ένοιωσε στην επιχείρηση εκείνη.

Ακόμη δεν είχε πάρει μέρος στον πόλεμο η μονάδα του και ξάφνου γκρεμίστηκαν τα όνειρά του με την άτακτη υποχώρηση του στρατού μας.

Η καταστροφή ξέσπασε στις 11 Απριλίου. Ήταν Μεγάλη Παρασκευή. Ο στρατός επετέθηκε, αλλά νικήθηκε και το έβαλε στα πόδια. Κυνηγημένος από τους Τούρκους, έφτασε στα Φάρσαλα. Εκεί σταμάτησε για να δεχτεί τους Τούρκους. Ο Παύλος Μελάς διατάσσεται από τους ανωτέρους του να ενεργήσει αναγνώριση. Χωρίς να φοβηθεί καθόλου αναλαμβάνει το έργο και με κίνδυνο της ζωής του κατόρθωσε να επιτύχει το ποθούμενο. Τα συγχαρητήρια που του δόθηκαν για το κατόρθωμά του τον ενθάρρυναν όπως μαρτυρεί και το παρακάτω γράμμα:

Ο στρατός μας ήδη ανα-συνετάχθη και περιμένον-μεν τους Τούρκους εις τα Φάρσαλα. Ελπίζω να τους καλοδεχτούμε. Ο Κωνσταντίνος Σμολένσκις μάχεται σαν λιοντάρι όπου και άν τον στείλουν. Όλοι οι Έλληνες πρέπει να τον λατρεύομεν, διότι είναι ο μόνος ανώτερος αξιωματικός, που προτάσσει την γενναίαν του καρδιά εις τον εχθρόν.

Εις το Ρεθένι απώθησε πολλάκις τους Τούρκους και μόνος αυτός ήλθεν εντάξει εις τα Φάρσαλα. Πάλιν αυτός έσωσε το Βελεστίνον τρις νικήσας τους Τούρκους... Μην ανησυχείτε δι' εμέ. Αλλά και άν πάθω τίποτε, σας βεβαιώ ότι

είναι πρωτόμωτον από την ζωήν μετά τοιαύτην ατιμίαν»).

Ωστόσο, όμως, ο στρατός μας δεν κατορθώνει τίποτε. Η υποχώρηση ακολουθεί την κανονική της γραμμή. Όλον τον μετέπειτα βίεν τον εχρωμάτισε βαθειά και ανεξίτηλα η εικόνα της υποχώρησης, που την είδε εκείνη την Μεγάλη Παρασκευή στη Λάρισα καθισμένος σε ένα σωρό πέτρες, που την είδε να περνά από τα μάτια του τόσο ελεεινή και απείσια παρέλαση.

Η υποχώρηση εξακολουθούσε τώρα κανονικά στα Φάρσαλα, στο Δορκό. Μάταια ελπίζει πως κάπου θα σταθούν, πως κάπου θα ανασυνταχθούν και θα επιτεθούν. Και ιδού νέα υποχώρηση ύστερα από την μάχη στις 5 Μαΐου. Ο στρατός μας τώρα μπήκε στην γραμμή Λαμίας και εκεί ο Παύλος Μελάς έλαθε τηλεγράφημα από τον πατέρα του. «Απεφασίσθη ανασκωχή. Σεις οι νέοι θα απολαύσετε την ανταπόδοσιν άν επικρατήσιν φρόνησις εις όλους. Είθε... Μιχαήλ Μελάς».

Ο Παύλος Μελάς είναι τώρα ένα ψυχικό ερείπιο. Συντετριμμένος ηθικά και ψυχικά. Ο γιατρός του Συντάγματος αναγκάζεται να τον στείλει στη Λαμία για να θεραπευτεί. Πράγματι από τη Λαμία την άλλη μέρα πηγαίνει στην παρλιά του Μαλιακού, όπου βλέπει τους πρόσφυγες, τα θλιβερά απομεινάρια του πολέμου, σε ελεεινά χάλια. Συγκινείται. Μοιράζει τα λίγα χρήματά του και έτσι προσπαθεί να ρίξει λίγο βάλαμο στη θλιμμένη ψυχή τους.

Εκεί εντελώς απρόοπτα συναντιέται με τη γυναίκα του, που τρώμαζε όταν τον είδε σε τέτοια κατάσταση. «Την σφίγγω», γράφει κάπου ο Παύλος Μελάς, «εις τας αγκάλας μου δεν είχα την δύναμιν να επώ λέξιν, δύο δε δάκρυα εξέφυγαν από την καρδίαν

μου και εστομάτησαν εις τους οφθαλμούς. Η καημένη η Νότα φαίνεται ότι με ελυπήθη και με λέγει βωπεύουσά με δεν πειράζει Παύλε μου».

Φεύγει με τη γυναίκα του στην Αθήνα. Αμέσως πηγαίνει στο αρχοντικό του πατέρα του και τον αγκαλιάζει. «Καημένο μου παιδί», λέγει ο γέρος πατέρας του. Εν τω μεταξύ, έγινε καλά και αναχωρεί για τη Λαμία, όπου περνά δύσκολες μέρες.

Δεν πέρασαν λίγες εβδομάδες και να για συμπλήρωμα της καταστροφής του χάνει τον πολυαγαπημένο του πατέρα. Αφού πρόφτασε και του έκλεισε τα μάτια, ξαναγύρισε στη Λαμία, όπου είχε ζητήσει να τοποθετηθεί σε πυροβολαρχία που θα βρισκόταν στις προφυλακές. Εκεί περνά το υπόλοιπο του 1897. Και έρχεται η άνοιξη του 1903 να του χαρίσει λίγη χαρά. Οι Τούρκοι εκκενώνουν τα εδάφη μας. Ο Παύλος Μελάς

ανήκενας στην «Επιτροπήν εκκένωσης» παρακολουθεί την χάραξη των νέων συνόρων και τις αδικίες των Μεγάλων Δυνάμεων. Γι' αυτό με μεγάλη θλίψη γράφει στη γυναίκα του τις αδικίες αυτές των Μεγάλων.

Τέλος επιστρέφει στην Αθήνα το φθινόπωρο του 1899 σκυθρωπός από ενδόμυχο πόνο για τις συμφορές του θεσσαλικού λαού, για ό,τι άκουσε και είδε γύρω του.

Αυτό ήταν το 1897 για τον Παύλο Μελά. Ένα σκληρό έτος που τον γέμισε λύπη.

Ο χρόνος κυλά γρήγορα και ο νεαρός ανθυπολοχαγός βυθίζεται ολοένα σε σκέψεις, αφαιρείται, δεν έχει όρεξη για τίποτε, περιφέρεται εδώ και εκεί σαν ρομπότ και τις νύχτες την ησυχία του δωματίου του διακόπτει το αναφυλλητό του. Οι δικοί του ανησυχούν για την υγεία του. Ο νεαρός ανθυπολοχαγός δεν αλλάζει. Όπου αποκτά το δεύτερο παιδί του, κορίτσι αυτή την φορά, την αγαπητή του Ζέζα. Έτσι αρχίζει να ξυπνά πάλι το ενδιαφέρον του, αρχίζει να ανοίγει πάλι η όρεξή του για δράση.

Ύστερα από τον άτυχο πόλεμο οι Έλληνες και στην Μακεδονία και στην Ήπειρο τραβούσαν μαρτύρια από τους Τούρκους. Και σαν να μην έφτανε αυτό, οι Βούλγαροι λύσιαζαν για την αυτονομία που δόθηκε στην Κρήτη με Έπατο Αρμοστή των Έλλήνων πρίγκηπα. Και άρχισαν πάλι να εισβάλλουν στην Μακεδονία βουλγαρικές συμμορίες σκορπίζοντας τον όλεθρο και την καταστροφή.

Τέλος Α' μέρους

Το μνημείο

του Δημητρίου Τσάμη Καρατάσου

Ο Τσάμης Καρατάσος υπήρξε αναμφισβήτητα μια από τις μεγαλύτερες προσωπικότητες που γέννησε η Νάουσα. Το έργο του δεν περιορίστηκε μόνο στους ηρωικούς επαναστατικούς αγώνες, αλλά ήταν και έργο αποστολού της ελευθερίας σ' όλη τη χερσόνησο του Αίμου. Βαδίζοντας στα χνάρια του Ρήγα Φεραίου οραματιζόταν την απελευθέρωση όλων των χριστιανών της Βαλκανικής από τους Τούρκους «... είχε κοινόν σκοπόν και δια τας τρεις αδελφότητας...» δηλ. την ελληνική, τη σερβική και τη βουλγαρική.¹ Ο καθηγητής Αθ. Αγγελόπουλος τον ονομάζει «σύμ-

της Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη

20 Οκτωβρίου του 1861 άφησε την τελευταία του πνοή στο Βελιγράδι.

Τα τελευταία λόγια του Τσάμη ήταν προς το γιο του Αναστάσιο, μεταξύ δε άλλων του παρήγγειλε «...θάψον το σώμα μου εδώ, άφες τα οστά μου πλησίον ηρώων πλησίον του Ρήγα Φεραίου, άπελθε συ εις την Ελλάδα... και ενόσω η πατρίς μας είναι δούλη μη μετακινήσεις εντεύθεν την κόνιν μου, όταν δε η πατρίς δια της θείας αντιλήψεως και των αγώνων των τέκνων της αποκτήσει την ελευθερίαν της, τότε, εκπληρών ιερόν καθήκον, μετακόμισον τα οστά μου και τα οστά του εν Ναυπάκτω τεθαμμένου πάπου σου και εναπόθεσον αυτά εις τον κοινόν τάφον

των προγόνων μας».³

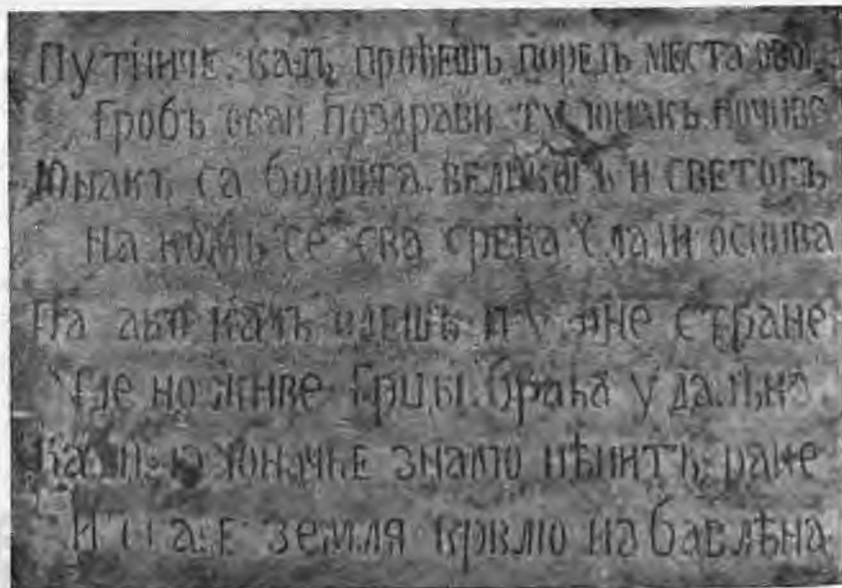
Πράγματι ο Τσάμης Καρατάσος θάφτηκε στο νεκροταφείο του Βελιγραδίου με τιμές ήρωα. Ο ηγεμόνας των Σέρβων Μιχαήλ Μ. Ομπρένοβιτς εκτιμώντας την προσωπικότητα και την ανδρεία του Έλληνα αγωνιστού αφιέρωσε στον τάφο του ένα μικρό μεν αλλά ωραίο μνημείο.⁴ Το μνημείο αποτελούνταν από μια επιτύμβια ραβδωτή πλάκα και μια αναθηματική από κοκκινωπό μάρμαρο (φωτογ. 1). Στην πρώτη υπήρχε το όνομα του θανόντος στη σλαβική γλώσσα και οι ημερομηνίες της γέννησης και του θανάτου του. Στη δεύτερη είναι γραμμένοι κάτω από ένα ανάγλυφο σταυρό στα σερβοκροατικά πάλι με κεφαλαία κυριλλικά γράμματα οι εξής ωραίοι στίχοι τους οποίους λέγεται ότι ο ίδιος ο πρίγκιπας συνέταξε (φωτ. 2).

1. Το μνημείο του Καρατάσου στο Βελιγράδι.¹³

βολο φιλίας μεταξύ Ελλήνων, Σέρβων και Βουλγάρων».²

Δυστυχώς ο θάνατός του στέρησε τη χαρά να δει ελεύθερη την αγαπημένη του Μακεδονία. Στις

2. Οι ανάγλυφοι στίχοι της πλάκας μετά την αποκατάστασή τους.¹⁴

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βερόιας

«Διαβάτα! όταν περάσεις από το μέρος τούτο
τον τάφον χαιρέτισον, εδώ κείται ήρως,
ήρωας μαχών μεγάλων και Αγίων, εφ' ων
όλη η τύχη της Ελλάδος εστηρίχθη.
Και ήταν πας εις εκείνο το μέρος
έπου ζουν Έλληνες, αδελφοί μακρυνοί,
ειπέ ότι τους ήρωας ξεύρομεν να τιμώνμεν

(ημείς) οι ραγιάδες!»⁶

Και η γη αύτη με αίμα εποτίσθη!»⁶

Βεβαίως ο γιος του Τσάμη δεν
μπόρεσε να πραγματοποιήσει την
επιθυμία του πατέρα του για με-
ταφορά των οστών του και ούτε
γνωρίζουμε αν και ο ίδιος πρόλα-
βε να δει τη Μακεδονία απελευ-
θερωμένη. Η πατρίδα όμως δε λη-
σμόνησε το άξιο τέκνο της, αν και
κάπως καθυστερημένα.

Την πρωτοβουλία για τη μετα-
φορά του μνημείου και των οστών
ανέλαβε στην αρχή ο Δήμος Θεσ-
σαλονίκης. Η απόφαση αυτή του
Δημοτικού Συμβουλίου να τιμήσει
έναν μη Θεσσαλονικιό δείχνει την
ακτινοβολία του γενναίου προμά-
χου της ελληνικής ελευθερίας σ'
όλο το χώρο της Μακεδονίας. Χα-
ρακτηριστικά μάλιστα είναι τα
λόγια τα οποία με πολλή θερμότητα
διατυπώνει ο δημοτ. σύμβουλος
Θεσσαλονίκης Δέξιππος Αντωνιά-
δης στο σχετικό άρθρο του «...τα
οστά του γενναίου Στρατηγού ώ-
φειλε να διαφυλαχθούν εν καλλι-
μαρμάρω μνημείω και εις την κυ-
ριοτέραν πλατείαν της Θεσσαλονί-
κης δια λόγους γεωγραφικούς, ε-
θνικούς, εντυπωσιακούς ως συνε-
χές και αδιάλειπτον θέαμα των α-
πειροπληθών μονίμων και διαβα-
τών ξένων της, και, ως αιωνόβιος
κρίκος συνδέων το παρελθόν προς
το παρόν και το μέλλον της ελ-
ληνικής Μακεδονίας».

Το ιστορικό της παραλαβής και
της μεταφοράς των οστών και του
μνημείου έχει ως εξής:

Το τελευταία χρόνια πριν από
το 1927 το μεγάλο νεκροταφείο
του Βελιγραδίου, όπου ήταν και ο
τάφος του Καρατάσου, μεταφέρ-
θηκε αλλού και μαζί μεταφέρθη-

καν και τα μνημεία όλων των ε-
πιφανών προσώπων. Για τον τά-
φο όμως του Τσάμη Καρατάσου
δεν ενδιαφέρθηκε κανείς και το
γεγονός αυτό έκανε αίσθηση στο
σερβικό τύπο και έγινε γνωστό
και στη Θεσσαλονίκη. Έτσι ετέ-
θη στο δημοτικό συμβούλιο Θεσ-
σαλονίκης από το σύμβουλο Γ.
Μουρική το θέμα της μεταφοράς
«Σάν ένδειξη ευγνωμοσύνης προς
το νεκρό Μακεδόνα ήρωα και στρα-
τιώτη που υπήρξε ο πρόδρομος των
αγώνων για την απελευθέρωση της
Μακεδονίας, η πόλη της Θεσσα-
λονίκης να αναλάβει τη μεταφο-
ρά των οστών του από το Βελι-
γράδι εδώ». Στη συνεδρίαση της
28ης Απριλίου 1927 έγινε δεκτή η
παραπάνω πρόταση και για το σκο-
πό αυτό διορίστηκε μια τριμελής
επιτροπή.⁷

Στις 29 Απριλίου του 1927 η επι-
τροπή αποτελούμενη από τους δη-
μοτικούς συμβούλους Δ. Αντωνιά-
δη και Π. Ξύστρη και τον αρχι-
μηχανικό του Δήμου Ν. Παππά ξε-
κίνησε από τη Θεσσαλονίκη με δι-
πλή αποστολή. Πρώτο να αντιπρο-
σωπεύσει την πόλη στη Διεθνή
Έκθεση της Βουδαπέστης και δεύ-
τερο κατά την επιστροφή να πα-
ραλάβει και να μεταφέρει στην
Ελλάδα από το Βελιγράδι τα ο-
στά και το μνημείο του Τσάμη Κα-
ρατάσου.

Κατά τη μετάβαση η επιτροπή
έκανε μια ολιγόωρη στάση στο
Βελιγράδι και απευθύνθηκε προς
την εκεί ελληνική Πρεσβεία. Πα-
ρέδωσε σ' αυτήν τα συστατικά έγ-
γραφα που είχε και της ανέθεσε
να αναλάβει όλες τις απαραίτη-

τες θρησκευτικές και διοικητικές
διατυπώσεις, ώστε δια της διπλω-
ματικής οδού να πάρει τη σχετι-
κή άδεια. Έτσι επιστρέφοντας α-
πό τη Βουδαπέστη οι σύμβουλοι
να μπορέσουν να πραγματοποιή-
σουν το δεύτερο μέρος της απο-
στολής τους, χωρίς να χάνουν χρό-
νο. Παράλληλα και ο δήμαρχος
της Θεσσαλονίκης Μηνάς Πατρί-
κιος τηλεγράφησε στην Πρεσβεία
μας για τον ίδιο σκοπό.

Στην Πρεσβεία όλοι, από τον
Πρεσβευτή μέχρι τον κλητήρα, έ-
δειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και
χαρά για τη χειρονομία αυτή του
Δήμου. Τοιουτοτρόπως θα απαλ-
λάσσονταν και αυτοί και το ελλη-
νικό γόητρο από ένα θέαμα ελά-
χιστα τιμητικό. Δηλαδή το να βρί-
σκεται μόνος και έρημος εκεί ο
απέριττος τάφος του ήρωα «εν μέ-
σω ακαθαρσιών και κοπράνων»⁸
σαν να μην είχε πατρίδα και συμ-
πατριώτες.

Δυστυχώς όμως η ανάμειξη και
ο ζήλος που έδειξε η Πρεσβεία έ-
βλαψαν τελικά την υπόθεση. Κά-
ποιοι - ποιός ξέρει με ποιά λογική
- θεώρησαν ότι με την παραλαβή
του μνημείου θα ωφελείτο ίσως ε-
θνικά η Ελλάδα, ενώ αντίθετα θα
ζημιωνόταν η Σερβία.

Και ενώ μέχρι της 30ής Απρι-
λίου το μνημείο διατηρούνταν σε
άριστη κατάσταση (φωτ. 1) την
επόμενη της αίτησης της Πρεσβεί-
ας στο αρμόδιο Υπουργείο για
την άδεια και ενώ η επιτροπή βρι-
σκόταν στη Βουδαπέστη, κάποιοι
άγνωστοι... βεβήλωσαν τον τάφο.
Έσπασαν την επιτύμβια πλά-
κα, όπου ήταν το όνομα του
νεκρού, διασκορπίζοντας τα κομ-
μάτια στο γύρο ημικατοικημένο
χώρο και κατέστρεψαν το δάπεδο
μπροστά στην αναμνηστική πλάκα
(φωτ. 3).

Μεγάλη ήταν η έκπληξη της ε-
πιτροπής, όταν επέστρεψε μετά α-
πό 13ήμερο και πληροφορήθηκε ό-
τι η σχετική άδεια καθυστερεί α-

3. Το μνημείο του Καρατάσου καταστρεμμένο. Διακρίνονται οι σύμβουλοι Δ. Αντωνιάδης, Π. Ξύστρης, ο μηχανικός Ν. Παππάς και ο κλητήρας της Πρεσβείας.¹³

κόμη, χωρίς ελπίδα να παραχωρηθεί γρήγορα. Μεγαλύτερη όμως ήταν η αγανάκτησή της όταν επισκέφθηκε με τον Καθάση (φύλακα) της Πρεσβείας το ημικαταστρεμμένο μνημείο. Μάζεψαν τότε όσα κομμάτια μπόρεσαν από το σποσμένο μάρμαρο και διάλεξαν για να πάρουν μαζί τους και να παραδώσουν στη Δημαρχία τα μεγαλύτερα, πάνω στο οποία ευτυχώς υπήρχαν μερικά γράμματα, που μαρτυρούσαν την ταυτότητα του νεκρού, όπως είναι ΤΡΗΕΦ (Δημήτριος) ΚΑΡΑ (Καρατάσος) και λοιπά.⁹

Αφού παρακάλεσαν την Πρεσβεία να τους ειδοποιήσει μόλις εκδοθεί η άδεια τα μέλη της επιτροπής επέστρεψαν στη Θεσσαλονίκη.

Εν τω μεταξύ ευαισθητοποιήθηκε πάνω στο θέμα και η Νάουσα, η οποία σαν γενέτειρα του ήρωα θεώρησε ότι έχει περισσότερα δικαιώματα στο μνημείο. Για το λόγο αυτό ο Δήμος της Νάουσας με δήμαρχο το Γεώργιο Περδικάρη (Τζιτών)¹⁰ έρχεται σε διαπραγματεύσεις με το Δήμο Θεσσαλονίκης.

Τελικά κατά το τέλος Ιουλίου το αρμόδιο σερβικό Υπουργείο εκδίδει την άδεια. Τότε το Δημοτικό Συμβούλιο της Νάουσας με έγγραφό του της 5ης Αυγούστου και τη

λεγράφημα της 7ης Σεπτεμβρίου ζητά «την παράδοση των οστών του ήρωα στην πόλη της Νάουσας».

Στις 5 Οκτωβρίου (1927) συνεδριάζει το Δημ. Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης με οκτώ μέλη παρόντα μαζί με το δήμαρχο Μ. Πατρίκιο και τον πρόεδρο του Δ.Σ. Κ. Καμμονά και αποφασίζουν να δοθεί η πρωτοβουλία για την ανακομιδή των λειψάνων και τη μεταφορά της πλάκας στο Δήμο της Νάουσας, όπου γεννήθηκε ο ήρωας και όπου ξεκίνησε την επαναστατική του δράση.¹¹

Η απόφαση αυτή βρήκε αντίθετους μερικούς Θεσσαλονικείς συμβούλους, οι οποίοι έλειπαν από τη συνεδρίαση και ιδιαίτερα τον Δ. Αντωνιάδη. Αυτός ισχυρίζεται στο άρθρο του ότι, αν ήταν παρών θα απέτρεπε αυτή την απόφαση, γιατί μπορεί μεν η αίτηση της Νάουσας να έχει ευγενή ελαττήρια αλλά είναι εθνικά άσκοπο και άκαρπο να βρίσκεται το ηρώο ενός από τους μεγαλύτερους Μακεδόνες προμάχους σε μια τόσο μικρή πόλη.

Τελικά αντιπροσωπεία από το Δημοτικό Συμβούλιο της Νάουσας πήγε στο Βελιγράδι και μετέφερε από το εκεί παλιό κοιμητήριο τα οστά του Τσάμη Καρατάσου και την αναθηματική πλάκα. Στην πόλη έγινε η υποδοχή με επίσημη τελετή όπως αρμόζει στην περίπτωση (φωτ. 4).

Το μικρό κιβώτιο με τα λείψανα ετάφη στο χώρο μπροστά από το δημαρχείο και στο ίδιο μέρος τοποθετήθηκε και η πλάκα.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου το Δημαρχείο καταστράφηκε και η πλάκα μεταφέρθηκε στο Κιόσκι κάτω από τον πλάτανο, όπου η παράδοση λέει πως οι Τούρκοι κρέμασαν τους Ναουσαίους μετά την καταστροφή της πόλης το 1822.

4. Η υποδοχή των οστών του Τσάμη Καρατάσου στη Νάουσα το 1927. Στο μέσον την λειψανοθήκη κρατά ο δήμαρχος Γεώργιος Περδικάρης (Τζιτών).¹⁴

Πολύ κοντά μάλιστα τοποθετήθηκε αργότερα και η προτομή του ηρωικού του πατέρα Γερο - Καρατάσου.

Στο σημείο αυτό, ακουμπισμένο στον πλάτανο (φωτ. 5) βρισκόταν το μνημείο μέχρι το 1972, όταν ο

τείχε δικαιωματικά.¹²

Τον επόμενο χρόνο στο ίδιο σημείο τοποθετήθηκε άλλη από λευκό μάρμαρο πλάκα με την επιγραφή «ΣΤΗΣ ΣΦΑΓΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟ ΤΟΝ ΕΝΔΟΞΟ ΝΑ ΘΥΜΙΖΕΙ ΥΨΩΘΗΚΕ ΣΤΗΛΗ Η ΜΑΡ-

κή επιτύμβια πλάκα του Τσιάμη βρισκόταν σε κάποια αποθήκη του Δήμου, ώσπου το 1982 επί δημαρχίας Δημ. Βλάχου με παρότρυνση του Πέτρου Δεινόπουλου, που γνώριζε πολύ καλά την αξία της, ανασύρθηκε από τα υπόγεια του Δήμου, τοποθετήθηκε δε στην πλατειούλα της Αγίας Τριάδας όπου βρίσκεται και σήμερα (φωτ. 7).

Ας μου επιτραπεί να πω τη γνώμη μου ότι η θέση αυτή δεν είναι η πρόπουσα. Το κόκκινο αυτό μάρμαρο είναι ίσως το μοναδικό αυθεντικό μνημείο που έχει σχέση με την ιστορία της ηρωικής μας πόλης. Εκεί όμως όπου βρίσκεται σήμερα παραμελημένο και χορταριασμένο, όχι μόνο οι επισκέπτες μας δεν είναι εύκολο να το δούν, αλλά και πολλοί Ναουσαίοι αγνοούν την ύπαρξή του. Γι' αυτό καθήκον του Δήμου, αλλά και κάθε Ναουσαίου είναι να δοθεί περισσότερη προσοχή στο μοναδικό αυτό μνημείο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κ. Παπουλίδης, Νέα στοιχεία από τα αρχεία εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας για επαναστατικά σχέδια του Τσάμη Καρατάσου, «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» τ. 11 (1980) σελ. 51.

2. Ath. Angelopoulos. Dimitrios Tsamis Karatasos A symbol of greek, serbian and bulgarian friendship, Balkan Studies 17 (1976) 49-57

3. Κ. Παπουλίδης, Μνήμη Δημητρίου Τσάμη Καρατάσου, Νάουσα 1982, σελ. 67.

4. Δ. Ζ. Αντωνιάδης, Δημήτριος Τσάμης Καρατάσος, Ημερολόγιον Θεσσαλονίκης, Μέροι. Π. Τριώμου 6 (1928) 56 - 62).

5. Η μετάφραση των στίχων είναι από το όρθρο του Δ. Αντωνιάδη. Στο βιβλίο «Ιστορία της πόλεως Ναούσης» Ε. Στουγιαννάκη 1976 σελ. 259 υπάρχει διαφορετική απόδοση των στίχων στα ελληνικά!

6. Ο καθηγητής Αθ. Αγγελόπουλος αναφέρει ότι στη βάση της πλάκας υπάρχει μισοκαταστρεμμένη αφιέρωση που γράφει: «Στο Δημήτριο Τσάμη Καρατάρο, γενναίο αρχηγό των Ελλήνων που γεννήθηκε στη Νάουσα της Μακεδονίας το 1789. Το μνημείο αυτό στήθηκε κατόπιν εντολής της αυτού εξοχότητος πρίγκιπος των Σέρβων Μιχαήλ Ομπρένοβιτς III». Η επι-

5. Η αναμνηστική πλάκα στο Κιόσκι, πριν από το 1973.

«υπεύθυνος» διευθυντής των πολιτιστικών υποθέσεων Β.Ε. αγνοώντας το πιθανότερο το περιεχόμενο του επιγράμματος, το θεώρησε αντεθνικό και έπεισε τον τότε δήμαρχο Χαράλαμπο Χρυσόχοου να το απομακρύνει από τη θέση που κα-

ΜΑΡΙΝΗ ΠΩΣ Η ΓΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ ΑΤΙΜΗΤΟ ΝΑΟΥΣΑΙΟΥ ΟΣΤΑ ΣΤΑ ΣΠΛΑΧΝΑ ΦΥΛΑΓΕΙ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΠΟΛΕΜΑΡΧΟΥ ΤΣΙΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ» (φωτογρ. 6).

Για αρκετά χρόνια η πραγματι-

γραφή αυτή όμως δεν μνημονεύεται από κανέναν άλλο και ούτε διακρίνονται ίχνη της στο υνήμείο έτσι όπως είναι τοποθετημένο σήμερα.

7. Ath. Angelopoulos ε.α.

8. Δ. Αντωνιάδης ε.α.

9. Δ. Αντωνιάδης ε.α.

10. Τ. Μπάισης, Οι Δήμαρχοι της Ν.άουρας -ΝΙΑΟΥΣΤΑ- τ. 52 (1990) σελ. 94. Ο Εμμανουήλ Βαλασμίδης αναφέρει (-ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ- 19 - 7 - 1970): «Η αληθινή ιστορία του Γερο - Καρατάσιου» ότι στο τότε δημοτικό συμβούλιο ήταν σύμβουλος και ο Σπυρίδων Καραγιοβάννος.

11. Ath. Angelopoulos ε.α.

12. Π. Δεινόπουλος. Οι Σέρβοι κι εμείς «Φωνή της Νασούσης» αρ. φύλ. 2067 14 - 8 - 1992.

13. Φωτογραφίες από το Ημερολόγ.ον Θεσσαλονίκης της Μ. Τσιώμου ε.α.

14. Φωτογραφίες από το Balkan Studies ε.α.

6. Η καινούργια αναθηματική πλάκα στο Κιάσκι, που αντικατέστησε την αυθεντική.

7. Το μνημείο του Τσάμη Καρατάσου στη σημερινή του θέση στην πλατεία της Αγίας Τριάδας.

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ

Για να μη χάνονται τα τεύχη, ενημερώστε μας έγκαιρα την νέα διεύθυνση, κάθε φορά που αλλάζετε τόπο κατοικίας.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΟΔΥΣΣΕΑ ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟ

Η καλλιέργεια των αγρών η πρώτη σου φρον-
(τίδα,
όμως καθόλου δεύτερη των αγροτών το πνεύμα.
Γι' αυτό της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» ψυχή φωτοβολούσα
(εστάθης
και την αγάπη κέρδισες όλων των Ναουσaiών.
Θωμάς Γαβριηλίδης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για τον Όλγανο, το μοναχογιό του Βέρητα, του γιου του Μακεδόνα, μέχρι σήμερα ξέρουμε πολύ λίγα πράγματα, ενώ για τις δυο αδερφές του, τη Βέρεια και τη Μιέζα, γνωρίζουμε οπωσδήποτε πολύ περισσότερα.

Για τη Βέρεια, που έδωσε το όνομά της στην πόλη μας, γράφτηκαν, γράφονται και θα γραφούν ακόμη πολλά, γιατί είναι η μόνη από τα τρία αδέρφια που έμεινε αδιάκοπα στο προσκήνιο, από

Του Θωμά Γαβριηλίδη

τότε που την ανέφερε στο ιστορικό του σύγγραμμά ο Θουκυδίδης (432 π.Χ.) τον 5ο π.Χ. αιώνα.

Η Μιέζα έγινε γνωστή στις μέρες μας, έπειτα από αιώνες αφάνειας, χάρη στο Νυμφαίο της, το οποίο εντοπίστηκε στην περιοχή της Νάουσας. Στο χώρο του Νυμφαίου της Μιέζας, όπως μας πληροφορεί ο Πλούταρχος (46 μ.Χ. - 126 μ.Χ.) λειτούργησε η σχολή στην οποία, σύμφωνα με την επιθυμία του βασιλιά της Μακεδονίας Φιλίππου Β', πατέρα του Μ. Αλεξάνδρου, ο κορυφαίος Σταγειρίτης φιλόσοφος, ο Αριστοτέλης, «δίδασκε τον Αλέξανδρο μαζί με τους βασιλικούς παίδες και του ενέπνευσε την περιέργεια για τα νέα και τα άγνωστα» (343 - 342 π.Χ.).

Ο Όλγανος ήταν ως το 1947 ο μονάκριβος αδερφός της Βέρειας και της Μιέζας, του οποίου το όνομα είχε πάρει, σύμφωνα με την μαρτυρία των Θεαγένη - Στέφανου του Βυζάντιου, κάποιος ποταμός, άγνωστο ως τα σήμερα όμως ποιος.

Στα 1947 βρέθηκε στον Κοπανό της Νάουσας μια ανωμαλία προτομή του Όλγανου, δημιουργημά

Προτομή του ποτάμιου θεού Όλγανου (μέσα 2ου αι. μ.Χ.).
Βέρεια, Αρχαιολογικό Μουσείο.

κλασικιστικού κλίματος του 2ου - 3ου μ.Χ. αιώνα, μαρτυρία ότι «αιώνες μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση και τη γέννηση του Χριστού επιβιώνουν οι μακεδονικοί μύθοι και η λατρεία του ποτάμιου, όπως φαίνεται, Θεού των Μακεδόνων, του Όλγανου».

Η ευρεση της προτομής του Όλγανου, αν και επιβλήθηκε για μια ακόμη φορά τις μαρτυρίες των Θεαγένη - Στέφανου Βυζάντιου, δεν οδήγησε στα αναμενόμενα συμπεράσματα ίσως γιατί το όνομα του ποτάμιου θεού της Ημαθίας ηχεί παράξενα.

Στην περίπτωση του ονόματος του Όλγανου ταραχίζουν πολύ, νομίζω, όσα για τα ονόματα γράφει ο μέγας φιλόσοφος Πλάτων στο έργο του «ΚΡΑΤΥΛΟΣ» 410κα 421d:

«Φάναι ο αν μη γινώσκομεν, θαρβαρικόν τι τούτ είναι» είη μεν ου ίσως αν τι τη αληθεία και τούτον αυτών, είη δε καν υπό παλαιότητος τα πρώτα των ονομάτων ανεύρετα είναι' δια γαρ το

πανταχὴ στρέφεσθαι τα ονόματα, ουδέν θαυμαστόν (άν) ει η παλαιά φωνή προς την νυνί βαρβαρικής μηδέν διαφέρει».

Με άλλα λόγια λέει ο Πλάτων ότι οι άνθρωποι χαρακτηρίζουν ως ξένες όσες λέξεις δεν τις καταλαβαίνουν. Βέβαια μπορεί άλλες από αυτές να είναι ξένες πραγματικά. Μπορεί όμως κι κάποιες να μην αναγνωρίζονται, επειδή είναι πολύ αρχαίες και επειδή η γλώσσα διαρκώς εξελίσσεται. Δεν είναι παράξενο, καθόλου άν, λέει ο Πλάτων για τη γλώσσα της εποχής του, άν η παλιά προσφορά σε σύγκριση με την τωρινή δε διαφέρει καθόλου από τη βαρβαρική.

Δηλαδή και στην εποχή του Πλάτωνα (427 - 348 π.Χ.) υπήρχαν κάποιες αρχαιότατες ελληνικές λέξεις που όσοι δεν τις εννοούσαν τις χαρακτήριζαν βαρβαρικές, ξένες.

Το όνομα 'Ολγανος είναι, νομίζω, σύνθετο, όπως και το όνομα του άλλου ποταμού, του Αλιάκμονα ('Αλς = άλας, θάλασσα + άκμων = αμόνι), που ήταν οπωσδήποτε ο μεγαλύτερος ποτάμιος θεός της Ημαθίας.

Πρώτο συνθετικό του ονόματος 'Ολγανος έχω τη γνώμη ότι είναι το επίθετο όλος, - η, - ο, πολύ κοινό και στη νεοελληνική γλώσσα. Στον Όμηρο συναντάται με τη μορφή ούλος, με ψιλή (επικός και ιωνικός τύπος) και σύμφωνα με το λεξικό της ελληνικής γλώσσας των LIDDELL - SCOTT αρχικός τύπος θεωρείται ο τύπος όφλος, πάλι με ψιλή.

Το επίθετο όλος στα αρχαία ελληνικά, πέρα από τη γνωστή και σήμερα σημασία του, σημαίνει: πλήρης, τέλειος, καθαρός.

Σύμφωνα με το σχολιαστή του Ομήρου η φράση της Ιλιάδας (Β' 6 και 8) ΟΥΛΟΣ ΟΝΕΙΡΟΣ σημαίνει ΑΥΤΟΣ Ο ΠΡΑΓΜΑΤΙ ΥΠΑΡΧΩΝ ΘΕΟΣ ΤΩΝ ΟΝΕΙΡΩΝ.

«Βάσκ' ίθι, ούλε 'Ονειρε, θαός επί νήας Αχαιών».

Δεύτερο συνθετικό του ονόματος ΟΛΓΑΝΟΣ νομίζω ότι είναι το ουσιαστικό ΓΑΝΟΣ (το γάνος, του γάνεος) που σημαίνει: λαμπρότης, ακτινοβολία, κάλλος, ευφροσύνη, φαιδρότης, χαρά, υψηλοφροσύνη.

Το όνομα γάνος αναφέρεται κυρίως στο νερό και στο κρασί για τη ζωογόνα και δροσιστική τους ιδιότητα αλλά και στο μέλι.

Παρουσιάζω μερικές φράσεις από τα έργα των μεγάλων τραγικών της αρχαιότητας στις οποίες υπάρχει η λέξη γάνος:

ΚΡΗΝΑΙΟΝ ΓΑΝΟΣ, Αισχύλου Πέρσες, 483.4.

ΑΚΗΡΑΤΟΝ... ΑΜΠΕΛΟΥ ΓΑΝΟΣ, Αισχύλου

Πέρσες, 614.5.

ΑΣΩΠΟΥ ΓΑΝΟΣ, Ευριπίδου Ικέτιδες, 1150.

ΑΝΘΕΜΟΡΡΥΤΟΝ ΓΑΝΟΣ, Ευριπίδου Ιφιγένεια η εν Ταύροις, 634.5.

Στο πρώτο παράδειγμα το γάνος αναφέρεται στην πηγή (κρήνη - νερό), στο δεύτερο στο αμπέλι (κρασί), στο τρίτο στον Ασωπό ποταμό (νερό) και στο τέταρτο στο ανθόμελο.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τους κανόνες της σύνθεσης, από τη σύνθεση των ονομάτων ΟΛΟΣ + ΓΑΝΟΣ προήλθε ο τύπος ΟΛΟΓΑΝΟΣ (αμάρτυρος), από τον οποίο με συγκοπή το - ο - από τη συλλαβή - λο - και με ανέκασμα του τόνου προήλθε, κατά τη γνώμη μου, το όνομα 'Ολγανος.

Παραδείγματα συγκοπής του - ο - ανάμεσα σε σύμφωνα υπάρχουν πολλά. Ενδεικτικά αναφέρω τα: 'Αρταμος (= σφαγεύς) από το Αρτόταμος, δίφρος από το δίφορος (= ο φέρων δύο κ.ά.) και 'ΟΛΒΟΣ από το ΟΛΟΒΙΟΣ (σύμφωνα με αρχαία άποψη).

ΟΛΓΑΝΟΣ (ΟΛΟΓΑΝΟΣ) - ΟΛΒΟΣ (ΟΛΟΒΙΟΣ)

Το όνομα ΟΛΓΑΝΟΣ η γραπτή παράδοση μας το παρέδωσε με ψιλή (Στέφανος Βυζάντιος). Η επιγραφή της ωραίας προτομής του ΟΛΓΑΝΟΥ (2ος μ.Χ. αιώνας) που εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της ΒΕΡΟΙΑΣ δεν έχει το σύμβολο της δασείας, το οποίο, όπως ανέφερα και σε άλλο σημείωμά μου για την επιτύμβια στήλη της ΑΔΕΑΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΟΥ (ΒΕΡΟΙΑ 20 - 7 - 1990), δεν υπάρχει ούτε σε κείνη τη στήλη που ανήκει στον 3ο π.Χ. αιώνα.

Όμως το όνομα ΟΛΓΑΝΟΣ είναι δυνατό να είχε ψιλή ευθύς εξ αρχής, επειδή και ο ιωνικός (επικός) τύπος ούλος, αλλά και ο αρχικός όφλος δεν έχουν επίσης δασύ πνεύμα. (ΟΥΛΟΣ = ΟΛΟΣ = ΟΦΛΟΣ).

Και για έναν άλλο λόγο είναι, όπως πιστεύω, δυνατό να μην είχε δασεία το όνομα ΟΛΓΑΝΟΣ.

Η σύνθεσή του, με πρώτο συνθετικό το επίθετο όλος, πολύ σπάνια, θυμίζει το όνομα όλβος, το οποίο οι αρχαίοι το ήθελαν σύνθετο επίσης από τα ονόματα όλος + βίος (= Η ευτυχία που κρατά σε όλη τη ζωή). Είναι λοιπόν πολύ πιθανό να υπάρχει αναλογία στη σύνθεση του ονόματος ΟΛΓΑΝΟΣ με το όνομα ΟΛΒΟΣ, το οποίο επίσης δεν έχει δασύ πνεύμα. Από κάποιους όμως ερευνητές το όνομα ΟΛΒΟΣ θεωρείται σκοτεινής ετυμολογίας.

Συνέχεια στη σελίδα 143

ΤΟΤΙ ΚΙ ΤΩΡΑ

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΠΟΥ ΛΕΓΟΥΝΤΙ ΣΤΗ ΝΙΑΟΥΣΤΑ Διάφορις

● «Τόχει δίπουρτο»: Βυζάνι απού ντιγιά αγιλάδεις. Κι' απ' τις ντιγιά τις μιριές μπιτιζέι τη δουλειά του. Απού ντιγιά μιριές παίρνει.

● «'Απαρτα κι' αγένητα κι στον πλουκό απλουμένα»: Δε δα γένει καντίπουτας, δεν παίρνουμε τίπουτας, τζιάμπα καρτιρούμι δε μπιτιζέι η δουλειά. Αυτά που μας τάζουν δε δα τα πάφουμε.

● «Κάθι χώρα κι ζαχώνι, κάθι μαχαλάς κι τάξη»: Κάθι χώρα έχει τους δικούς της νόμους, κάθι μαχαλάς άλλη τάξη, κάθι σπιτί τα δικά του δάσανα, τις δικές του στιναχώργιες, τις δικές του σειρές.

● «Τρανός βαντές»: Μακρύς δρόμους, πουλύς κινός.

● «Σιμά κουντά τα Γιάννινα»: Απ' τη Νιάουστα τα Γιάννινα ήταν πουλύ μακριά κι μάλιστα να πας μη τ' άλογου. Έτσι απόμεινεν η παροιμία για μέργια πούνι μακριά.

● «Τα υστιρνά τιμούν τα πρώτα»: Τα τιλιυταία που δα γένουν τιμούν τα πρώτα. Αυτό που δα γένει σπου τέλους έχει αξία.

● «Κούρκ - αμπάρι»: Όλα ανακατουμένα, στιάρι, καρθάρι, καλαμπούκι, φασούλια, αλαμάτς - μπουλαμάτς, που λέν.

● «Τούρι - μπέρι»: Σκόρπατα κι μάζουξέ τα: Δε φκιάνουμε τίπουτας, αυτός δε καταφέρνει τίπουτας, είναι τούρι - μπέρι.

● «Σπαρνιού απ' τουν τόπου»: Μη λες πράγματα που αμπυρεί να γένουν. Χτύπα ξύλου, Μην κακουμιλητάς.

● «Ξύσου ικεί που δε σι τρώει»: Όντας δε ξέρεις τί να φκιάσεις. Εισί σι όπουρουν, ξένησι ικεί που δε σι τρώει.

● «Τραγούντγια της δρακουζούνας»: Όλα τα νέα τραγούντγια οι παλαιοί τάληγαν τραγούντγια της δρακουζούνας.

● «Όλα τα καλά απού καταγής»: Είναι τουν Αύγουστου κι τουν Σιπτέμβρη, λεν κι για σπιτί-

Του Νίκου Σπάρτσον

για που τάζουν όλα κι για νύφεις που τα βρίσκουν όλα τα καλά.

● «Δαπιράσει του τγιασάκι»: Δα πουρέψουμε, δα πιράσει κι' αυτή η υποχρέωση, κι' αυτή η μέρα, κάτι δα βριθεί να φάμι.

● «Αγλιπίτς - απικουπίτς»: Το φαγάμι όλου του φαγι, αγλυφάμι κι του τηγάνι, αντγιασάμι ταλιγκέργια, τα βαλάμι ανάπουδα.

● «Κουριμός - βαριμός»: Ας γένει κι, αυτό, του έρμου να γένει, ας μπιτισίει κι' αυτή η δουλειά όπους - όπους.

● «Βάλλι ηβλουγητόν»: Αχιρήστει να τρώτι, όπους αχιρνά τη λειτουργία ου παπάς «εβλουγητός ου Θεός...». Σι τρανά τραπέζια που είναι κι παπάς, κι στα μοναστήρια ου παπάς βάνει ηβλουγητόν για ν' αχιρήσει του φαγι.

● «Ου πουλύς ου κατήφουρος δα φέρε κι' ανήφουρος»: Δ' αλάξουν τα πράγματα δα ιδούμι κι άσπρεις μέρες.

● «Τα πουλλά τα λόγια είναι φτώχεια»: Δουλειά κι πράξη χρειάζονται κι απού λόγια άλλου τίπουτας. Τα λόγια δε ξουδέβουν παράδεις αμά κι' οι παράδεις δε θγαίνουν μη λόγια.

● «Του τσιουβί μη τσιουβί θγαίνει»: Τσιβί - τσιβί τσικάρ, λεν οι Βλάχοι. Αμα κρυγιουλουήσεις μη

κρυγιουμα θγαίνει του κρυγιου, λεν μικροί. Αμα σι σέβει αγκίδα μη διλόνι θέλει να τη θγάλεις.

● «Ου δρόμους είναι τζιάν - τζιν»: Ψυχή δεν απατάζει, καν κανένας δεν είναι, δεν πιρνούν κόσμοι.

● «Κάθι αρχή κι δύσκουλη»: Δεν είμιστι μαθημένοι, δεν έχουμι πείρα, όλα στην αρχή βουνά μας φαίνονται.

● «Σπιτί τζιάν - χουρταράς»: Πόρτεις, παραθύργια ανοιχτά, απού παντού τρύπεις έχει, απ' του νταβάνι, του πάτουμα, τις πόρτεις κι τα παραθύργια γιουμάτου φιδάδεις είναι.

● «Όντας χτυπιούντι ντιγιά στάμνεις η μιιά τσακίζητι»: Αμπυρεί κι' οι ντιγιά να τσακιστούν. Όντας μαλώνουν ντιγιά κανένας δεν κινδίζει, αμπυρεί ου ένας να φάει πλειότερις.

● «Του κακό του χαμπάρι έρχητι πηλαλώντας»: Τα καλά πράγματα αργούν να ακουστούν αμά τα αχαμνά φτάνουν σαν αστραπή.

● «Παρουσιάζητε σι φάντης μπαστούνι»: Άξαφνα ήρθεν εκεί που δεν τουν καρτιρούσαν.

● «Έχασειν κι' η Βινιτιά διλόνι»: Έχασειν ένα πράγμα χουρίς αξία, όπους κι' ανθρώπους χουρίς ιχτημπάρι.

● «'Αν δε λαδώσεις τουν τρουχό

δεν τρουκουλιέτι»: Στα ντιγκίγια απ' τα κάρρα ξιδιδώναν τη δίδα, τραβούσαν τουν τρούκουλα όξου κι έδαναν γκράσου, κι' σ' όλους τους τρουχούς, δάνουν λάδι για να γυρνούν καλύτιρας. Έτσι γίνηκαν κι' οι άλλεις οι δουλειές, αμα δίνεις ριγάλου τις μπιτιζεις μάϊ αγλήγουρας.

● «Τ' αγγια γίνηκαν θυμνισα κι' η κουπριά θυμνιάμα»: Ανάξια προυσώπατα πήραν μιγάλα αξιώματα.

● «Κάλιου αργά παρά ποτέ»: Καλύτιρα ν' αργήσουμε να φκιάσουμε μιιά δουλειά παρά να μην τη φκιάσουμε καν καμνιάφρας.

● «Απού μικρή σκαντζιλήθρα γένητι του γκαγκούνι»: Πυρκαϊά γένητι κι' απού μιιά μικρή σκαντζιλήθρα, τα μάτια δικατέσσηρα.

● «Πάλι ταχειά πουΐσι - ιάμι»: Μαλώνουμε ξιμαλώνουμε αμά είμιστοι αγαπημένοι, ουμιλιούμαστε.

● «Δα βάξει του κανόνι»: Δ' ακουστούν τα χαμπάργια, δα μαθημτεί η αλήτχια, δα βγούν όλα στου μιγλήτνι.

● «Μη του διλόνι πηγάδι δεν νοϊγει»: Θέλει φκιάρι κι κασμάν ή κι φουρτουτήν. Μη ψιφτιές δε γένουντι δουλειές.

● «Όσου κι' άν ιρινίσεις τη σακουράφα δε γένητι διλόνια»: Όσα κι' άν ξουδέψει ένας πλούσιος πόχει πουλλά δεν ιφτουχένει εύκουλα.

● «Τα βρήκειν μπασταύνια»: Ήταν δύσκουλα, ζόρικα κι' όχι εύκουλα.

● «Πήρα τουν απουθαρό μου»: Κατάλαβα που δε γένητι τήπουτας. Του πήρα απόφαση, ξιαπουφασίστηκα.

● «Δα βάλου του φουκάλι πίσ' την πόρτα να κλαίει»: Ή δα βάλουν τουν κόπανου να κλαίει. Τότι του φουκάλι στουν παληό τουν νουλτά του χειμωνιάτικου ήταν ουπίσου απ' την πόρτα ιγατί ήθειλειν φουκάλισμα έναν κιριμέν, ιγατί ι-κεί έτρουγαν, ικεί κάθουνταν κι κει κοιμούταν. Ηπαροιμία λέει: Ισού

μι έκαμεις αυτό αμά ιγώ δε δα στι-ναχουρηθώ.

● «'Αναψτου κιρί να δεις του κουκούμι»: Του κουκούμι ήταν ένα τινικιδένιου κουτί σαν καφόμπρικου μη χειρούλι κι' έναν γάντσουν συμμάτινουν για κρέμασμα. Είχειν φαρδύν πάτουν για γκάζι κι στινιό στόμα που σκιπαζούνταν μ, ένα καπάκι ίσια - ίσια που σπη μέση πιρνούσειν φυτίλι απού μιιά τσιόμκα. Του κουκούμι του κουδανούσαν αναμένου για να φέγγουντι τη νύχτα που πιρπατούσαν για δουλειές σι όλα τα μέργια απ' του σπίτι, αφού δεν υπήρχαν λιχτιρκά. Η παροιμία λέει για τ' αυτούς που δεν γλθπουν πράγματα φανηρά φανηρουμένα που όλοι τα καταλαβαίνουν.

● «Τ' άντγια τα βαένια πλειότιρου βρουντούν»: Οι αμόρφουτοι οι άνθρουτοι πλειότιρου θέλουν να κάμουν τουν μουρφουμένου.

● «Καλύτιρας ν' αρουσταίνει η τσέπη σου παρά η κοιλιά σου»: Νετρώς ουλιγθτιρα, ακριβότιρα κι καλύτιρα πράγματα.

● «Γιόκ να γένεις. Τζιαντιμώσου. Στου τζέντιμι τη μάνια»: Φέβγα απού αμπρουστά μου, χάσου απ' τα μάτια μου.

● «Ταξιράτι λαϊμαράτι»: Μας βρήκειν του κακό, μας ήρθαν βάσανα.

● «Σ' ένα καζάνι βράζουν»: Αυτοινοί έχουν τα ίδια χούια.

● «'Αμα σι βάλουν στην κουλώνα»: Όλα μπιτιζούν ύσταρνας. Πέθανεις κι γλύντουμε. Στη Νιάουστα στις ξυλένεις κουλώνεις της Δ.Ε.Η. κριμνούν τα χαρτιά για θανάτους κι μνημόδυνα, ικτός απι τις ιφημιρίδεις.

● «'Αμα μη τσακίσουν του σι όλι τότε δα ησυχάσου»: Ου παπάς αμα κατηβάσουν τουν νικρό στου μνήμα τσακίζει του σιόλι μη του κρασί κι μη του μπαμπάκι στου τσαπί ή του φκιδόρι του νικρουθάφτη. Κι λέει έχους εί και εις χουν απελεύσεται... «Κατά πραξία ευρεία και το πλήρωμα αυτού». Κατά

πώς έφκιασεν δα βρει.

● «Απ' τουν κλέφτη τί δα κλέψεις»: «Όκ άν λάδεις παρά του μη έχοντος», ίλιγαν οι αρχαίοι. Ου κλέφτης δα πει ότι δεν έχει τίπουτας.

● «Κουντά στου νού κι' η γνώστρ»: Θέλει να σκέπτισι κι να ξέρεις.

● «Απ' τ' αυτό που φουδούμιστι δε γλυτώνουμε»: Για τ' αυτό δεν πρέπει να δάνουμε κακές ιδέες στου μιναλό μας.

● «Απ' του κακό ιστου χειρότηρου»: Πώς παν τα πιντιγιά σαν αράπη όσου πάνουν κι μαυρίζουν. Αμα σ' έρθει ένα κακό καρτέργια κι άλλου.

● «'Αντγιου ιακκί ουρθό δε στέκητι»: Όλεις ου δουλειές θέλουν προυητοιμασία, θέλουν σπηρέουμα για να σταθούν. Νηστικιά αρκούδα δε χουρεύει.

● «'Οποιους έδουσειν δραχημή δα σφυρίζει»: Αμα δίνουμε παραγκι-λές θέλει κι να πληρώνουμε, όπους είπειν κι' ου μπαμπάς στα πιντιγιά του όντας πάει στου πανηγύρι κι τα ρώτησειν άν θέλουν να τ, αγουράσει σφιρίδεις. Ικείν' τα χρόνια του καλύτιρου πισκέσι απ' τα πανηγύργια, ήταν οι σφιρίδεις.

● «'Ασκηπτους νους διπλός κόπους»: Αμα αντγιαζομέστι σκοντάφτουμι. Όντας δεν σκεπτουμεστι καλά για μιιά δουλειά φκιάνουμε διπλόν κόπου.

● «Ακόμα δεν καθαλίκιψειν κουνάει τα πουδάργια του»: Ακόμα δεν ανάλαθειν μιιά δουλειά κι αχίρησειν να φκιάνει τουν καμπόσου. Αμα ανέδηκαν στ' άλουγου του χτυπούσαν μη τα πουδάργια για να πιρπατάει αντγιαστικά.

● «Αμα έχου τσιμπίδι ιγατί να κάψου τα χέργια μου»: Αμα έχου δότχιουν ιγατί ν' απουστάσου αμα μη φκιάνουν άλλοινοι τις δουλειές ιγατί να στιναχουρηθώ.

● «Για του καρφί χάνει του πέταλου»: Για καντιπουτένια πράγματα αφήνει σαλόμικεις δουλειές.

● «Γιατί να πουτίσου ξένη αυλή όντας διψάει η δική μου»: Πρώτα τις δικιές μας τις δουλειές θέλει να φκιάνομι κι' ύσταρνας τις ξένεις, νάχομι για τι μας κι' ύσταρνας να δίνουμι σπους άλλους.

● «Δε βρίσκεις άκρα κι σειρά»: Μη τ' αυτών δε συνουέσι. Τα πράγματα είναι μπριντμενά.

● «Τάχαμι χύμα μας ήρθαν κι τσιουδαλάτα»: Μας ήρθαν κι χειρότιρα. Είχαμι τη γρηά κουτσή φάσκιουσιν κι, ου γέροντας.

● «Δεν πατάει σι σάπχιου σα νίδι»: Ξέρει τί φκιάνει, δεν πέφτει όξου.

● «Διπλό δε φτάνει μουνό αρτινάει»: Σπα κουφίνια δε χουρεί κι στα καλάτχια πιρισεύει. Λέγητι για έναν ή για μνιά που δεν τρώγητι μη τίπουτας, που δρϊσκει όλου σφάλματα κι' είνιανηχαρίστητους.

● «Δα φκιάσεις μνιά τρύπα στου νιρό»: Δε φκιάνεις τίπουτας.

● «Δεν τουν ήθειλαν στου χουργιό κι ρουτούσειν πούνι του παπά του σπήτι»: Δεν ήταν καλουδιχούμινους κι στρινμώνουνταν.

● «Έμ φταίσινα έμ μπέσνα»: Φταίχτης κι νταδατζής. Έμ φταίγει, έμ κάμει τουν καμπόσου.

● «Έφαγειν τα λυσιακά του»: Φαγώθηκειν, ραγάνα γίνθηκειν, για να μπιτίσει μνιά δουλειά.

● «Τι δουλειά φκιάνει; Είνι τουκιστής κι σουλατσάδωρους», δε φκιάνει καντίπουτας, είνι τσιαρσι μιμούρης, όλη μέρα γκιζινάει.

● «Έπηρειν ου ουρανός να μη πλακώσει»: Νταμπλάς μι έπηρειν, έπησα απ' τη σύννεφα, ουδέτσι απάμεινα σαν έμαθα τα χαμπάργια.

● «Μη χιρητήματα δε μπιτιζουν δουλειές»: Αμα θέλει κόπουν, τυράνια, σταλαχίδα κι τσιαλάστημα κι νάσει ου ιδιους ικεί.

● «Δεν απόμεινειν πέτρα απανουβιό στην πέτρα»: Όπους στου χαλασμό της Νιάουστας όλα τα σπήτια γκριμίστηκαν.

● «Έσπειραν τη Νιάουστα σι νάπι»: Χουράφι γίνθηκειν η Νιάου-

στα που μούγγι σινάπια φύτρωσαν στου χαλασμό.

● «Έφτασειν ου κόμπους στου χτένι»: Μπίτισαν τα ψέματα, πέμασαν οι διουρίες, η δουλειά θέλει να γένει.

● «Ούτι γράφει δε ξιγράφει»: Όντας γινιούλταν ένα πιδί ικείν τα χρόνια πστήθαν τάχα έρχουνταν οι μύρεις να του μυράνουν του δρέφους. Κι' ου Θιός ούτι γράφει δε ξιγράφει. Δα γένει ούτι είνι γραμμένου.

● «Στέκητι στου καρτέρι»: Καρτιράει να πιράσει ου λαγός, καρτιράει έναν ανθρούπουν.

● «Τουν έβαλαν στου νησιάνι»: Τουν σήμαδεούν μη του όπλου, τουν έχουν στην τρύπα του κανονιού. Τουν έχουν στου στόμα τους.

● «Παραχώθηκειν απ' τα ζώντας»: Χαίπιχώθηκειν, χάθηκειν απ' του πρόσουτου της γης, σφαλήστηκειν στου σπήτι.

● «Δα γένομι απού νγιό χουργια»: Δα γένομι μαλλιό κουδάργια, δα μαλώσουμι.

● «Δεν κλάνει για να μη φυράνει»: Φουβάτι να μη χάσει καμνιά τρήχα, σπαγγουραμένους, σφιχτός κι πσιμπής.

● «Καπνός χουρίς φουτιά δε βγαίνει»: Ικεί που βγαίνει καπνός έχει φουτιά.

● «Καλουμιλέτα κι έρχητι»: Μην κακουμιλητάς, να ηλητίζεις κι' όλα δα νάρθουν δέξα. Να σκέπητσει του καλύτιρου.

● «Κάτι τρέχει στα γιούφτικα»: Δε γίνθηκειν τίπουτας, καμνιά ζημνιά.

● «Κάθι αμπούλγχιου για καλό»: Τα ιμπόδια σι καλό βγαίνουν καμνιάφρας. Του λέμι για να μην έρθει αναπουνγιά.

● «Μη τα λόγια κτίζει ανώγια κι κατώγια»: Μη τα λόγια φκιάνομι ούτι θέλουμι, τα έργα είνι δύσκουλα.

● «Κίνησειν μη τρία κι ρούπι στου πανηγύρι»: Κάναν κινόν οι μπασματζίδεις είχαν πήχεις, ένα ι-

σιου χαράκι που χουρίζυνταν σι ουχτό ρούπια για να μπρούν τα υφάσματα. Η παροιμία θέλει να πει τάχα αχίρησειν μνιά δουλειά μη ουλίγεις παράδεις, πάει να κλείσει δουλειά μη ουλίγα χρήματα.

● «Η αρρώστεια μη του φουρτιχιό έρχητι κι μη του διλόνι φεύγει»: Σι πλακώει μνια κι καλή, αμα γειανίσκεις απού λίγου - λίγου όσου μνιά μύτη απού διλόνι.

● «Απού χίλεις δρύσεις νιρό σι κατηδάζει»: Χίλεις νγιό προυφάσεις βρίσκει, χίλεις νγιό ψικές για να μην μπιτίσει η δουλειά.

● «Να σι κυνηγάει η τύχη να μην την κυνηγάς»: Οι τυχηροί είνι αυτοί.

● «Ντέφι να γένεις, στου ντέφι ιζίκι να γένεις», στουν νγιάδουλου να πας, στουν αγύριστου, να σι χτυπούν όπους του ντέφι (μικρός ταίρες).

● «Ούπου πέφτει φωτιά καίει»: Αλλοιμουλουν σι αυτών που τουν δρήςκειν του ταξιράτι.

● «Όντας πουλουν αγουράζουν»: Όταν κατηδάζει ου λάκκους κουτσουρα να πας, μη χάνεις την ιυκηρία, στη βράση κουλάει του σίδηρου.

● «Πήρειν κι έδουσι»: Όντας έφκίαναν τα προικουσύμφουνα τα χρόνια ικείνα κι για να μη γυρεύει κι' άλλη προίκα του κουρίτσι που παντρέβουνταν τόδαναν να υποργάφει στου προικουσύμφουνου «πήρα κι' έδουσα» δεν έχου άλλεις απητήσεις. Αυτό ήταν πάει μπιτίσειν άλλα δεν θέλου.

● «Όλα ιδώ πληρώνουντι»: Όλεις οι αμαρτίεις μας ιδώ πληρώνουατι, λέει ου λαός για τ' αυτό θέλει νάχομι του'νού μας.

● «Πώς κι δεν»: Αυτό δε δα γένει. Δεν είνι έτσι τα πράγματα.

● «Τι πληλάς νέφτι σι, έδω λαν»: Κάναν κινόν έδαναν νέφτι ουπύσου, σι κατι παληουγόμενα γιαβάσικα, για να πιρπάτουν αλτηγιαστικά όντας ήταν φουρτουμένα. Τώρα τουν λεν για τ' αυτούς, που αντ

γιαζούντι στου πιρπάτημα.

● «Παληγουργιά σπουν άφρου-
στου άσου να βγει η ψυχή του»:
Του λεν όντας οι παληγόργιεις δε
πιάνουν. Λέν ψέματα σι ητοιόμουθά-
νάτους.

● «Τί είδαμι ξέρουμι, τί δα ι-
δούμι δε ξέρουμι»: Τα μιλούμινα
είνι άγνωστα, «το μέλλον άρα-
τον». Μούγγι αυτά που είδαμι τα
ξέρουμι.

● «Τραδήξι μι κι άς κλαίγους»:
Εισείς φκιάστι τη δουλειά σας κι
αφκίτι μι ιμένα να φουνάζου.

● «Ταχιά τουν κλαίν»: Σήμηρας
καλά αμά αργότιρα τί δα γένει; Ρί-

ξει ουπίσου να βρεις συμπρουστά.
Αμα ξουδεύεις πλειότιρα απού όσα
βγάζεις ταχειά δα φαληρίσιεις.

● «Κτέσου όνομα καλόν»: Κοί-
ταξει νάσει κιμπάρης, κι ντουρού-
ζης να βγάλεις καλό όνουμα για να
σι σέδουντι άλοι.

● «Τ' αγώγι ξυπνάει τουν αγου-
γιάτη»: Τότι οι κυρατζήδοι κουβα-
νούσαν λουγίσιμα πράγματα μι τ'
άλουγα απού ιμακρινά μέργια κι
κουνούστιζαν ιμη λουγίσιμους αν-
θρώπους, για τ' αυτό κι μάθημαν
πουλλά αφού δεν υπήρχαν ιφημιρί-
δεις κι ράδια. Όποιους κάμει αρ-
χή για μιιά δουλειά απού γάλια -

γάλια ιμαθαίνει.

● «Ψημένου δρασημένου τού-
χαν»: Ήταν σίγουροι που δα γέ-
νονταν έτσι.

● «Τάφκιασειν τοπούλια κι σκoi-
νιά»: Δεν τα κατάρφειν καλά, δεν
έπραξιν όπους έπριτειν. Τ' ανα-
κάτουσειν τα πράγματα.

● «'Αλλα λόγια μπρε πιντιγιά»:
Εισύ τουν ουμιλείς για μιιά δουλειά
κι' αυτός άλλα λόγια σι λέει, όν-
τας δεν τουν συμφέρει. Απ' του τρα-
γούδι «'Αίντι μπρε Χαραλάμπη να
σι παντρέμουμι». «Δα την πάρεις;
Δεν την πέρνου άλλα λόγια πέτι
μπρε πιντιγιά».

Από το πρώτο φύλλο της Φωνής της Ναούσης 6 - 4 - 1952

ΙΛΙΑΤΕΚΙΑ

Πόνησιν ου Ντότσης στουν λιμό
κι' δένει μια σιρθέττα. Ρωτιούν-
ταν σ' όλουνους να βρει καμμιά
καλή ρετσέτα. Αχίρησι τα φάρ-
μακα, μα μνήσκει πάντα άπρα-
χτος.

Κι' ένας τουν είπιν γνωμικά τάχατις είναι άδραχτος.
Να πάει στην Μπιλιτζάνγκενα να μην κάνει τουν ψώφιου.
Να της τουν κόψει μι μπαλτά ασπάνω στουν κατώφλιου.
Τουν ορμινεύουν άλλοινοι πιργιά γλυκειά να βάλει.
Γλυκειά πιργιά μι αρακί για να τον πάψ' η ζάλη.
Στουν Καλουγέρτσκου τάχατις είναι καλά να πάνει.
Κι' απ' τουν καμό του ο φουκαράς ό,τι τον πουν το φκιάνει.
Στην Λαπαβίτσινα τον λεν να πα' να ρωτηθεί.
Κι' όποιος τον αντάμουνεν τον ίλιγιν ιλιάτσι.
Κι' έφκιαναν όλοι τον καλό μα ήτανε παληάτσοι.
Κι' μι τις μέρις φάνηκιν κι' ιβγήκεν του κακό.
Ήταν ένα παρδάγκαλου πούγινιν χουλικό.

ΑΠΗΔΟΥΛΑΣ

ΟΔΟΣ ΖΑΦΕΙΡΑΚΗ

Δεν καταλαβαίνω ακριβώς γιατί κουτσουρέφανε ονομαστικά την οδό Ζαφειράκη που από το ξαναχτίσιμο της Νάουσας, μετά το ολοκαύτωμά της, ήταν ο μόνος και κύριος άξονας της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της πόλης.

Ένας δρόμος που για 100 περίπου χρόνια συνταυτίστηκε με την ίδια τη Νάουσα σ' όλες τις εκφάνσεις της ζωής της. Ίσως το κίνητρο του κουτσουρέματός της μπορεί να αποδοθεί στην υψηλή κοινωνική καταγωγή του πολιτικού αρχηγού της επανάστασης και οι καταστάσεις στον δήμο μας τις τελευταίες δεκαετίες που τις χαρακτήριζε ένας σοσιαλιστικός σκεπτικισμός. Πάντως σήμερα αδίκησαν και τον εθνικό μας ποιητή τον Σολωμό που μπορούσαν να βάλουν το όνομά του σε μια απ' τις κεντρικές αρτηρίες ή και σε μια πλατεία.

Εμείς θα ακολουθήσουμε την οδό Ζαφειράκη κατά ένα μέρος ως είχε παλιά περιγράφοντας επιλεκτικά τα χαρακτηριστικά της και τα γεγονότα που συνδέθηκαν μ' αυτήν όσα κράτησε η μνήμη μου από τα περασμένα.

Τότε άρχιζε από την συμβολή των οδών Βασιλέως Κωνσταντίνου όπου κυριαρχούσε το παλιό αρχοντικό των Χατζηκωταίων ένα παραδοσιακό και επιδητικό κτίσμα με πελεκητή πέτρα και σιδεριές με κάγκελα. Ήταν διόροφο και ανήκε στους δύο αδελφούς Νικόλα και Στέργιο Χατζηκωτά. Σ' ένα τμήμα του λειτουργούσε στο πίσω μέρος συαμιόμυλος (σουσαμιόμυλος) που μαζί με το «σαμιόλαδο» παρήγαγε «την κουλιάσα» ταχίνι και την «κούσπα» προϊόν για τροφή των ζώων και πολλές φορές, όταν ο μεγαλόσωμος Τοπούζης πήγαινε πίσω να καθαρίζει την «απολυταριά» του νερού, κλέδαμε κοιμάτια της. Τους αδερφούς Χατζηκωτά τους θυμάμαι, τον Στέργιο με το άψογο ντύσιμό του και με το παπιγιόν, ένας φινετσάτος άνθρωπος σε εμφάνιση γεγονός που σπάνιζε στην εποχή του. Τον άλλο, τον Νικόλαο Χατζηκωτά, πιο απλό, με μόνιμο το τσιγάρο στα χείλη. Ήταν καλός αφηγητής στις παρέες και για την βλαχόφωνη - ελληνική καταγωγή του όταν τον πειράζανε α-

παντούσε ότι και ο Χριστός ήταν βλάχος. Κατηφορίζοντας προς τα δεξιά ήταν το σπίτι και τα καταστήματα των αδελφών Κολτσάκη σε στενή πλώρη πλοίου μεταξύ των δύο δρόμων, όπως και σήμερα το σπίτι του Αλέκου Χωνού. Σ' αυτό το σπίτι εγκαταστάθηκε για αρκετά χρόνια ο ξενόφερτος γιατρός Σάρκας. Στα αριστερά ήταν το χάνι του Μπίτσου - Καράτζα όπου σήμερα βρίσκεται η Ιονική Λαϊκή Τράπεζα. Ήταν ένα πλινθόκτιστο και ξύλινο κατασκευασμα με μια τεράστια πόρτα και με κατάστημα και κατοικία επάνω, στο δεβάθος το μεγάλο χάνι. Στο μαγαζί για πολλά χρόνια εγκαταστάθηκε το χαλδαζήδικο του Μιχάλη Καρατζιά. Ήταν κι αυτός φερμένος όπως και μια ομάδα χαλδαζήδων που εργάζονταν τα χρόνια της

Του 'Αγγελου Βαλταδώρου

Τουρκοκρατίας από την Αχρίδα και η οποία ομάδα χαλδαζήδων συνέχιζε να έρχεται και επί ελληνικής κυριαρχίας. Έφταναν στη Νάουσα κάθε Σεπτέμβριο και φεύγανε μετά το Πάσχα.

Στα εποχιακά μαγαζιά τους πουλούσανε χαλδά σε όλα του τα είδη που τα κατασκευάζανε στα πρωτόγονα εργαστήριά τους. Εκτός από το λευκό κλασικό χαλδά, φτιάχνανε τον μαύρο και έναν πολύ σκληρό άσπρο τον «πικεπετάρικο» όπως τον λέγανε που τον σπάσανε με σκεπάρι που είχανε δίπλα. Αλλά η σπασαλιτέ για μας τους μικρούς ήταν τα παστέλι καθώς και το μοναδικό αναψυκτικό της εποχής ο «μπόζας» ένα παχύρευστο υγρό κατασκευασμένο με βάση το κεχρί.

Όλοι τους, άντρες και γυναίκες, ξεχώριζαν από τις παραδοσιακές στολές της νότιας Σερβίας. Χοντρά σαλβάρια οι άντρες, άσπρα φιλέτα στις πλευρές και κλειστά γιλέκα με τα μεγάλα πέτα στην πλάτη και το απαραίτητο καλπάκι στο κεφάλι οι γυναίκες τις παραδοσιακές κεντητές στολές της σέρβικης υπαίθρου.

Ήταν καμιά πέντε έξι οικογένειες που απ' τα χρόνια της Τουρκοκρατίας έρχονταν απ' την Αχρίδα

και φεύγανε την Άνοιξη. Στα μέσα της δεκαετίας του '30 - '40 σταμάτησαν να έρχονται: για να ξεμεινει και να πολιτογραφηθεί μια μόνο οικογένεια του Μιχάλη Καρατζά.

Κατά τη διάρκεια της κατοχής όμως η οικογένεια Καρατζά εγκατέλειψε τη Νάουσα και ζει έκτοτε στην Γιουγκοσλαβία όπου σταδιοδρόμησαν μέλη αυτής ως επιστήμονες και επαγγελματίες. Μία κόρη δε της οικογένειας αυτής εξελίχθηκε ως ανώτερη διπλωματική υπάλληλος και που ως μεταφράστρια έλαβε μέρος σε πολλές διπλωματικές αποστολές όπως επίσκεψη του Τίτου στην Ελλάδα, άλλων πρωθυπουργών και υπουργών της Γιουγκοσλαβίας καθώς και κατά την επίσκεψη του Καραμανλή στη Γιουγκοσλαβία λόγω της άριστης γνώσης της Ελληνικής.

Σε συνέχεια με το Χάνι Καρατζά ήταν το συγκρότημα του σπιτιού και των καταστημάτων Δημητρίου Μπέρσου - Γρηγορίου Κολτσάκη με το χρυσόχορδο του Σιούλα - Χρυσόχου που ήταν και ψάλτης στην Μεταμόρφωση. Πολλές φορές παρακολουθούσα από το τζάμι το πως με μεγάλη υπακοή, με τα πολλά ζουμπανάκια και σφυράκια κατασκεύαζε τα περβάρια κολάνια των τότε Ναουσαϊκών γυναικείων στολών.

Ακολουθούσε τα μπακάλικα του Ζαχαρόπουλου - πατέρα του διευθυντού εργοστασίων Λαναρά και του Κωστή Σιμογιάννη. Για να κλείσει με το μαγαζί του Γρηγόρη Κολτσάκη της αντιπροσωπείας Παπαστράτου. Στο απέναντι ήταν κάτι χαμηλομάγαζα με το κουρείο του Μπουζουκίδη, καθώς και το παλιό σπίτι του Καραβλάχου με το χαλδαϊκό του Αδράμη - ενός πανύψηλου απ' αυτούς, που έρχονταν απ' την Αχρόβα.

Με την οικογένειά Κολτσάκη συνόρευε το ακίνητο του Ηλία Πάξη μιας εξαιρετικής Νεοκλαστικής κατασκευής οικοδόμημα που μικρός χάζενα τις γοργόνες που κρατούσαν τα μπαλκόνια στο ισόγειο της οποίας ήταν το κουρείο «Μπουκέτο» δύο μικρασιατών Λάζαρου και Μανώλη, το κατάστημα του Δάφνου και Μάρα με ανδρικά είδη και το Ωρολογάδικο και φιλικών του Παπαγιάννη.

Και στη συνέχεια το άλλο αρχοντικό του Γεωργίου Τρουμπάλη όπου η σημερινή βιβλιοθήκη με την επιγραφή «Το φάρμακο της ψυχής» φράση του Κλεμάνσω με το επί μισό αιώνα στο ισόγειο μπακάλικο του Τάση Τίμη, μια επιχείρηση προπομπός του σούπερ - μάρκετ που κράτησε μονοπωλιακά επί μισό αιώνα. Επίσης ήταν το κουρείο του Γιάννη Τσικίτικου, καθώς το ραφείο του Γίτου - Οικονομίδη και μετέπειτα η αντιπροσωπεία συγάρων Μανώλη του Γεωρ-

γίου Κατή.

Απέναντι - λοξά - δε αυτού ήταν το ξενοδοχείο «Μέγας Αλέξανδρος» των αδερφών Γρέζου με το μεγάλο στο ισόγειο ζαχαροπλαστείο «τα Διαιρέσια» του Δημήτρη Φασούλα που τα περιβόριζε τα γλυκά με εμφάνιση αυτός και τα γκαρσόνια του φορώντας παντελόνια και ζακέτα μαύρα καθώς και παπιγιών κάτι το σπάνιο για την τότε επαρχία. Αργότερα όταν έκλεισε στεγάστηκε σ' αυτό η Μοναδική Τράπεζα (Ιονική) και μετέπειτα έγινε καφενείο που το λειτουργούσαν ο Αλέξανδρος Γρέζος και στη συνέχεια ο Γεράσιμος Μπακίχας που το κράτησε μέχρι το 1945 που κάηκε.

Κολητά ήταν σε συνέχεια το ακίνητο των αδελφών Μπαντή με το τυπογραφείο του Θεόφιλου Δριμούση στο ισόγειο όπου εκδότο η τότε τοπική εφημερίδα η «Φωνή του λαού της Ναούσης» με την εποπτεία του Σταύρου Χωνού και ακολουθούσαν των Παπαφιλίππειων και του Θεμιστοκλή Βογιατζή με απέναντι το χάνι των Παπαφιλίππειων στο οποίο για πολλά χρόνια είχε το πεταλουργείο του ο Χριστόδουλος Σαράτσης.

Σ' αυτό το άνοιγμα και στην μικρή πλατιούλα που σχηματιζόταν μπροστά απ' αυτό παρ' όλο που ήταν το περίπτερο του Αρσενωρήτη στήνονταν οι πάγκοι της τότε μικρής λαϊκής αγοράς με τα φτηνά ενδύματα της τότε Πετραϊώτικης βιομηχανίας, του «Ρεϊτίνα», τα δερμάτα για τσαρούχια, τα τσίτια τους «μπασιμάδες», τα λάδια και τα κρασιά. Απαραίτητο το ποντοκοφάρμακο και οι φάκες για τα ποικίλα τα «παιρικά» τα Βεροιώτικα. Ανάμεσα τους συμψύρονταν πωλητές με έμπλαστρα για τους ρευματισμούς και για «κάλους» εικόνες αγίων, λαϊκών ζωγράφων μεταξύ των οποίων και η «Παναγία η Τρυφερούσα», λαϊκά περιοδικά, Ναστρεντίν Χότζα, Καραγκιόζη κλπ. ελατόπια για πάσα νόσο, ταχυδακτυλουργοί, αρκουδιάρηδες, λοταριτζήδες και καμπογιανήτες οδοντογιατροί. Ένας από αυτούς με μια ληρροδιαμένη ρεντικότα με διάφορα τενεκεδένια παράσημα κι ένα ξεθωριασμένο υμνήλο, πάω σε μια άμαξα μου έβγαλε ένα απ' τα πρώτα εναλασόμενα δόντια με κατασβίδι. Τέλος σ' αυτήν την πλατεία πολλές οι υπαίθριες κοιμιατικές επιδηλώσεις. Σε μια από αυτές απειλήθηκε αιματηρή σύγκρουση μεγάλης εκτάσεως μεταξύ οπαδών του Τζών και του Φιλίππα την οποία αποσόδησε η ψύχραιμη επέμβαση του τότε εσαγγελεούντος ειρηνοδότη Βέτσα.

Και ακριβώς απέναντι από τις οικοδομές. Πάξη και βιβλιοθήκης τα δύο μεγάλα για την εποχή ξενοδοχεία, το «Εθνικόν» των αδερφών Παπαφιλίππου και «τα Ολύμπια» των αδερφών Βανιανίδη με τα επια-

τέρια και τα καφενεία στο ισόγειο. Είχαν κήπους στο βάθος για το καλοκαίρι και ήταν υψηλής κατηγορίας με τα δεδομένα της εποχής. Εδώ πρέπει να πούμε ότι στα δύο αυτά καφενεία και στο συνεχόμενο τρίτο, «Παράδεισος» γινόταν την εποχή του μεσοπολέμου η καταναγής πλατείας κατά το πλείστον με καμματική τοποθέτηση. Οι «λαϊκοί» στο «Εθνικόν» όπου και διέμεναν και έκαναν τις επαφές τους οι αρχηγοί, στη Μακεδονία, του λαϊκού κινήματος: Μάρκος Θεοδορίδης και Σωτήρης Κουτσαμάνης καθώς και για πολλά χρόνια ο Βεροιώτης βουλευτής Αθ. Χατζηκώτας. Ακόμη ήταν το «Εθνικόν» στέκι του τότε δημάρχου Τζών Περδικάρη και του πολιτευτή Πετρίδη κ.ά. Στα δε «Ολύμπια» καταστάλαξαν ο για πολλά χρόνια βουλευτής Θεσσαλονίκης και συμπατριώτης Δίγκας καταγόμενος από την Αγία Φωτεινή, καθώς ο Πόντιος την καταγωγή Λαωνίδας Ιακωνίδης, αμφότεροι υπουργοί στην κυβέρνηση του Ελευθ. Βενιζέλου και οι παλιοί βουλευτές της εποχής Βουτυράς, Τζερμιάς και Παπαδάκης. Και πέρα αυτών ήταν το στέκι του Φωώτα Κέσκινου και των οπαδών του. Ανάλογη ήταν και η καταναγής του τύπου. Στα τεράρια από μπαμπού κρέμονταν οι εφημερίδες η «Πρωινή» και ο «Ταχυδρόμος» στο πρώτο και η «Μακεδονία» και τα «Μακεδονικά Νέα» στο δεύτερο.

Στα «Ολύμπια» για πολλά χρόνια σ' ένα μαριμάκινο τραπέζι: δίπλα στο μπαμπέ μόνιμα έπαιζαν τη ξερή τους μια ομάδα των κανταδόρων της σιδηράς παρέας με τον Αναστάσιο Μακροδίντη, τον Δημήτριο Μώκο κ.ά. όπου τα βραδάκια μετά το παιχνίδι μεταξύ ρεφινέ και σούρου, η γειτονιά άκουγε τις παλιές μελωδίες «στα σγουρά σου τα μαλλιά», «φαρμακουλιά καθυμένη» κ.ά.

Στο καφενείο αυτό είχε και το στέκι του στις βουλευτικές εκλογές στο μεσοπόλεμο και ο Παπαζήκος. Είδηση νύχτα της εποχής του κατέβαινε ως υποψήφιος ανεξάρτητος βουλευτής με τον πομπώδη τίτλο «πρόεδρος κτηνοτρόφων απάσης Ελλάδας». Βεροιώτης και βλάχος, ομορφάνθρωπος ευπαρουσίαστος με μούσι, δακτυλίδια χρυσά, ωρολόγι και χρυσή καδένα στο γιλέκο διασποδαζε τους Ναουσάιους της εποχής ακολουθούμενος από έναν πάλι δόλχο τελάλη, επίσης Βεροιώτη, που φορούσε πηλίκιο με μεταλλικά γραμματα. Η πολιτική του απέθληπε όπως ισχυριζέτο στους διαφόρους λόγους του, τους οποίους είχε σ' έναν κεντημένο τερβά, να βελτιώσει την κτηνοτροφία και να βοηθήσει τους κτηνοτρόφους της Ελλάδας. Γι' αυτό είχε έμβλημα στο ψηφιδέλαιό του έναν τάυρο που η καζούρα των Ναουσάιων το ονόμαζε βόδι: για να ζητοκραυγάζουν «ζήτω και το βόδι». Χάθηκε με την δικτατορία του Μεταξά και ποιοτώθηκε αργότερα σε γεγονότα της

κατοχής στην Βέροια από μισοφύλους των Γερμανών.

Το καφενείο ο «Παράδεισος» ήταν ο παράδεισος της τότε αριστεράς. Εμφανώς μεν ο «ελεύθερος άνθρωπος», ο Ριζοσπάστης πάντοτε κυρίαρχος και κάτω από το τραπέζι το καφενείο αυτό ήταν απόλυτα πυρακτωμένο του Κ.Κ.Ε. Εδώ γίνονταν οι συγκεντρώσεις και οι ομιλίες όσες φορές επιτρέποντο δημοσίως, αλλά και στην ουσία οι παράνομες. Το λειτούργησαν οι Σιμέρος και Αγοραστός για πολλά χρόνια.

Η πελατεία του αποτελούνταν από εργάτες γης και δασεργάτες - που στην πλειονότητά τους είχαν λάβει μέρος στην Μικρασιατική Εκστρατεία, με τις ξέχωρες περιπέτειες του καθενός. Το είχαν ονομάσει καφενείο της «Τραγιάσκας» - γιατί την εποχή εκείνη οι θαμώνες του φορούσαν τραγιάσκες. - Σ' αυτό κλείνονταν και οι προσλήψεις εργατών για τις διάφορες γεωργικές εργασίες. Ταλαιπωρημένοι και τυραννισμένοι από τη δουλειά και τη φτώχεια οι άνθρωποι αυτοί πίστευαν σε μια αλλαγή των πραγμάτων που θα ερχόταν από την μεγάλη χώρα του Βορρά την Σοβιετική Ένωση. Στα τραπέζια του «Παράδεισου» πέρασαν κορυφαία μέλη της τότε αριστεράς όπως οι Παρταλίδης, Μάρκος Βαφειάδης, ο Μπεναρόγιας της Φεντερασιόν Θεσσαλονίκης, ο Σκλάβενας, ο Μάλαμας κ.ά.

Καθώς και οι δικοί μας αριστερά ο Μοιάς, ο Δραγουμάνος, ο Δημήτριος Αγαραστός, ο Αντώνης Μπουρζάνος, ο Νταούτης, ο Μακροδίντης, ο Ευθ. Βλάχος και ο Φίλιππος Δημητριάδης από την Στράντζα που ήταν και υποψήφιος τους.

Το καφενείο αυτό κάθε χρόνο για δύο περιόδους τις Αποκριές βούιζε από τους ζουρνάδες για να κλείνουντα οι συμφωνίες για τα μπουλουκία και το καλικάρι με τον θερινό κινηματογράφο άλλαζε όψη.

Και να περάσουμε απέναντι στο καφενείο των αδελφών Βαλταδώρου του πατέρα μου Δημητρίου και του θείου μου Νικολάου, ένα μεγάλο καφενείο σε στυλ βουλιεδάρτου της μπελ - επόν με την μεγάλη αίθουσα, τον μεγάλο μπαμπέ, τα μαριμάρινα τραπέζια, τις γυρυστές φαθωτές τρυπητές καρέκλες, τους ατιφειμένους καναπέδες, το μεγάλο χαλί στο κέντρο του δαπέδου και τις πελώριες λάμπες πετρελαίου, ένας εξοπλισμός φερμένος από την Βιέννη. Ένα τόσο αρχοντικό και πολυτελές καφενείο που σπάνιζε και στη Θεσσαλονίκη ακόμα δεν ήταν βέβαια δυνατό να σταθεί στα μέτρα της τότε Νάουσας. Στους Βαλκανικούς πολέμους επιτάχθηκε για λείψα αξιωματικών του εθνικού μας στρατού και στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο επιτάχθηκε απ' τους Γάλλους και τις άλλες συμμάχικες δυνάμεις. Από τα τραπέζια του πέρασαν ξέ-

νες προσωπικότητες της πολιτικής και στρατιωτικής ιεραρχίας μεταξύ των οποίων οι αρχηγοί της ανατολικής στρατιάς Ντεσπεράι και ο Σεράιγ τον οποίο ο Κλεμανσώ όταν έμαθε ότι παντρεύτηκε στα εβδομήντα πέντε του χρόνια μια δεκαεννιάχρονη αρτίστα είπε: «εάν ο ταλαίπωρος Σεράι στο πολεμικό του μέτωπο την έβγαλε καθαρή πολύ αμφιβάλλω αν θα συμβεί κάτι τέτοιο και στο οικογενειακό του».

Το καφενείο Βαλταδώρου ως μεγάλοπρεπο κι αρχοντικό έζησε μέχρι το 1920 οπότε με την διχόνοια των αδερφών έφλεισε για να χτιστεί στο ένα τμήμα το ξενοδοχείο του πατέρα μου, την γνωστή «ΣΜΓΡΝΗ», που πήρε το όνομά του γιατί άρχισε να λειτουργεί την μέρα που ο Ελληνικός στρατός μπήκε στη Σμύρνη.

Η «ΣΜΓΡΝΗ» έζησε μισό αιώνα περίπου που πέρασε και στέγασε κόσμο και κοσμάκη, αλλά λειτουργούσε παράλληλα και η χαρτοπωλική λέσχη. Στο ισόγειο μαγαζί της πέρασαν διάφοροι ενοικιαστές που κυριότεροι κατά διαστήματα μπορούμε να αναφέρουμε το τσαγκάρικο του Πέτρου Χ' Ιωάννου, το μανάβικο των αρμενικών αδερφών Τσακίση που μετά την κατοχή έφυγαν στην Αρμενία και το μπακάλικο των αδερφών Σαμαρά, για να καταλήξει στον Γεώργιο Μπασιούρη.

Στο δεύτερο μαγαζί του θείου μου Νικολάου στεγάστηκε το καφενείο του για πολλά χρόνια για να περάσει κι αυτό από διάφορους ενοικιαστές μεταξύ των οποίων το Ζαχαροπλαστείο «ΚΡΙΝΟΣ» του Γιάννη Μάκη, το μπακάλικο Σαμαρά κλπ., για να καταλήξει στα εδρα οικοδομών του Πέτρου Κώλη.

Δίπλα ήταν το συγκρότημα των σπιτιών Οικονόμου. Ήταν τέσσερα σπίτια με μεγάλη εσωτερική αυλή με καλντερίμι και μια μεγάλη βρύση. Ήταν πολυάριθμες οικογένειες με παιδιά και εγγόνια όπως του Παντελή, του μετέπειτα υδρστή του Ορειβατικού Σωματείου Ναύσης. Σπάνιο φαινόμενο φιλόμουσου κύκλου. Με το άναμμα της λάμπας του πετρελαίου συγκεντρώνονταν όλοι και ρίχνονταν στο τραγούδι συνοδεία μουσικών οργάνων. Μελωδίες Σκαλαρίδη και Χατζηποστόλου και της Αθηναϊκής Κανάδας ξεχύνονταν τα βράδια στη γειτονιά. Το «τρελή αγάπη», «η γυναίκα του δράμου», «η μοδιστρούλα», «το αγάπης λόγια» τα είχαμε μάθει και εμείς οι πιτσιρικάι της γειτονιάς. Οι περισσότεροι απ' αυτούς παίζανε άρρα να ένας δε απ' αυτούς ο Γιάγκος Οικονόμου, εξαιρετικός βιολίστας και διδασκε μουσική για αρκετά χρόνια στην «ΑΘΗΝΑ». Αργότερα όταν αρκετά απ' τα παιδιά του Αντώνη Οικονόμου φύγανε για να ζήσουν στην Αμερική το πρώτο δώρο που στείλανε στους γονείς και στα υπόλοιπα αδέρφια τους ήταν μια «πιανόλα» ένα είδος προπομπού του κασετόφωνου, αλλά σε μεγάλο

μέγεθος. Στο συγκρότημα αυτό δόθηκε για πρώτη φορά το λεγόμενο τότε «apres midi» (απογευματινό) από το Φύλιππα Οικονόμου που προκάλεσε έκπληξη στους Ναουσαίους, που το προέφεραν «αμπρέ μεντί». Στα δύο καταστήματα του συγκροτήματος αυτού, στεγάστηκαν για αρκετό καιρό, η οίνοποιια των αδελφών Οικονόμου και για πολλά χρόνια το μανάβικο του Αθανασίου Ψωμάδη.

Απέναντι επιστημαίνουμε τα «Μπαμπατοείκη» μεταξύ των οποίων το μπακάλικο του Δημητρίου Μπαμπάτσι, που διέθετε κατ' αποκλειστικότητα σε ποσότητα βδέλλες που τόσος ντόρος για την ωφελιμότητά τους έγινε γνωστό πρόσφατα παγκοσμίως. Παιδιά τότε παρακολουθούσαμε την ιεροτελεσσία της αλλαγής του νερού στις δύο μεγάλες γαβάνες με το πέρας της αίτας για να τις ξαναθάψει με την επιδεξιότητα του νυχιού του και να τις σκεπάσει δέροντας γύρω - γύρω ένα πανί για τον αερισμό τους. Αργότερα το μαγαζί έγινε τσαγκάρικο του Θόδωρου Παλιμάτσα (λαδού) αυτού του ωραίου και ευχάριστου ανθρώπου που έφτυνε με τρόπο σμιδολικό τους Γερμανούς και τους Ιταλούς όταν περνούσαν μπροστά του μισοανοίγοντας τις παλάμες του - όπως κάνανε τότε όλοι οι χειρόνακτες αρχίζοντας την δουλειά τους - κι αυτός για να πιάσει το σφυρί.

Συνεχόμενο ήταν το αρχοντικό του Επαμεινώνδα Κοκκίνου, ένα ωραίο παραδοσιακό τριόροφο κτίριο στο ισόγειο του οποίου υπήρχαν το ιστορικό κουρείο των αδελφών Κούλη και το υφασματάδικο των αδερφών Θωμάδη. Αργότερα όταν το κουρείο των αδερφών Κούλη μεταστεγάστηκε στην οικοδομή Κολτσάκη, εγκαταστάθηκε εκεί για πολλά χρόνια το υποδηματοποιείο του Αναστασίου Δεινόπουλου, πατέρα του Πέτρου Δεινόπουλου, εκδότη της «Φωνής της Ναούσης» και των αδερφών του. Το τσαγκάρικο αυτό μαζί με το άλλο του Πέτρου Χατζηιωάννου συγκέντρωναν τη μεγαλύτερη και καλύτερη πελατεία της Ναούσης, διότι τότε το όμορφο και καλό παπούτσι ως χειροποίητο συνδεόταν άμεσα με την τέχνη, την προσωπικότητα, το μεράκι και την ικανότητα του κατασκευαστή.

Απέναντι ήταν το μεγάλο ακίνητο του Κωνσταντίνου Αγγελάκη όπου στο ισόγειο ήταν το μπακάλικο του Βάντη - Μυλωνά που πουλούσε και μπογιές για «κάνουρες» και το μικρό μαγαδάκι του Δημητρίου Άτση που πουλούσε μουσικά όργανα, γραμμόφωνα και πλάκες γραμμοφώνου. Συνεχόμενο δε ήταν το συγκρότημα του Μήτση Αγγελάκη που ήταν στην αρχή μπακάλικο και μετά υφασματάδικο με την φίλια Λέτης Αγγελάκης.

Γι' αυτόν τον Αγγελάκη ήταν το παράπονο του

Συνέχεια στη σελίδα 146

Οι πρώτοι επιστήμονες στο Νομό Ημαθίας

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

Ο γιατρός Νικόλαος Αντωνιάδης, πατέρας του αείμνηστου ιατρού γυναικολόγου Σόλωνος Αντωνιάδη και παππούς του επίσης ιατρού γυναικολόγου Νικολάου Αντωνιάδη, ήταν από τους πρώτους Ημαθιώτες επιστήμονες που φοίτησαν στο Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, τον καυρό που η Μακεδονία ήταν ακόμα σκλαβωμένη από τους Τούρκους.

Ο Νικόλαος Αντωνιάδης, γεννήθηκε το 1861. Ορφανός από πατέρα φτωχός, τόλμησε και ξεκίνησε για την Αθήνα να φοιτήσει στο μοναδικό νεοδρυθέν Καποδιστριακό πανεπιστήμιο Αθηνών για να πραγματοποιήσει το όνειρό του. Να γίνει γιατρός. Για να ανταπεξέλθει στα έξοδα των σπουδών του δούλευε υπηρέτης στο σπίτι ενός παπά, κάνοντας όλες τις δουλειές.

Το Φεβρουάριο του 1884 τελειώνει τις σπουδές του από το Πανεπιστήμιο με άριστα. Ο τότε υπουργός Δικαιοσύνης Ραχτιδάν, Βεργίωτης καταγωγής συναντώντας τον νεαρό συμπατριώτη του τον σήκωσε στην αγκαλιά, του τον φίλησε και τον συνεχάρει.

Από το 1884 που τελείωσε τις σπουδές του μέχρι το 1888, εργάστηκε σαν γιατρός των Γάλλων που είχαν αναλάβει την κατασκευή της

Επιμέλεια Λευκή Σαμαρά

σιδηροδρομικής γραμμής Θεσ) νίκης Μοναστηρίου.

Το 1888, πηγαίνει και στη Λειψία, όπου ασχολείται με την χειρουργική ιατρική, ενώ παράλληλα εκδίδει και ελληνικά ιατρικά περιοδικά. Επιτρέφει στην Ελλάδα το 1890 και εκδίδει το βιβλίο «Η ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΛΙΝΗΣ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ» ...εις χρήση των ιατρών και φοιτητών της ιατρικής. ΔΑΠΑΝΑΙΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Μ. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΚΗ ΕΜΠΟΡΟΥ. Το 1891 αρραβωνιάζεται την Ελισσάβετ Γερμανόγλου. Πηγαίνει για δυο χρόνια στη Γερμανία, στο Μόναχο, και φοιτά στην κλινική του φημισμένου Nussbaum. Το 1905 πηγαίνει για ένα χρόνο στο Gottinge, και το 1907 στο Erlangen. Το 1912 πηγαίνει στη Βιέννη να ενημερωθεί για τις καινούργιες εξελίξεις στην ιατρική. Στη Βιέννη στο επί της οδού Αριστοτέλους σπίτι του, που υπάρχει και σήμερα, ασκεί την ιατρική διατηρώντας παράλληλα και

Νικόλαος Αντωνιάδης

Εελισσάβετ Γεμιτζόγλου Αντωνιάδου

φαρμακείο. Επίσης δημιουργεί και την πρώτη κατά κάποιον τρόπο υπετυπώδη κλινική για παραμονή ασθενών που χρειάζονται ειδική παρακολούθηση διαμορφώνοντας κατάλληλα δύο διαμέτριά του σπιτιού του.

Ο ιατρός Νικόλαος Αντωνιάδης
πέθανε το 1930.

...Απόσπασμα από το βιβλίο του.
έκδοση 1890, Η ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΑΙ-
ΝΗΣ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ
ΤΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ».

Ὡς και ο τίτλος ὁρλοῖ, σκοπὸς τοῦ ἀνά χεῖρας βιβλίου δὲν εἶναι ἀκριβὴς, οἷος ὁ τῆς Φαρμακολογίας. Ὁ κύριος μὲν σκοπὸς αὐτοῦ εἶναι, ὅπως καταστήσῃ εἰς τοὺς Συναδέλφους ὡς οἷον τὲ γνωστὸν, τίνα φάρμακα ἐκ τῶν πολλῶν ὑπὸ τῆς Φαρμακολογίας κατὰ μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς νόσου υποδεικνυμένων ἀξιῶσιν· μᾶλλον τῆς ἐμπιστοσύνης ἡμῶν, καὶ τίνα πρὸς: νὰ θεωρηθῶσιν ὡς περὶ τὰ περιοριζομένου οὗτω τοῦ κριθίου τῶν φαρμάκων ευχερέστερο, θὰ δύνηται· ὁ πρωτόπειρος Ἱατρός νὰ ἐνθυμῆται τὴν φυσιολογικὴν, τοξικὴν καὶ τὴν ἐξ ἁμῶν τούτων συνεπαγομένην ἁματικὴν ἐνέργειαν αὐτῶν.

ΣΙΔΗΡΟΣ ΩΣ ΑΝΤΙΔΟΤΟΝ
ΚΑΤΑ ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΕΩΝ

Το υδροσουλφίδιο του Σιδήρου κατά δηλητηρίασεως δι' αρσενικού και ο Κυανοκαλιούχος σίδηρος κατά δηλητηρίασεων δια μεταλλικού, σιδήρων είναι τα μόνια ειδικά γημι-

$$x_1 = 100 - x_2.$$

ΙΑΜΑΤΙΚ. ΧΡΗΣΙΣ. — Το κα-
τά της δι' αρσενικού δηλητηριάσε-
ως αντὶδοτον το συνιστάμενον ἐξ υ-
δροξείδου του σιδήρου μετὰ κεκαυ-
μένης καὶ θειϊκῆς Μαγνησίας, εφό-
σον εἰσέτι το αρσενικῶδες οὖν ευ-
ρίσκειται ἐν τῷ στομάχῳ, εἶναι ἀ-
ντιφθοδόν ωφέλειας. Σχηματίζει·
δηλ. ἐν αὐτῷ αρσενικόν σιδηρον
καὶ οξείδιον Μαγνησίας, ἐνῶ ἡ
θειϊκή Μαγνησία συντελεῖ εἰς τὴν
δια των κενώσεων ἐκδιώξιν του δη-
λητηρίου, πρέπει ὅμως ο στόμαχος
να ἐπικενώται· διὰ σίφωνος. Ὁ δε
Κυανουχάλ· σίχος σίδηρος, ο ακίνδυ-
νος, ο ἦττον καθαρστικός καὶ ἀναλ-
λοῦτος δια των ούρων αποκρινέμε-
νος, εἶναι λιμνρὸν αντὶδοτον κατὰ
των δια Χαλκοῦ καὶ Σιδήρου δηλη-
τηρώσεων, μετασβεπόμενος εἰς α-

Θ:άλυτα Σ:δηρούχα.

ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ καὶ ΧΡΗΣΙΣ. —

1) Hydricum = αντιδοτον του αρ-
σενικού, όν μίγμα εξ 100 μ. διαλύ-
σεως Θειϊκού σιδήρου και 250 μ.
ύδατος, και μίγμα εκ 15 μ. Μαγνη-
σίας κακαυμένης μετά 250 μ. ύδα-
τος, συμφότερα φυλάττονται πρόχει-
ρα και χωριστά εν τοις Φαρμακει-
οις και προ της χρήσεως αμέσως
συμμεγνυνται, εν δε τή μίξει ανα-
πύπτειτα: Υδροξείδιον σιδήρου, Θει-
ϊκή και κακαυμένη Μαγνησία. Α-
νακυκώμενα λαμβάνονται κατά 5' 1—3 κογλιάρια της τραπέζης.

2) **Φερο-Καλίυμ Κυανατύμ Φλα-
vύμ** (Σύγγροσ Κυανυκαλίουόχρος
 $\text{FeK.C.N.O.} + 3\text{H}_2\text{O}$). Κρύσταλο: χί-
τρονο: κα: ευδιάλυτο: [10.0=5
Πφ.] (αγν:δεύκνοντα: τα οξέα!).
Ερωτερνώος: 1.0—2.0 εν διαλύσει.

Περιβάλλον - Δήμος και Πολίτες

Πολλές φορές είμαστε άνθρωποι των άκρων, χωρίς μέθοδο και διάρκεια στους στόχους μας. Υπήρξε μία κοινωνική έκρηξη με θέμα την οικολογία και την προστασία του περιβάλλοντος, όμως αυτό κράτησε τόσο λίγο, ίσως γιατί, όπως πάντα, πιστεύαμε ότι αρκεί που καταδείξαμε το πρόβλημα και αυτό θα λυθεί από μόνο του. Ο ελληνικός λαός οπαδός πάντα της θεωρίας (ίσως αποτελεί κατάλοιπο από την αρχαία φιλοσοφία, όταν δούλευαν άλλοι για

είμαστε ιδανικό παράδειγμα προς μίμηση).

Βέβαια η Νάουσα σαν πόλη, είναι μία από τις καθαρότερες. Στο πρόσφατο ταξίδι μου στην Αρχαία Ολυμπία, για την ανακάλυψη του αλουμενίου, διαπίστωσα καθ' οδόν τα τεράστια προβλήματα, ιδιαίτερα δήμων της Αττικής, με τα σκουπίδια στους δρόμους σωρούς από μήνες. Όμως πάντα επιζητούμε το καλύτερο. Κι η Νάουσα με πολίτες πάντοτε νοικοκυραίους, φιλοδοξώ να ξεπεράσει τον εαυτό της. Άκουσα ότι στη Σπάρτη υπάρχει πολύ καθαριότητα και το σπουδαιότερο ο κάθε πολίτης είναι φορέας της περιβαλλοντικής συνείδησης. Οι ίδιοι οι Σπαρτιάτες δεν επιτρέπουν σε κανέναν να πετάξει έστω και ένα αποτίγιο στους δρόμους της πόλης. Νομίζω ότι αυτό είναι το επίπεδο που πρέπει να φθάσει μία πόλη. Να καταλάβουν οι πολίτες ότι το περιβάλλον, η καθαριότητα της πόλης τους, της γειτονιάς τους, είναι δική τους υπόθεση. Οι σπασμένες λάμπες στα πάγκα, οι γραμμένοι τσίχοι και το φύσημο στους δρόμους δεν φανερώνει υψηλό επίπεδο πολιτισμού. Αντίθετα, χωρίς χρήματα, αλλά με πολιτισμένη διάθεση, μπορούμε, καταστηματοάρχες και νοικοκυραίοι να βάψουμε τα κράπεδα και να σκουπίσουμε τα πεζοδρόμια και τους δρόμους. Ο Δήμος από την πλευρά του, εκεί όπου έσκυψε η ΔΕΥΑΝ και έκλεισαν με ασφαλτο οι τάφροι, θα καθαρίσει όλα τα χάγια, θα πλύνει τους δρόμους και θα βάψει τα κράπεδα. Από και και πέρα όμως αναπόκειται στους κατοίκους να διατηρή-

σουν την καθαριότητα, γιατί εύκολα λερώνονται με τα λάστιχα των αυτοκινήτων κλπ. Λίγη ασδέστη αν έχει ο καθένας και συντηρεί τακτικά το άσπρισμα, θα γίνουμε μία πόλη που θα την ζηλεύουν όλοι. Ήδη ο Δήμος ξεκίνησε από την οδό Σπηλαίου, την είσοδο της πόλης, και καθάρισε σκουπίζοντας δρόμο και πεζοδρόμια που είχαν μία πιθαμή χώμα και χόρτα εδώ και χρόνια και θα ασφαλοποιήσει και τα πεζοδρόμια της Σπηλαίου που παραμένουν έτσι εδώ και πολλά χρόνια και δεν μπορούν οι πεζοί να περπατήσουν. Η ασφάλτος στα πεζοδρόμια στην Ευρώπη συντηρείται πάρα πολύ, γιατί διευκολύνει ανήλικους, καροτσάκια με παιδιά και μπορούν ανέμη και τα ποδήλατα να κάνουν ασφαλή χρήση και να μην κινδυνεύουν στο δρόμο. Όλοι οι δρόμοι απ' όπου περνάει το έργο της ύδρευσης θα πλυθούν και θα ασφαλισθούν τα πεζοδρόμια.

Και βέβαια το περιβάλλον δεν είναι μόνο το άσπρισμα και το καθαρίσμα των δρόμων. Ήδη ο σκουπιδότοπος έγινε πρότυπο υγειονομικής ταφής των απορριμμάτων, έπαψε να μας ταλανίζει ο καρκινογόνος καπνός των καίόμενων όγκων σκουπιδιών, με μία απλή κίνησή μας, με το να βάλουμε υπηρεσία φύλαξης σκουπιδότοπου. Πρόσφατα το δημοτικό συμβούλιο ομόφωνα πήρε απόφαση μεταφοράς του χώρου υγειονομικής ταφής απορριμμάτων στη θέση «Γκιάμπα», μετά από γνωμάτευση ειδικού από την ΓΕΒ ότι είναι ο ιδανικότερος τόπος. Έτσι θα μπορούμε και το Συνεδριακό Κέντρο στην «Πλακένια» να κά-

Του Γιώργου Πολάκη Δημάρχου Ναούσης

μας) και ποτέ της πράξης, παρά την ευφυΐα του και τις άπειρες δυνατότητές του, χωλαίνει μονίμως στη μέθοδο και στη διάρκεια της ενασχόλησής του με ένα θέμα. Έτσι και με το περιβάλλον. Δεν είναι υπόθεση κραυγών, αλλά τρόπου ζωής. Η περιβαλλοντική συνείδηση και δύσκολα αποχτιέται, αλλά και συνεχείς προσπάθειες απαιτούνται για να επιβιώσει και να μεταδοθεί και στους νέους, όπου πρέπει να ρίξουμε όλο το βάρος των προσπαθειών μας. Μου έκανε τρομερή εντύπωση όταν πρόσφατα στη Γερμανία περπατώντας στους δρόμους του Μονάχου, σε σημείο χωρίς καμιά απολύτως κίνηση αυτοκινήτων, στην κίνησή μας να περάσουμε το δρόμο με «κόκκινο» Ελληνογερμανίδα μας παρακάλεσε να περιμένουμε το πράσινο. Στην παρατήρησή μας γιατί αυτό, αφού κανένας κίνδυνος δεν υπάρχει, ούτε και κυκλοφορία αυτοκινήτων, μάς απάντησε ότι: μας βλέπουν παιδιά και δεν θα

νουμε και ο σκουπιδότοπος να φύγει από μιά αρχαιολογική περιοχή.

Υπάρχουν όμως και εξ ίσου σημαντικά περιβαλλοντικά θέματα που πρέπει να προσέξουμε. Ουδέποτε πρόκειται να επαναπαυθούμε στο όσα πετύχαμε, στο τόσο σύντομο εξ άλλου διάστημα που είμαστε δημοτική αρχή. Μας καίει το θέμα της μόλυνσης της Αράπιτσας και η διάθεση των αστικών λυμάτων. Στο νέο χρηματοδοτικό μέτρο της ΕΟΚ ΛΑΤΦ προτείνουμε να γίνει βιολογικός καθαρισμός των αστικών και βιομηχανικών λυμάτων. Είναι ένα μεγάλο έργο που από πλευράς Νομαρχίας Ημαθίας και Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας έγινε δεκτό, μένει μόνο η έγκριση από το ΥΠΕΧΩΔΕ.

Η δράση μας βεβαίως δεν ξεκινάει εκεί κι ως έτυχε, αλλά μόνο κατόπιν μελέτης. Δύο φορές από καθηγητές Πανεπιστημίου και ειδικούς έγινε η πρόταση LIFE. Μελέτες θέλουμε να τις εντάξουμε στο κοινοτικό περιβαλλοντικό πρόγραμμα.

Η περιοχή Νάουσας - Αγ. Νικολάου - 3 - 5 Πηγάδια, αποτελεί μια υδρομετρική διαβάθμιση βιολογικού πλούτου και φυσικής ομορφιάς έχοντας ως κύριες συνιστώσες το πράσινο και το νερό. Η διαβάθμιση αυτή ορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τρεις περιοχές μειούμενης αστικής δραστηριότητας. Την αστική περιοχή (πόλη της Νάουσας) με άφθονα τρεχούμενα νερά, την περιαστική περιοχή (Αγ. Νικολάου) που χρησιμοποιείται ως τόπος αναψυχής από τοπικό και μη πληθυσμό και το μικτό δάσος φυλλοβόλων, που εκτείνεται μέχρι την περιοχή 3 - 5 Πηγάδια, που χρησιμοποιείται σαν αθλητικό κέντρο και χώρος χειμερινού τουρισμού.

Η κλιμακούμενη αστική δραστηριότητα και στις 3 αυτές περιοχές, που λόγω της φυσικής τους ομορφιάς αποτελούν τουριστικό πόλο έλξης, επιβάλλει τη μελέτη και τη

λήψη μέτρων, τόσο για τη βελτίωση και αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος της πόλης της Νάουσας, όσο και για την προστασία του βιολογικού και υδρολογικού πλούτου της περιοχής.

Η Νάουσα είναι μια πόλη 25.000 κατοίκων, με πυκνή δόμηση και έντονη βιομηχανική δραστηριότητα, μεγάλο μέρος της οποίας εντοπίζεται στο κέντρο της πόλης (επεξεργασία νημάτων, βαφεία, άσχετα αν έχουν κλείσει ορισμένα, είναι πολύ πιθανόν να ξαναδουλέψουν και αυτό θα πρέπει να γίνει με σεβασμό προς το περιβάλλον και θα πρέπει να καταλάβουν οι επιχειρηματίες ότι το περιβάλλον αφορά και αυτούς). Τα περισσότερα κλωστήρια είναι παλαιάς τεχνολογίας, με αποτέλεσμα να παρουσιάζουν έντονη εκπομπή αιωρούμενων στερεών σωματιδίων στην ατμόσφαιρα, ενώ η απόβλητα των βαφείων διατίθενται στα νερά των πηγών της Αράπιτσας, που διατρέχουν την πόλη. Σαν αποτέλεσμα το ρέμα της Αράπιτσας, που κατέχει δεσπόζουσα θέση την πόλη και θα μπορούσε να αποτελεί πνεύμονα πράσινου και χώρο αναψυχής για κατοίκους και επισκέπτες, να παρουσιάζει έντονα προβλήματα υποβάθμισης (χρωματισμός νερού, δυσωδία, σκουπίδια, τοξική επιδάρυση).

Είναι λοιπόν επιβεβλημένη η χαρτογράφηση της ευρύτερης περιοχής από άποψη υγιεινής, κυρίως όσον αφορά την αέρια ρύπανση και την επιδάρυση των επιφανειακών και υπογείων υδάτων με τα τοξικά βιομηχανικά απόβλητα, ώστε να εντοπισθούν οι κύριες πηγές κινδύνου, που απειλούν άμεσα ή άμεσα μέσω τροφικών αλυσίδων τον αστικό πληθυσμό. Η μελέτη αυτή θα αποτελέσει έναν οδηγό για ένα ορθολογικό καταμερισμό ανθρώπινης δραστηριότητας στην περιοχή.

Άμεσης προτεραιότητας θεωρείται επίσης η καταγραφή και εκτίμηση των οργανικών και ανόργανων

καιον ρύπων, που καθημερινά δέχεται το ρέμα της Αράπιτσας, που διασχίζει την πόλη, με τελικό στόχο την απορρύπανσή του. Παρόλα τα έντονα σπινάδια υποβάθμισης το ρέμα αυτό αποτελεί περιοχή μεγάλης βιολογικής και αισθητικής αξίας για την πόλη. Σε συνδυασμό με την απορρύπανσή του κρίνεται αναγκαία η μελέτη, τόσο της δομής, όσο και της λειτουργίας του φυσικού αυτού συστήματος, ως βιολογικού αποθάματος σύνδεσης αστικού και φυσικού περιβάλλοντος. Παράλληλα, προτείνεται μελέτη αποκατάστασης και ορθολογικής διαχείρισής του, ώστε να αναδειχθεί σε πνεύμονα πράσινου, αλλά και σε χώρο αναψυχής και περιβαλλοντικής αγωγής.

Η περιοχή του Αγ. Νικολάου λόγω της μορφολογίας της (ευκολία πρόσβασης, πλούσια βλάστηση, τρεχούμενο νερό), δέχεται έντονη τουριστική πίεση κυρίως κατά τους αναισιότικους και θερινούς μήνες. Έδω στην περιοχή λειτουργούν εστιατόρια, καφεχόχλη (λουνα-παρκ) και υποτυπώδεις αθλητικές εγκαταστάσεις και γενικότερα παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά μιας άναρχης μη συμβατής με το περιβάλλον και αποσπασματικής διαχειριστικής πρακτικής. Επιπρόσθετα, η παροχή νερού από τις πηγές έχει μειωθεί τα τελευταία χρόνια με εμφανή αποτελέσματα στη χλωρίδα της περιοχής.

Προτείνεται η μελέτη της ποιότητας των υδάτων και γενικότερα της υδρολογίας της περιοχής, με σκοπό την προστασία και διατήρησή των επιφανειακών όσο και των υπογείων υδάτινων πόρων. Παράλληλα προτείνεται η εκπόνηση και εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης διαχειριστικής μελέτης, όπου θα συνεκτιμούνται περιβαλλοντικοί και κοινωνικοί παράγοντες με σκοπό την ορθολογική διαχείριση της περιοχής και την μετατροπή της σε πάρκο.

Συνέχεια στη σελίδα 133

ΤΟ ΕΡΑΣ

(Το ερασιτεχνικό)

επαγγελματι

11

Στο πρώτο μέρος αυτού του κειμένου, που δημοσιεύθηκε στο προηγούμενο τεύχος της «ΝΙΛΟΥ-ΣΤΑΣ», επισημάνθηκαν οι λόγοι (δομές της σημερινής κοινωνίας, μοντέλο ζωής που προβάλλεται κ.λ.π.), οι οποίοι περιόρισαν και περιορίζουν στο ελάχιστο την αυθόρμητη καλλιτεχνική δραστηριότητα του ερασιτέχνη καλλιτέχνη. Ειδικά για το ερασιτεχνικό θέατρο, στο βαθμό που αυτό λειτουργεί σήμερα, διαπιστώθηκαν ορισμένες λανθασμένες «αρχές», που έχουν την αφετηρία τους, βασικά, στην προσπάθεια μίμησης του επαγγελματικού θεάτρου ως προς την οργάνωση, το ρεπερτόριο, τον τρόπο παρουσίασης και τον... «βεντετισμό». Επιχειρήθηκε επίσης να δοθούν κάποιες απαντήσεις σε ερωτήματα όπως α) Τί προσφέρει σήμερα το ερασιτεχνικό θέατρο στην πολιτιστική κίνηση του τόπου μας και β) αν αυτό δημιουργεί τέτοιες πολιτιστικές διεργασίες στους ανθρώπους των διαφόρων περιοχών ώστε να τους ωθήσει σε μια προσπάθεια απαγγίστρωσης από τις «πολιτιστικές διαστρεβλώσεις».

Πριν αναφερθούμε στα συγκεκριμένα προβλήματα της ερασιτεχνικής θεατρικής δουλειάς, και για να γίνουν περισσότερο ορατές οι μεγάλες δυνατότητες θεατρικής έκφρασης και ιδιαιτερότητες της ερασιτεχνικής δημιουργίας, θα ήταν χρήσιμο να λεχθούν δυο λό-

για για την επαγγελματική δραστηριότητα μέσα από την των δύο «ειδών» να βρεθεί το ζητούμενο.

Στην περιοχή της κής δραστηριότητας αναπτύσσεται η τέ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΠ

τρου. Η τέχνη αυτή μα που την υπηρετούμεν, δουλειά τους, που τους εξασφαλίζει πειτούμεν, οικονομική διαβίωσή τους. σαν δημιουργοί, είναι ακατάπαυστα να τελειοποιούν την τέ να είναι σε θέση καλλιτεχνικό έργο εκφράζει.

Ο τρόπος λειτουργίας επαγγελματικού θεάτρου, η ιδεολογία, το κάτι δοσμένο μια γ μια από τις πιο σημαντικές λειτουργίες των ανθρώπων, το θέατρο κι αυτή της κοινωνικής εξέλιξης, της προόδου δρόμησης και είναι με τα προβλήματα, τήσεις και τους αγώνες.

Ένας από τους πα καθορίζουν τον τρόπο του είναι και η σφάλισης των οικονομικών είναι απαραίτητο

χνης μπορεί να σταματήσει την καλλιτεχνική του δραστηριότητα, χωρίς αυτό να έχει καμιά επίδραση στη ζωή του, στην κοινωνική του συμπεριφορά, στο καθαυτό του επάγγελμα.

Αν αυτά είναι τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ιδιότητα του ερασιτέχνη καλλιτέχνη, αναρωτιέται κανείς, αν είναι δυνατόν να υπάρχει απάντηση στο εξής ερώτημα: Τι είναι αυτό που σπρώχνει ένα άτομο, χωρίς να είναι καλλιτέχνης - επαγγελματία, να ασχοληθεί με την τέχνη και να προσπαθεί να παράγει καλλιτεχνικό έργο;

Δεν θα επιχειρήσουμε απάντηση, γιατί δεν είμαστε σε θέση για κάτι τέτοιο. Αυτό όμως που μπορούμε να επιχειρήσουμε εδώ, είναι να επισημάνουμε συμπερασματικά, ύστερα από όσα προαναφέρθηκαν, τις δυσκολίες αλλά και τις δυνατότητες που έχει το άτομο - ερασιτέχνης που θα νοιώσει την παρόρμηση και θα θελήσει να δημιουργήσει καλλιτεχνικό έργο.

Οι δυσκολίες αυτές ξεκινούν, βασικά, από την έλλειψη εκείνων των γνώσεων που θα βοηθήσουν τον ερασιτέχνη καλλιτέχνη να φέρει σε πέρας το έργο του. Γνωρίζει το άτομο αυτό τί ζητά, έχει την τελική εικόνα του επιδιωκόμενου, δεν κατέχει όμως το «εργαλείο», δεν γνωρίζει τον τρόπο που θα φτάσει ως εκεί. Γι' αυτό είναι αναγκασμένο το άτομο αυτό να αναζητά και να ανακλύπτει συνήθειες προσωπικούς τρόπους, δικά του «εργαλεία». Αυτή η αναζήτηση και χρονοβόρα και επώδυνη είναι. Κρύβει κινδύνους και απογοητεύσεις, αλλά όταν ξεπεραστούν όλα αυτά και φτάσει ή πλησιάσει στο ποθούμενο, τότε η ικανοποίηση είναι αφάνταστα μεγαλύτερη από αυτή του επαγγελματία που θα φτάσει εκεί μέσα από σίγουρους και δοκιμασμένους δρόμους και το αποτέλεσμα της προσπάθει-

ας πολύ πιο γνήσιο, πρωτότυπο και αληθινό.

Απαλλαγμένος ο ερασιτέχνης καλλιτέχνης από το βάρος της προσπάθειας για την εξασφάλιση των οικονομικών πόρων που είναι απαραίτητοι για την συντήρηση και εξέλιξή του, από το άγχος της εισπρακτικής ή και καλλιτεχνικής ακόμα αποτυχίας του έργου του, από τη συνεχή πίεση για την αδιάκοπη τελειοποίηση της δουλειάς του που είναι απαραίτητη στον επαγγελματία για να αντιμετωπίζει τον αδυσώπητο ανταγωνισμό στο χώρο της τέχνης του, έχει τη δυνατότητα να τολμά προσωπικά πρωτοφανέρωτα εκφραστικά ανοίγματα που ίσως θα είναι ικανά να επηρεάσουν για πολλά χρόνια κι αυτήν ακόμα την εκφραστική των επαγγελματιών.

Ειδικά για το θέατρο, όπου η ερασιτεχνική δημιουργία δεν απαιτεί το τρομερό κόστος σε χρήμα των επαγγελματικών παραστάσεων, μια που μπορεί να στηθεί μια παράσταση σε ανύποπτα φτηνούς χώρους, χωρίς ακριβούς φωτισμούς ή ακριβά κοστούμια, χωρίς την απαίτηση καταβολής μισθού στους συντελεστές, με μόνα εφόδια το κοινό πάθος για δημιουργία, τη φαντασία, το καλό γούστο, τον προβληματισμό και τέλος τις προσωπικές ανησυχίες όλων των συντελεστών, μπορούν να γίνουν θαύματα και το αποτέλεσμα της συλλογικής ερασιτεχνικής δουλειάς να εντυπωσιάσει, να προβληματίσει, να ενδυναμώσει τη δημιουργική φαντασία των θεατών σε πολύ υψηλό βαθμό.

Αυτά όμως τα «προσόντα», που πρέπει οπωσδήποτε να διαθέτει ο ερασιτέχνης καλλιτέχνης και τα οποία αντικαθιστούν τελικά τις εξειδικευμένες γνώσεις, τη μέθοδο δουλειάς, που αποκτιούνται στις επαγγελματικές θεατρικές σχολές, είναι και το ζητούμενο. Ο ερασιτέχνης καλλιτέχνης που διακατέχεται από την επιθυμία να δημι-

ουργήσει καλλιτεχνικό έργο, αν δεν το κατέχει, πρέπει οπωσδήποτε να τα αποκτήσει. Η απόκτησή τους θα γίνει κατορθωτή με την συνεχή καλλιτεχνική αγωγή που συντελείται κατά την μελέτη και τον προβληματισμό πάνω στα έργα τέχνης που παρουσιάζει η ομάδα του με την παρακολούθηση πρωτοποριακών παραστάσεων του επαγγελματικού θεάτρου, με την συνεργασία με τους άλλους συντελεστές και τέλος με την κοινή προσπάθεια για το όσο δυνατόν αρτιότερο αποτέλεσμα.

Προς την κατεύθυνση αυτή, μπορούν να βοηθήσουν ουσιαστικά και τα διάφορα διαγωνιστικά φεστιβάλ ερασιτεχνικού θεάτρου, που διοργανώνονται σε πολλές ελληνικές πόλεις τα τελευταία χρόνια. Οι οργανωτικές επιτροπές, εφ' όσον δεν επιθυμούν τα φεστιβάλ αυτά να είναι ένα ευκαιριακό εποχιακό πανηγυράκι, αλλά αποβλέπουν σε κάτι ουσιαστικότερο, θα πρέπει από κοινού με τις κριτικές επιτροπές να προσπαθήσουν να διατυπώσουν κάποιες αρχές, κάποιες απόψεις, ως προς τη μορφή, το περιεχόμενο, τη λειτουργία και τις δυνατότητες του ερασιτεχνικού θεάτρου, ούτως ώστε οι διαγωνιζόμενοι όμιλοι να κινηθούν πάνω σε ένα συγκεκριμένο δρόμο, μέσα στα όρια μίας καθαρά προσωπικής και γνήσιας ερασιτεχνικής θεατρικής έκφρασης. Και αυτό να είναι το κυρίως ζητούμενο.

Δυστυχώς, όμως, μέχρι τώρα, τα φεστιβάλ αυτά λειτουργήσαν και εξακολουθούν να λειτουργούν πάνω σε εντελώς αόριστες και ίσως λανθασμένες βάσεις. Διότι το μόνο που επιδιώκουν είναι, οι διαγωνιζόμενοι όμιλοι να συμμετέχουν σ' αυτά με έργα που πληρούν κάποιες προδιαγραφές, κάποια χαρακτηριστικά, που ανάγονται στον επαγγελματικό χώρο του θεάματος. Ακόμα και οι επιτροπές κρίσης και θράυσης που

κατά κανόνα απαρτίζονται από γηραιούς και χαρακτηριζόμενους από μια δημοσιούπαλληλική σχέση με το θέατρο ηθοποιούς (οι περισσότεροι έχουν γεράσει μέσα στο απολιθωμένο περιβάλλον του ΕΘΝΙΚΟΥ), δεν γνωρίζουν τί πρέπει να βραβεύουν και τί όχι όταν πρόκειται για μια ερασιτεχνική και όχι επαγγελματική δουλειά μέσα στην οποία έχουν αναπτύξει μια συγκεκριμένη νοοτροπία.

Θα μπορούσαν να γραφούν πάρα πολλά ακόμα πάνω σ' αυτό το θέμα του ερασιτεχνικού θεάτρου. Τόσα που θα γέμιζαν ίσως μερικούς τόμους. Εμείς όμως θα πρέπει να κλείσουμε εδώ το κείμενο αυτό. Και θα το κλείσουμε με μια ουσιαστική επισήμανση για την αναγκαιότητα ύπαρξης και ανάπτυξης του ερασιτεχνικού θεάτρου στη χώρα μας.

Το επαγγελματικό θέατρο, όταν λειτουργεί πραγματικά σαν θέατρο (με θ κεφαλαίο), σαν μια από τις πιο σημαντικές κοινωνικές λειτουργίες των ανθρώπων, μ' όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που την αναγάγουν στην κορυφή όλων των τεχνών, δεν είναι δυνατόν να «κατεβεί» στις μάζες για να «ιδιόξευ» με σκοπό να ανεβάσει το πολιτιστικό επίπεδο του λαού, όταν αυτό το επίπεδο είναι πολύ χαμηλό. Το θέατρο δεν μπορεί «κατεβαίνοντας» να δημιουργήσει εκ του μηδενός. Η τέχνη παίζει ρόλο «διδασκτικό» μόνο όταν τα πράγματα δεν βρίσκονται στο μηδέν (0) και υπάρχουν οι προϋποθέσεις για πάρα πέρα καλλιέργεια.

Αυτή τη βασική καλλιέργεια, αυτή τη φυγή από το μηδέν, πιστεύουμε ότι μπορεί να προσφέρει στο λαό το ερασιτεχνικό θέατρο. Οι λόγοι αυτής της πίστης είναι: α) Βρίσκεται και λειτουργεί πολύ κοντά στις μάζες, στα χωριά, στις μικρές πόλεις, στις ακραίες συνοικίες των μεγαλουπόλεων. β) Η αι-

σθητική του είναι πιο οικεία στο λαό και ο προβληματισμός του πιο κατανοητός. Για τους λόγους αυτούς, και εφ' όσον δεν ξεπέσει στη χυδαία μίμηση του διαβρωμένου επαγγελματικού θεάτρου και με την προϋπόθεση πάντα ότι θα ακολουθεί μια πορεία που θα έχει για στόχο της την δραστηριοποίηση μεγάλης μάζας ανθρώπων. Το ερασιτεχνικό θέατρο μπορεί να γίνει το μέσον που θα δημιουργήσει ένα θεατρόφιλο κοινό υποψιασμένο και έτοιμο να δεχτεί, να κατανόησει και να αφομιώσει την υψηλή αισθητική, τα υψηλά ιδανικά της τέχνης, τις υψηλές αλήθειες που έχει διαφυλάξει και έχει

φέρει μέχρι τις μέρες μας το θέατρο.

Και αν πράγματι είναι έτσι, αν δηλαδή είναι αυτός ο ουσιαστικός ρόλος του ερασιτεχνικού θεάτρου, τότε θα πρέπει πολύ γρήγορα να τεθούν τα προβλήματα, να μελετηθούν οι συγκεκριμένοι χώροι, να συγκεντρωθούν τα απαιτούμενα στοιχεία και όλοι μαζί, κοινωνιολόγοι, καλλιτέχνες, διάφοροι πολιτιστικοί φορείς, ερασιτέχνες καλλιτέχνες και όσο το δυνατόν περισσότερος κόσμος, να συζητήσουν, να προβληματισθούν γύρω από το ρόλο, τους στόχους και τον τρόπο λειτουργίας του ερασιτεχνικού θεάτρου στη χώρα μας.

Περιβάλλον - Δήμος και Πολίτες

Συνέχεια από την σελίδα 130

κο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και αναψυχής.

Η περιοχή 3-5 Πηγιάδα αποτελεί θέρετρο χειμερινού τουρισμού και αθλητισμού. Οι ανθρωπογενείς πιέσεις εδώ είναι μικρές στο βαθμό που οι υπάρχουσες εγκαταστάσεις είναι ήπιες μορφής και εναρμονισμένες με το φυσικό περιβάλλον. Αντίθετα, αναξιοποίητος παραμένει ο βιολογικός πλούτος του μικτού φυλλοδόλου θάσους που περιβάλλει την περιοχή, ενώ παράλληλα το χιονοδρομικό κέντρο, πολλές φορές υπολείτρωσε εξαρτώμενο από τα καιρικά φαινόμενα.

Πρέπει να μελετηθεί η δυνατότητα εμπλουτισμού του θάσους με έλατα ή άλλα αείφυλλα. Μεμονωμένες συστάδες ελάτης υπάρχουν ακόμα στην περιοχή εκτοπιζόμενες πιθανά από τα φυλλοδόξα. Ο εμπλουτισμός της περιοχής με έλατα ιδίως κατά μήκος της διαδρομής προς το αθλητικό κέντρο, θα προσδώσει στην περιοχή μεγάλη αισθητική αξία, ιδίως κατά τους χειμερινούς μήνες.

Πρέπει να διανοιγούν περιβαλλοντικά όσο και αθλητικά μονοπά-

τια στην ευρύτερη περιοχή του θάσους που θα εκτονώνουν την ανθρωπινή πίεση που δέχεται η περιοχή σε εποχές αιχμής.

Κρίνεται απαραίτητη η καταγραφή και μελέτη του βιολογικού πλούτου του θάσους με ιδιαίτερη έμφαση στην καταγραφή και μελέτη δυνατότητας εμπορικής και τουριστικής εκμετάλλευσης των φαρμακευτικών βοτάνων, που αφθονούν στην περιοχή, σε συνδυασμό με την δημιουργία μουσείου φυσικής ιστορίας και περιβαλλοντικής ενημέρωσης.

Επίσης η εγκατάσταση μονάδας τεχνητής χιόνωσης για την εξασφάλιση της απρόσκοπτης λειτουργίας του χιονοδρομικού κέντρου.

Γίνεται φανερό από τα παραπάνω ότι με τη συνεργασία Δήμου και πολιτών, μπορεί να επιτευχθούν μεγαλύτεροι και μακροπρόθεσμοι στόχοι που θα αναβαθμίσουν το περιβάλλον και θα ομορφύνουν τη ζωή μας και παράλληλα θα δώσουν τη δυνατότητα για περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη και εξασφάλιση εισοδήματος και προβολής για την πόλη μας. Οποιαδήποτε γνώμη συμπλήρωση είτε στο Δημαρχείο, είτε μέσω του τύπου έχω την γνώμη ότι θα βοηθήσει προς την κατεύθυνση αυτή.

Μερικές σκέψεις πάνω στον ερωτικό κινηματογράφο

Πολλές φορές παρακολουθώντας μια ερωτική ταινία μας δημιουργούνται εύλογα μερικά ερωτήματα:

Πρέπει να δείχνονται όλα όσον αφορά μια ερωτική σχέση ή πράξη στον κινηματογράφο ή τμήμα της; Πώς μπορεί να αναπαρωσθεί η σεξουαλική σχέση ή πράξη στον κινηματογράφο; Ποιοί είναι οι νόμοι της αφήγησης στον ερωτικό κινηματογράφο;

Ποιά είναι τα όρια ανάμεσα σ' αυτά που πρέπει ή δεν πρέπει να δείχνονται;

Ποιό είναι ερωτικό φιλμ και ποιό πορνό;

Ποιές διαφορές ή ομοιότητές τους;

Κατ' αρχήν πριν προχωρήσουμε πρέπει να πούμε ότι το χαρακτηριστικό του ερωτισμού (και όχι ειδικά στην τέχνη) είναι ότι είναι ανεξάντλητος, δεν μπορεί να εκτεθεί με σαφήνεα και να εξηγηθεί προς κάθε στοιχείο του. Γι' αυτό και δεν φιλοδοξούμε να εξαντλήσουμε αυτά τα ερωτήματα, αλλά να ανοίξουμε ένα διάλογο θέτοντας μερικές σκέψεις:

Θα αναζητήσουμε κάποιες προσεγγίσεις στο θέμα μέσα από τις ιδέες της κλασσικής ερωτικής λογοτεχνίας και των αντίστοιχων θεωρητικών γραπτών και γιατί έχει προχωρήσει σε βάθος προ

πολλού, αλλά και γιατί ο κινηματογράφος προσεγγίζει πολύ περισσότερο τη λογοτεχνία από τις άλλες τέχνες καθότι μέσα στην αφήγησή τους υπάρχει η κίνηση των δρώντων υποκειμένων.

Ο Ζωρζ Μπαταϊγ στα «Δάκρυα του έρωτα» γράφει:

«Η χαρακτηριστική ιδιότητα του ερωτισμού είναι πως κρύβεται ακόμα και τη στιγμή που αποκαλύπτεται».¹

Ο Γάλλος υλιστής φιλόσοφος Λα Μετρί για να εξηγήσει την λειτουργία της απόκρυψης, γράφει: «Λέμε καλύτερα τα πράγματα εξαφανίζοντάς τα, διεγείρουμε τις επιθυμίες κεντρίζοντας την περιέργεια του πνεύματος γύρω από ένα αντικείμενο μερικά καλυμμένο, που δεν μαντεύουμε ακόμα ή που θέλουμε να έχουμε την τιμή να μαντεύσουμε».²

Ο Τζιακόμο Καζανόβα, σοφός στα περί του έρωτα, μέσα από τις εμπειρίες του, ομολογεί: «'Α-

---

Του Γιάννη Βυθούλκα

ρα δεν αγαπάμε παρά το τέχνασμα και το απατηλό! 'Ισως ακόμα για να διεγείρουμε τις αισθήσεις μας έχουμε ανάγκη να μαντεύουμε τα θέληττρα δια μέσου του πέπλου της αιδούς».³

Μερικές αναφορές επίσης σε ερωτικές σκηνές ταινιών, όπως η ταινία «Η ψείρα» για την οποία ο 'Αδωνις Κύρου γράφει: «Η ηθοποιός του Καζινό ντε Παρί, Ανζέλ Ερώ, ψάχνει μια ψείρα που έχει χωθεί στην πουκαμίσσα της. Οι διάφορες κινήσεις του σώματός της αφήνουν να φανούν, διαδοχικά, κάποια σημεία του σώματός της, η πουκαμίσσα όμως σταματά να κατεβαίνει κι άλλο όταν το γδύσιμο προχωρά σε επικίνδυνα σημεία.

Οι θεατές, με κομμένη την ανάσα περιμένουν να δουν μια συνέχεια που δεν έρχεται ποτέ. Να λοιπόν μια αδιαφιλονίκητη πλευρά του κινηματογράφου του ερω-

---

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

τισμού: η αναμονή αυτού που δεν έρχεται, ο μη κορεσμός της ερωτικής περιέργειας, ο ερεθισμός του πόθου».⁹

Ακόμα στην υπέροχη Τζιλντα η Ρίτα Χαίηγουωρθ χορεύοντας με ένα φρεβρό αισθησιασμό, βγάζει μόνο ένα γάντι και στον θεατή ανάβει ο πόθος του χωρίς να αποκαλύψει τίποτα.

Κάνοντας όλες αυτές τις αναφορές (λογοτεχνική, κινηματογραφική) να συνομιλήσουν ίσως φτάναμε στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Από τα παρακάτω βγαίνει, έτσι το να κρύβουμε ένα μέρος της ερωτικής πράξης και των «αντικειμένων» της, αποφεύγοντας να δείχνουμε, να καταδηλώνουμε και να εκθέτουμε ολοκληρωτικά μερικές πλευρές τους, το να θέτουμε όρια στην περιγραφή και την ει-

κονοποίησή τους, φαίνεται ότι λειτουργούν σαν δομικές αρχές στο ερωτικό ριλμ ή σκηνή.

Ένα επίσης δομικό στοιχείο είναι ο τρόπος εικονοποίησης δηλ. αν το βλέμμα του σκηνοθέτη μέσα από την κάμερα που γυρίζει, είναι ερωτικό. Στον κινηματογράφο το βλέμμα του σκηνοθέτη γίνεται βλέμμα του θεατή και ο ερωτισμός μεταφέρεται στο θεατή που είναι και το ζητούμενο.

Ακόμη η αναφορά ή περιστροφή, γύρω από ερωτικά μοτίβα, αντικείμενα φετίχ, εισόδους σε ιδιωτικούς χώρους παράγουν ερωτισμό και διεγείρουν τη φαντασία του θεατή.

Επίσης η αίσθηση του απαγορευμένου, του παράνομου, αυτού που δεν πρέπει να γίνεται, παράγει ηδονή.

Ο Ζωρζ Μπαταϊγ γράφει σχετι-

κά:

«Η ουσία του ερωτισμού δίνεται στην αδιάσπαστη σύνδεση της σεξουαλικής ηδονής με το απαγορευμένο. Για τον άνθρωπο, ποτέ το απαγορευμένο δεν παρουσιάζεται χωρίς την εμφάνιση της ηδονής και ποτέ η ηδονή χωρίς την αίσθηση του απαγορευμένου».⁵

Η λειτουργικότητα όλων αυτών των στοιχείων στο ερωτικό σινεμά, δίνεται μέσα από το ντεκουπάζ δηλ. μέσα από τον τρόπο τεμαχισμού των πλάνων. Το καθρέπισμα, την απόσταση της κάμερας από το φιλμαριζόμενο αντικείμενο, την εστίαση, την γωνία λήψης και την διάρκεια λήψης μιλάς σκηνής προσδιορίζοντας έτσι τη δυνατότητα της σύλληψης των ερωτικών αντικειμένων ή εγγραφή των ερωτικών ζωνών.

Δεν θα επεκταθούμε περισσότερο στο τεχνικό μέρος. Ωστόσο η μικρή αυτή αναφορά ήταν απαραίτητη γιατί ο τρόπος χειρισμού των προαναφερομένων έχει να κάνει με την ισορροπία που ακολουθεί ο σκηνοθέτης ανάμεσα στο ερωτικό σινεμά και το πορνό.

Ποιά είναι λοιπόν τα όρια ανάμεσα στον ερωτικό κινηματογράφο του δημιουργού και του πορνό; Ποιές οι διαφορές και ποιές οι ομοιότητές τους;

Ο ερωτικός κινηματογράφος πρόκειται για ένα κινηματογράφο που ωθεί στο έπακρο τη φανταστική διάσταση που διεγείρει τη φαντασίωση, που λειτουργεί κυρίως στο πεδίο της επιθυμίας παίζοντας με τη σχέση ορατού - μη ορατού στο σώμα του φιλμ.

Μπορεί να παράγει γνώση γύρω από τη φύση της απόλαυσης του κοιτάζειν και να καθιστά την απόλαυση αντικείμενο μελέτης χάρη στην αισθητική εργασία του έργου.

Ο ερωτικός κινηματογράφος του δημιουργού δεν μπορεί παρά να παίρνει έμμεσα υπόψη του την ύ-

παρξη του σινεμά πορνό.

Μερικές φορές περιέχει αναφορές στο πορνό, θεωρώντας το σαν γάτι το διαφορετικό μα που δεν μπερούμε να υποκριθούμε ότι αγνοούμε. Αυτές οι αναφορές μπορεί να είναι απροσδιόριστες, υπολανθάνουσες ή σαφείς. Τούτη η διαδικασία αναφοράς στο πορνό σημαίνει πως η σκηνοθεσία το παίρνει υπέψη της, ο δημιουργός γνωρίζει τους σχετικούς με την υπεικόνιση και την αναπαράσταση της σεξουαλικής πράξης κώδικές του. Τους κώδικες αυτούς δεν τους ξορκίζει κάποτε παίζει μαζί τους

και μπορεί να τους περνάει στο έργο του ταυτόχρονα ανατρέποντάς τους.

Μια τέτοια ταινία θα έδινε στο θεατή να καταλάβει πως η ίδια αναγνωρίζει το πορνό σαν «είδος» του κινηματογράφου του ερωτισμού, μιάς και η σκηνοθεσία της θα εργαζόταν πάνω σε στοιχεία ανάλογα με εκείνα της σκηνοθεσίας του πορνό. Το πιο πετυχημένο παράδειγμα αυτού του εγχειρήματος είναι η αυτοκρατορία των αισθήσεων του Ν. Όσιμα.

Ο ίδιος γράφει: «Δεν θεωρώ την αισχρότητα κάτι κακό και δεν πιστεύω πως το να διεγείρεις σεξουαλικά το θεατή είναι αμάρτημα». Και «...δεν θα υποστήριζα διόλου την άποψη κατά την οποία όταν πρόκειται για τέχνη η αισχρότητα δεν έχει καμμία θέση».

Εξ άλλου, θα προσθέταμε εμείς, τα λογοτεχνικά έργα των Σαντ, Μπατάιγ, Μαζόχ, Ζενέ, Χένρυ Μιλνερ ή Απελιλιναιρ, αποδεικνύουν πως χωρίς αισχρότητα δύσκολα

οξώνων αγγιγμάτων.

Μέσα απ' αυτό το δρόμο περνά ο θαυμάσιος κινηματογράφος του Μπουνιουέλ ιδίως στα φιλμ:

«Βραία της ημέρας», «Ημερολόγιο μιάς καμαριέρας», «Βιριδιάννα», «Η εγκληματική ζωή του Αλμιτσιπάντο ντε Λα Κρούζ» κ.ά.

Όσον αφορά τώρα:

Το πορνό κατ' αρχήν απευθύνεται στον ηδονοθλεπτικό πόθο του θεατή και έχει σαν σκοπό την σεξουαλική του διέγερση. Το όλο σφραγίζεται από την ανταλλαγή του σεξ με το χρήμα.

Στο πορνό θριαμβεύει η εικόνα της άμεσης και χειροπιαστής πραγματικότητας.

Χρησιμοποιούνται άλλες φορές μακριά σε διάρκεια πλάνα που περιέχουν ολόκληρο το σώμα των προσώπων που κάνουν έρωτα, ειδικά για να δείχτεί όλο το γυμνό σώμα και οι δράστες του (κιήσεις, τριβές, χάδια) και να μην κρυφτεί τίποτα από το θεατή.

Και σε άλλες περιπτώσεις, υπάρχουν σχεδόν ένθετα γκρο πλάνα που επιχειρούν να δείξουν τα πάντα γύρω από τα γεννητικά όργανα και τους διεisdύει εντός.

Αυτή η μικροσκοπηση του σώματος έχει σαν αποτέλεσμα να εξαλείψει από το θεατή κάθε φαντασίωση, μπλοκάροντάς του κάθε συνειρμό και τον οδηγεί σε μια βαρετή και παγωμένη παρατήρηση.

Το σώμα αποκόπτεται από το υποκείμενο που το φέρει, από την αντιφατική του ολότητα στην οποία συνίσταται η σεξουαλικότητα και μεταπίπτει σε σεξουαλικό όργανο, σαν εμπόρευμα προς πώληση.

Στην πραγματικότητα δεν λέει την αλήθεια για τη σεξουαλικότητα και ούτε μπορεί να εκφράσει την ουσία της σεξουαλικής πράξης. Γιατί η ερωτική απόλαυ-

σέρχει μεγάλο ερωτικό έργο, γιατί μονάχα μέσα από αυτές τις οριακές περιπτώσεις ο ερωτισμός και η μελέτη τη σεξουαλικότητας ανοίγουν το δρόμο τους.

Ο ερωτισμός όμως δεν αποδίδεται αναγκαστικά από κομμάτια γυμνής σάρκας ή από εικόνες συνουσιών. Περνά επίσης μέσα από την ανταλλαγή των βλέμμάτων, των χειρωνακμιών, των φετιχοποιημένων αντικειμένων, μερών του σώματος ή ρούχων ή υποδημάτων των ερωτικών αναστεναγμών ή

ση είναι αδύνατο να δείχτει άμεσα, γι' αυτό και στο πορνό την προσποιούνται.

Στο επίπεδο επίσης της ιδεολογίας, αναπαράγει τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τη σεξουαλικότητα. Το σεξ επιζεί σαν μηχανική δραστηριότητα εκθειάζονται οι σωματικές επιτεύξεις κατά την ερωτική πράξη: η θέση της γυναίκας παραμένει θέση αντικειμένου' βασιλεύει μια ανεκτική ηθική η οποία όμως - σε ένα επίπεδο όπου όλα επιτρέπονται - καταξιώνει την άρχουσα σεξουαλική ηθική (γεννητικότητα της σεξουαλικής επαφής), απώθηση της ομοφυλοφιλίας, του «κυρίαρχου» φύλου, ενώ αντίθετα βρίθουν οι λεσβιακές σκηνές, μιάς και ο άντρας - μαχαραγιάς επιτρέπεται να απολαμβάνει τα όργια του «κυριαρχούμενου» φύλου.

Πλήρης παντοκρατορία του φαλλοκεντρισμού.

Σε μια προσπάθεια για συστηματικοποίηση των διαφορών ανάμεσα στον ερωτικό κινηματογράφο του δημιουργού και του πορνό, θα λέγαμε ότι:

— είναι δυνατόν να συναντήσουμε στο πορνό την κατασκευαστική αρχή της αποκρυψης - αποκάλυψης, αλλά σε ένα δεύτερο ή τρίτο επίπεδο και προ παντός είναι πολύ λιγότερο ηθελημένη και υπογραμμισμένη απ' ό,τι στο ερωτικό σινεμά του δημιουργού και πάντα υπάρχει σαν εξαίρεση, σχεδόν σαν ατύχημα.

— Το απαγορευμένο το οποίο τροφοδοτεί τον ερωτισμό και δίνει ώθηση στις υπερβάσεις δεν είναι οργανωμένο και στοχασμένο στο πορνό. Κατά συνέπεια οι παραβιάσεις των κανόνων στο πορνό είναι αφελείς και μακάριες στην έλλειψη φαντασίας τους, αδιάφορες και εκ

νευριστικά επαναλαμβανόμενες.

— Μια καθοριστική ακόμα διαφορά τους είναι ότι το σινεμά του δημιουργού αποκρυσταλλώνει μια εργασία γύρω από τα σημεία μέσα από τα οποία αναδύεται ο ερωτισμός δηλ. τη συστηματικοποίηση των επί μέρους εικόνων του σώματος, των ήχων ή των θωπειών του,

πρέπει ή δεν πρέπει να δείχνεται στον ερωτικό κινηματογράφο, (λέγαμε ότι δεν έχει σημασία τί ή το πόσο δείχνεται αλλά ποιόν τρόπο δείχνεται).

Βιβλιογραφία

1. «Τα δάκρυα του έρωτα». Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα.
2. Εμπεριέχεται στο βιβλίο «Κινηματογράφος και σεξουαλικά - ερωτισμός» του Θ. Σούμ

των ήχων, λόγων ή μονολόγων του, των κραυγών του ή ακόμα απλών πράξεων όπως το γράψιμο μιάς επιστολής, ενώ το πορνό αρκείται στην απλή απεικόνιση του σώματος ή των γεννητικών οργάνων.

Κλείνοντας, αν θα θέλαμε να απαντήσουμε εν συντομία στο τί

Εκδ. Αιγόκερος.

- 3 Εμπεριέχεται στο ίδιο.
4. Περιοδικό Σινεμά: Άρθρο ερωτισμός στο σινεμά. Τεύχος 6. Σελ. 37.
5. Ζωρζ Μπατάϊγ «L' ETOMISME» σελ. 119, παρμένο από το «Κινηματογράφος και σεξουαλικότητα - ερωτισμός» του Θ. Σούμα. Σελ. 35.

Ποιητές από την Ημαθία

Ακατοίκητο σπίτι

Ακατοίκητο σπίτι
η όψη σου
Ένας αγέρας που πέρασε
στους καλαμιώνες της μνήμης
ένα κύμα που ορφάνεψε
σε στιγμές φθινοπώρου
μια φτερούγα που έγειρε
στην γκρεμισμένη φωνή σου
Ακατοίκητο σπίτι
το πρόσωπό σου
σαν μια οβίδα
εντός του να έσκασε.

Το τζάκι του έρωτα

Πέφτει βροχή παίρνει το χαμόγελό σου
στη σκόνη του δρόμου λασπωμένο νόμισμα
τα μαλλιά σου στάζουνε θλίψη
στο πέρασμα της ομίχλης φωνής σου
πίσω από το μεσημέρι
βουλιάζουν τα τοπία στα μάτια σου
τα μάτια στο δάκρυ
μπάζει νερά το σώμα
ωραίοι ναυαγοί
τεντώνουν με απόγνωση τα χέρια στη μνήμη
στην προκυμαία στεγνώνουν ως να πέσει η νύχτα
και κορώνουν στο τζάκι του αυριανού σου έρωτα.

Η παραίτηση των αγαλμάτων

Το πρωί που επιστρέφουν
οι φύλακες
με τον καπνό του ύπνου στα βλέφαρα
όλα είναι στη θέση τους πάλι.

Οι χτεσινές συνήθειες
οι σπασμένες επιγραφές
τ' ακρωτηριασμένα πρόσωπα

Λοιπόν;

Υπό παραίτηση και τ' αγάλματα;

Απόπλους

Γλάρου φτερό
χτυπημένο από σκιά βροχής
ξανασμένο χείλι
έπεσες στ' ανοιχτό μου πουκάμισο
σπινθήρας απ' αστέρι
τα πλευρά μου πύρωσες
σαν τρυ προβάτου
κι άνοιξε ο θώρακας στα δύο
γινωμένο φρούτο
Λουλούδια του πρωινού
υψώνοντας το γερμένο κεφάλι
εξέρχονται στους μπάγκους
οι κωπηλάτες αιχμάλωτοι
βγάζουν φωτιές τα χέρια τους
και φωταγωγημένους
αφήνω γεια στο λιμάνι.

ΘΑΝΑΣΗ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ

-Ανοηγμένη Φλέβα-

Βέροια, 1991

Εγκατάλειψη

Κατρακυλώντας στα ατέλειωτα μονοπάτια της
(γνώσης,

φτάνοντας στο σημείο και περνώντας το,
δίχως σημάδι αναγνώρισης η στάση κι η επιλογή
Σωρεμένες εικόνες από μηνύματα της εποχής
καθημερινές κατακτήσεις της διανόησης,
αχυρένια σύμβολα που στραφταλίζουν ξεγελώντας
(τον ήλιο,

κι η μηδενική αντιπαράθεση της κρίσης
που η ισοπεδωμένη από μύριους εισβολείς
ανοχύρωτη κι αδύναμη πίσω από τις γκρεμισμένες
(επάλξεις των λεηλατημένων ιδεών,
αφήνει να περάσουν στα λιθάδια του ήλιου,
τα παιδιά του Δευκαλίων.

ΝΑΝΑ ΞΑΝΘΙΔΟΥ - ΣΙΑΤΡΗ

Νάουσα, 1992

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βερόιας

Αδελφοί των Φαρισαίων

Ξεκίνησε το μίσος με χαμόγελο
Σαν κόψη από δρεπάνι.
Με μάτια άδεια
Με χειρονομίες ζωηρές
Σα να πνίγατε πουλί
Πιασμένο σε ξόβεργα!
Μιλούσατε πειστικά
Μ' επιχειρήματα, μ' αποδείξεις
Με σχήματα ζωγραφίζοντας
Την Ανίερη Πλάνη...
Δίνατε φακούς και κλεφτοφάναρα
Στους διώχτες μου που σημάδευαν
Ένα αισχρό παράσημο πίσω
Απ' το σχήμα της καρδιάς...
Όμως δε θυθίστηκα στην
Αναθυμίαση των ρυγχών σας.
Ο κίβδηλος της αγοράς λόγος
Δε μ' άγγιξε γιατί ποτέ
Δε θέλησα να είμαι ίση
Ενώπιον του όχλου!

Το βασίλειο του λόγου

Πόσο θάθελα να είμαι ώριμη
Σαν τον πυρακτωμένο μπρούντζο
Σαν τ' αστραπόγεμο σύννεφο
Την ώρα που θα έλθει
Το Μεγάλο Μεσημέρι...
Κι' η ψυχή να γευθεί
Απ' τον Οινοχόο του Μακρόκοσμου
Την υπερένταση της ευφροσύνης, της μέθης
Για να πετάξει σα φως στην Απροσμέτρητη Πηγή
Με την αναθηματική ευωδία Μακρών Ευλογιών...
Εκεί, στο Τρομερό Τέρμα, που βασιλεύουν
Η κρίση του Αλάθητου
Η θορυβόφερη λαχτάρα του Δίκαιου
Ο υπέρτατος νόμος του Δούναι και Λαβείν
Η γνήσια εποπτεία του Γεωργού του Λόγου
Που καθιστά πανευδαίμονες τους δέκτες σπορείς
Καταποντίζοντας τους ενδείς
Που περιφρόνησαν το Νησί των Μακάρων
Τ' άρωμα των γαλήνιων θαλασσών
Για να κατοικήσουν με τη Μείζονα Φιλαντία
Έξω απ' τα όρια του Κάλλους
Στα μυθικά θαλάμια των ασύδοτων καιρών
Στο νεκροθάλαμο της χσμένης προσδοκίας...

Στους νεκρούς της Νάουσας (1946 - 1949)

Συχνά γροικιέμαι του γδικιωμού το τραγούδι
Όταν η σκέψη στρέφεται στις αχτιδωτές, βουβές
Κι' απελπισμένες φάλαγγες με τα σφιγμένα πρό-
(σωπα
Που δέχονται μ' εγκαρτέρηση τ' ανέμου τα ρα-
(πίσματα

Καθώς ακολουθούν το δρόμο της Νιόβης
Προς την Αθανασία...
Στο διάβα τους οι στάλες της έροχής φουσκώνουν
Όλο λυγμό στις ρονιές
Οι μσσκοβολιές πνίγονται στο ρύπο
Το νερό κοχλάζει σα σε λεβέτι
Και τα καράβια πεθαίνουν χωρίς σημαία
Σε λιμάνια απόμακρα...
Κι' οι Γενναίοι δέχονται το θάνατο
Μ' ειρήνη ανέκφραστη
Μένοντας μόνοι με την Πούλια
Π' αφευκράζεται, μαζί με τη σκέψη του Θεού,
Τον πόνο τους μέσ' την απεραντοσύνη.
Ω, πώς να προσευχηθούμε
Για να θλαστήσει η Θυσία τους
Σαν το ραβδί του Ααρών
Προσφέροντάς τους τη σιωπηλή χαρά της ιππο-
(κάμπης
Την ώρα που γλιστρά στις ανεμώνης τ' ακίνητα
(ριπίδια...

Με ποιά δύναμη ν' ανάψουμε κερί
Για να τιμήσουμε με λόγο τη μνήμη τους
Στο βωμό των εθνικών στοχασμών...
Που να χύσουμε τα δάκρυά μας
Σπονδή για τη Φυλή
Π' αργοσβήνει στην τύρβη της λήθης
Βάφοντας με το αίμα ηρώων
Κρασόχρωμες τις πέτρες πάνω στα χρυσά δακτυ-
(λίδια

- Τιμήματα της Προδοσίας...
Πότε ξανά θα ζητωκραυγάσουμε τους Αθάνατους
Σπάζοντας την κατάρτα της Σιωπής εμείς
«Οι Θαυμάζοντες πρόσωπα χάριν ωφελείας»...

Αίσμα και Αθήρπα
MARIA GIANNAKOBITOY
Νάουσα, 1992

Η ΡΙΝΟΠΛΑΣΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΟΜΟΡΦΙΑΣ

Ζώντας σε μια εποχή εξελιγμένων κοινωνικών σχέσεων με ιδιαίτερες επαγγελματικές και προσωπικές επαφές, η ανάγκη να είναι ένα άτομο έμορφο στο περιβάλλον του είναι επιτακτική.

Η βιτρίνα της εμφάνισης σ' ένα άνθρωπο είναι το πρόσωπο που το στηναινωτικότερο στοιχείο ομορφιάς του αποτελεί η μύτη. Χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει αδιάφορη εκτίμηση και των υπόλοιπων χαρακτηριστικών του προσώπου (αυτιά, χείλη, βλέφαρα, φρύδια κ.τ.λ.). Πάντα όμως η μύτη παίζει το ρόλο του μαέστρου της αισθητικής ορχήστρας του προσώπου. Μια άσχημη μύτη δρα αφαιρετικά στην έκφραση των χειλιών, στο ύψος των ματιών, στη γενική όψη του προσώπου. Δεν είναι τυχαίο ότι οι σκισσογράφοι τονίζουν ιδιαίτερα τη μύτη, προκειμένου να αποδώσουν μια φυσιογνωμία.

Η κοσμητική χειρουργική με τη

συνεχή εξέλιξη που τη χαρακτηρίζει, ασχολείται με τη διόρθωση αυτών των αταλειών της μύτης.

Ενώ η πλαστική χειρουργική χάνεται στα βάθη του χρόνου η κοσμητική χειρουργική κάνει την εμφάνισή της πρόσφατα στις αρχές του 20ου αιώνα. Οι πρώτες αναφορές στην πλαστική της μύτης χρονολογούνται από το 2000 μέχρι το 600 π.Χ. και προέρχονται από την Αίγυπτο και την Ινδία. Οι πρώτες γραπτές μαρτυρίες βρίσκονται στο ινδικό κλασικό Susruta (6ο π.Χ. αιώνα). Στην Ινδία άκμασε η ρινοπλαστική. Αιτία κυρίως η δικαστική τιμωρία των μοιχών που ασχέτως κοινωνικής τάξης απαιτούσε εκτομή της μύτης.

Στην Ευρώπη οι πρώτες αναφορές ρινοπλαστικής παρουσιάζονται σε έργα του Celse τον 1ο Π.Χ. αιώνα. Τον 7ο αιώνα μ.Χ. ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός ο Β' που έ-

χασε τη μύτη του σε μία μάχη, κάνει ρινοπλαστική. Μετά από μία περίοδο ληθμονιάς τον 15ο αιώνα μ.Χ. η οικογένεια Branca (ιδιαίτερα

Του Κων/νου Τζαμάλη χειρουργού ΩΡΛ/γου

ο Antonio Branca) στη Σικελία προσφέρουν πολλά στο οικοδόμημα της ρινοπλαστικής.

Τις επιστημονικές όμως βάσεις βάζει ο Gaspare Tagliacozza τον 16ο αιώνα μ.Χ. στη Μολώνια της Ιταλίας.

Στη συνέχεια πολλά μεγάλα ονόματα προσφέρουν γνώσεις και καλότητες. Στη Γερμανία οι Zeiss, Dieffenbach και Langenbeck. Στη Γαλλία οι Delpech, Dupuytren, Lisfranc κ.ά. Στη Ρωσία οι Pirogoff και Dazbowizki. Στην Αγγλία οι Carpué, Hutchinson, Blane και Davies.

Οι βάσεις όμως της κοσμητικής χειρουργικής της μύτης μπαίνουν τον Ιανουάριο του 1898 από τον Γερμανοεβραίο Jacob Levin Joseph ή όπως αργότερα ονομάστηκε Jacques Joseph.

Στην πορεία του χρόνου υπήρξαν πολλοί σύγχρονοι χειρουργοί (Fomon, Cottle, Walter κ.ά.), που τελειοποίησαν τις μεθόδους για να φθάσουν στη σκληρινή εποχή με πολλές τεχνικές, που θα τολμούσε κανείς να πει, κάνουν θαύματα.

Ακριδώς λοιπόν επειδή η μύτη είναι το κεντρικό σκίελο που χαρακτηρίζει ένα πρόσωπο, η διόρθωσή του στήμιτός της είναι το επίκεντρο της κοσμητικής χειρουργικής και αποτελεί τη συχνότερη αιτία που οδηγεί τον ενδιαφερόμενο στον Ωτορινολαρυγγολόγο χειρουργό, με

Πριν την επέμβαση

Μετά

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βεροίας

αποτελέσματα τη ρινοπλαστική να κατέχει σκληραντική θέση στις χειρουργικές επεμβάσεις της Οτορινολαρυγγολογίας. Ο τονισμός της αισθητικής του προσώπου εξαρτάται από την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και την πολιτιστική ανάπτυξη των ανθρώπων.

Είναι σαφές ότι η ομορφιά είναι εντελώς υποκειμενική υπόθεση. Υπάρχουν όμως τύποι και σχήματα μύτης που κατά γενική ομολογία είναι άσχημες, επειδή μειώνουν την αρμονία σ' ένα πρόσωπο. Έτσι έχουμε μύτες με ύβο (καμπουρωτές), στραβές, μακριές, χονδρές, επιπυσιειδείς (σαμαροειδείς), αγκιστροειδείς, κοντές, πλατιές με πολύ μεγάλα ή πολύ στενά ρουθούνια ή ακόμα και συνδυασμό των παραπάνω τύπων (σχήμα 1).

Η διόρθωση όμως της εξωτερι-

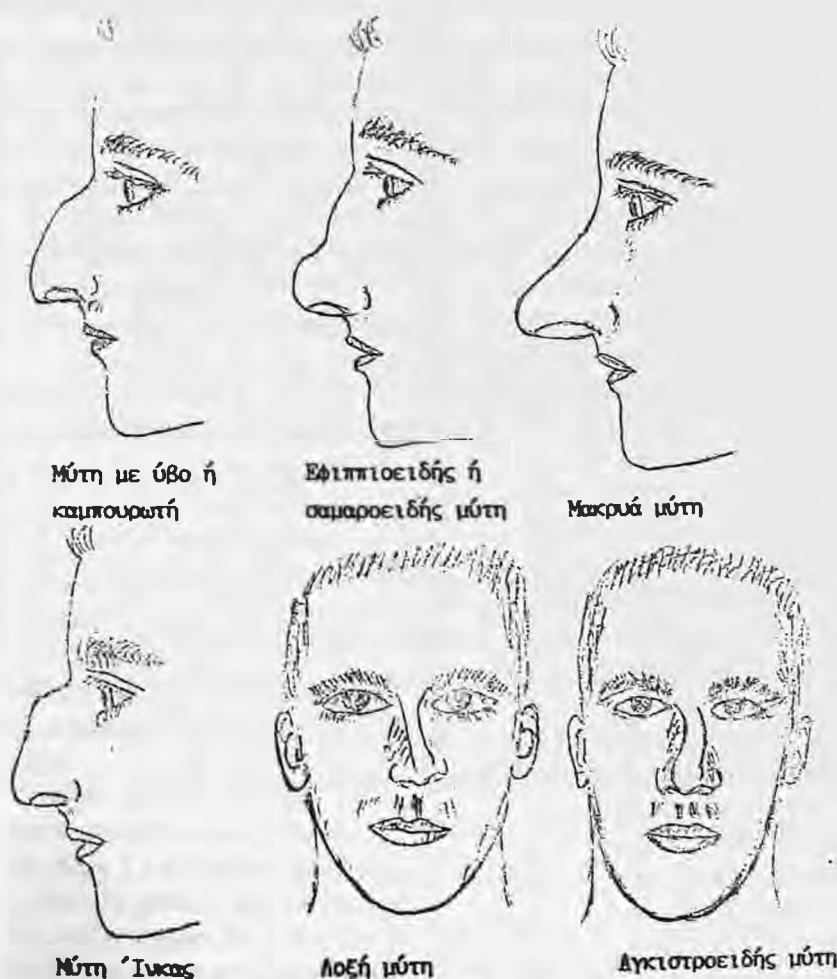
κής εμφάνισής της μύτης επιτρέπεται μόνο υπό την προϋπόθεση να διατηρηθεί αδιατάρακτη η αναπνευστική λειτουργία. Δυστυχώς όμως αυτή η προϋπόθεση αγνοείται σε πολλές περιπτώσεις, κυρίως από γενικούς πλαστικούς χειρουργούς, με δυσάρεστα μετεγχειρητικά αποτελέσματα. Η πετυχημένη ρινοπλαστική βασίζεται στην ταυτόχρονη πλαστική τόσο της ρινικής πυραμίδας, όσο και του ρινικού διαφράγματος και των ρινικών κογχών.

Επειδή δε συχνά την εξωτερική παραμόρφωση της μύτης συνοδεύει και ανάλυση διαταραχή της αρχιτεκτονικής του εσωτερικού της μύτης, ο ενδιαφερόμενος με μια επέμβαση, μια αναισθησία, μια ταλαιπωρία γενικότερα, επιτυγχάνει κοσμητική και λειτουργική αποκατάσταση του προβλήματός του.

Για να υπάρξει επιθυμία διόρθωσής, πρέπει το άτομο πάνω απ' όλα να συνειδητοποιήσει το ελάττωμα που σχεδόν πάντα διαταράσσει τον ψυχισμό του. Η ψυχολογική αναστάτωση συνδέεται με στερήσεις, περιορισμούς ή και απόρριψη του περιβάλλοντος και κυρίως με αγχώδεις φαντασιώσεις του ατόμου με επίκεντρο το σώμα του. Το άτομο, αλλά πολύ συχνά και το οικείο περιβάλλον του, δημιουργεί αισθήματα απόρριψης, εχθρότητας ή ενοχής, που τελικά οδηγούν ακόμα και σε κατάθλιψη. Η μελαγχολία και η ντροπή καθραπτίζονται πολύ συχνά στο πρόσωπο ανθρώπων με άσχημη μύτη.

Έτσι, το άτομο θα πρέπει να επιλέξει τον χειρουργό της αρεσκείας του και να συζητήσει μαζί του το πρόβλημά του. Η επιλογή του χειρουργού είναι κάτι πολύ σημαντικό. Δεν αρκεί να διαθέτει μόνο εμπειρία και γνώση των χειρουργικών τεχνικών, αλλά επιπλέον την ικανότητα να ευσχύνει τα ψυχικά και συναισθηματικά αποθέματα του ατόμου που πρόκειται να οδηγηθεί στο χειρουργικό τραπέζι. Επίσης θα πρέπει να διαθέτει την αίσθηση των τωστών αναλογιών ή μ' άλλα λόγια αισθητική αντίληψη. Είναι σημαντικό να ασχολείται ο ίδιος με καλές τέχνες (ζωγραφική, σχέδιο, γλυπτική). Όταν η τεχνική θα έχει κατακτηθεί, και είναι αναγκαίο να κατακτηθεί, είναι η αισθητική αντίληψη αυτή που θα προσδιορίσει την διαφορά επιτυχίας μεταξύ των χειρουργών. Αισθητικά και η παραμικρή λεπτομέρεια είναι κάτι πολύ σημαντικό. Ο Μιχαήλ Άγγελος έλεγε: «τα μικρά πράγματα κάνουν την τελειότητα, αλλά η τελειότητα δεν είναι μικρό πράγμα».

Η ηλικία είναι κάτι πολύ σημαντικό στη ρινοπλαστική. Δεν πρέπει να επεμβαίνει κανείς στη μύτη σε ηλικία κάτω των 16 ετών για τα κορίτσια και 18 ετών για τ' αγόρια. Κι αυτό για ν' αποφευχθεί η

Σχήμα 1

διαταραχή των οστεοπλαστικών πυρήνων, κάτι που θα είχε ολέθρια αποτελέσματα στην ανάπτυξη και τελική φυσιολογική διαμόρφωση της μύτης, αλλά ίσως ακόμη και στο υπόλοιπο κεντρικό τμήμα του προσώπου. Σ' ότι αφορά το ανώτατο όριο ηλικίας για ρινοπλαστική θα μπορούσαμε να πούμε με βεβαιότητα ότι δεν υπάρχει τέτοιος περιορισμός. Παρ' όλα αυτά όμως συνιστάται να γίνεται σε όσον το δυνατόν νεώτερη ηλικία. Μπορούμε να πούμε ότι η πιο κατάλληλη στιγμή για ρινοπλαστική είναι εκείνη που θα νοιώσει κανείς ότι η μύτη του δεν του αρέσει πιά και επιθυμεί να αποκτήσει μια ωραιότερη.

Όταν λοιπόν ο ενδιαφερόμενος επισκεφθεί το χειρουργό εντοπίζεται και αναλύεται το πρόβλημα. Αφού γίνει η εκτίμηση των στοιχείων του προσώπου (προσωπομετρία), ο γιατρός πρέπει να εξηγήσει πιά μύτη ταιριάζει στον ενδιαφερόμενο και αν είναι δυνατόν να αποδοθεί σε σκέτο το καινούργιο μύτη. Κάτι τέτοιο εφαρμόζουμε σχεδόν πάντα στο Γ.Ν. Νοσοκομείο Νάουσας. Αναλύονται επίσης η προεγχειρητική διαδικασία, η νάρκωση, η μέθοδος και η πορεία της επέμβασης, οι τυχόν επιπλοκές, η μετεγχειρητική αντιμετώπιση και ο χρόνος νοσηλείας. Στο μεταξύ γίνεται φωτογράφιση της μύτης σε 3 στάσεις. Αυτή η φωτογράφιση συντελεί, εκτός από την τεκμηρίωση του περιστατικού, για το σχεδιασμό του χειρουργικού πλάνου και τη διευκόλυνση του χειρουργού στη φάση της διόρθωσης και απόδοσης νέου σχήματος στη μύτη. Αργότερα σε σύγκριση με τις μετεγχειρητικές φωτογραφίες γίνεται κριτική και αξιολόγηση του τελικού αποτελέσματος.

Έτσι, απόλυτα ενημερωμένο και με τη σγκατάθεσή του υποδεχάμεστε τον ενδιαφερόμενο στο χειρουργικό τραπέζι.

Είναι γενικά παραδεκτό σήμερα απ' όλους τους πλαστικούς χειρουργούς

Πριν την εγχείρηση

Μετά

γούς προσώπου που συνήθως είναι χειρουργοί ωτορινολαρυγγολόγοι, ότι η ρινοπλαστική είναι μια από τις δυσκολότερες, πολυπλοκότερες και λεπτότερες πλαστικές επιχειρήσεις. Ο πλαστικός χειρουργός χρησιμοποιώντας διάφορες τεχνικές επιδεικνύει σ' όλα τα ανατομικά στοιχεία της μύτης (συνδετικό ιστό, μύες, χόνδρο, οστά). Γίνονται τομές στο εσωτερικό της μύτης, ή σε σπάνιες περιπτώσεις, ανάλογα με τη χρησιμοποιούμενη τεχνική, πολύ μικρές τομές στο δέρμα του εξωτερικού της μύτης, χωρίς όμως κανένα απολύτως αισθητικά δυσάρεστο αποτέλεσμα.

Με αλυσάγες ελάχιστων, τις πιο πολλές φορές, χιλιοστών στα ανατομικά μέρη της μύτης, μπορεί ν' αλλάξει το σχήμα και το μέγεθος της μύτης και αυτόματα ολόκληρη η έκφραση και το στυλ του προσώπου. Αλλαγές όμως που πρέπει να γίνουν με ιδιαίτερη λεπτότητα και προσοχή ώστε να επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αισθητικό και λειτουργικό αποτέλεσμα. Αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία διόρθωσης

της μύτης και δοθεί το επιθυμητό σχήμα, γίνεται συρραφή των τομών με ειδικά λεπτά ράμματα, ταμπονάρισμα της μύτης και ακινητοποίηση της με τοποθέτηση εξωτερικά γύψινου νάρθηκα. Η διάρκεια της επέμβασης είναι συνήθως 1,5-2 ώρες. Πρέπει να τονίσουμε ότι μια σωστή επέμβαση και κυρίως μια σωστή ακινητοποίηση της μύτης, απαλλάσσει τον χειρουργημένο τελείως από τον μετεγχειρητικό πόνο.

Μετά από 2-3 ημέρες αφαιρείται το ταμπονάρισμα της μύτης και σε 8-10 ημέρες ο γύψινος νάρθηκας. Πρηξίματα και μελανιές κυρίως στην περιοχή των κάτω βλεφάρων των ματιών υποχωρούν σταδιακά σε λίγες μέρες. Μετά από 20 περίπου ημέρες δεν υπάρχει συνήθως κανένα ίχνος που να προδίδει ότι έγινε εγχείρηση.

Για διασφάλιση της επιτυχίας της επέμβασης συνιστάται η αποφυγή χρήσης γυαλιών για 1 μήνα, καθώς επίσης και η αποφυγή έκθεσης στον ήλιο ή σε ισχυρό ψύχος και η συμμετοχή στα σπορ για 3 μήνες.

Το τελικό αποτέλεσμα της πλα-

στικής φαίνεται καθαρά μετά από 6-8 μήνες.

Σοβαρές επιπλοκές κατά κανόνα δεν παρατηρούνται. Η τεχνική της ρινοπλαστικής είναι σήμερα τόσο προχωρημένη που με βεβαιότητα θα μπορούσε κανείς να τη συστήσει, χωρίς αμφιβολία και προβληματισμό, σ' όποιον την επιθυμεί. Δικαίως η αισθητική χειρουργική μπορεί να θεωρηθεί η χειρουργική του ονείρου. Ένα καλό αποτέλεσμα είναι αυτό που δικαιώνει το γιατρό, ικανοποιεί τον ενδιαφερόμενο και κάνει ευτυχείς και τους δύο. Δεν είχε πολύ άδικο ο Σταντάλ όταν έγραφε «η ομορφιά είναι η υπόσχεση της ευτυχίας».

Πριν την εγχείρηση

Μετά

ΟΛΓΑΝΟΣ - Ο Ευφρόσυνος - ΟΛΟΣ ΓΑΝΟΣ Θεός

Συνέχεια από τη σελίδα 118

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Άν, όπως πιστεύω, το όνομα ΟΛΓΑΝΟΣ είναι σύνθετο από τις λέξεις ΟΛΟΣ και ΓΑΝΟΣ, τότε σύμφωνα με το βαθύτερο νόημα του ονόματός του, ο ποτάμιος θεός των Μακεδόνων της Ημαθίας, ήταν η ενσάρκωση της ομορφιάς, της λαμπρότητας, της αγνότητας (του νερού), αλλά και γενικότερα της ευφροσύνης, της υψηλοφροσύνης και της τελειότητας που μεταγγίζεται σε όσους πιστούς κοινωνούν, πίνουν, από το υγρό (ρευστό) σώμα του ποτάμιου Θεού.

Η λατρεία των αρχαίων Μακεδόνων για το νερό και η θεοποίηση των ποταμών είναι ακόμη ένας άρρηκτος κρίκος της αλυσίδας των κοινών γνωρισμάτων που δείχνουν την ελληνική τους ταυτότητα. Η εμμονή τους στη λατρεία του ΟΛΓΑΝΟΥ, όπως φαίνεται από τη σωζόμενη πανέμορφη προτομή του Θεού τους, που χρονολογείται στον 2ο μ.Χ.

αιώνα, ίσως, εκτός των άλλων, να δείχνει και τον αγώνα τους να κρατήσουν την ελληνική τους ταυτότητα στα χρόνια της πικρής Ρωμαιοκρατίας, της ξενικής κατοχής, που ήταν φυσικό να πονά περισσότερο τους Μακεδόνες, οι οποίοι δεν μπορούσαν να ξεχάσουν τα μεγαλεία (περασμένα) της εποχής του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ιστορία της Βέροιας, τόμος Α', Βέροια 1960 Γεωργίου Χ. Χιονίδη.

Ημαθία, Τουριστικός Οδηγός, Θεσσαλονίκη '69 Αποστόλου Τζαφεροπούλου, σελ. 145.

Λεξικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Ι. Δρ. Σταματάκου, τόμ. Α'.

Μέγα Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας Η. LIDDELL, R. SCOTT, Α. Κωνσταντινίδου, τόμ. 3 (όλος, ούλος κλπ.).

Μακεδονία, Εκδοτικής Αθηνών, Αθήνα 1982.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΙΚΙΛΙΑΣ ΜΗΛΙΑΣ

**Αφιερωμένο στη μνήμη
του Οδυσσέα Ντινόπουλου**

JONAGORED

Η ιστορία της ποικιλίας μηλιάς Jonagored, αρχίζει το 1978, με την εγκατάσταση μικρής φυτείας με Jonagold. Έγτερα από δύο χρόνια ο Jos Morren, διαπιστώνει, με μεγάλη έκπληξη, από ένα παιχίδι της φύσης, ότι ένα από τα δέντρα Jonagold, παρουσιάζει, στο ανώτερο τμήμα, ένα βραχίονα με καρπούς καθολοκληρίζ κόκκινους. Πρόκειται, πράγματι για μία mutation (μεταλλαγή) τυχαία η οποία είναι αρκετά σπάνια στη φύση. Αυτοί οι καρποί έντονα χρωματιζμένοι, διακρίνονται σαφώς, από τους καρπούς της αρχέγονης (αρχικής) Jonagold.

Πληνόμενος από το φαινόμενο ο Jos Morren, αποφάσισε να μελετήσει αυτή την μεταλλαγή για δικό του λογαριασμό. Τον ίδιο χειμώνα, εμβολίασε μία εικοσάδα δέντρα με εμβόλια από το βραχίονα που είχε τη μεταλλαγή. Το επόμενο καλοκαίρι, ένα από αυτά τα δέντρα αφιερώθηκε καθ' ολοκληρίαν, με αντικειμενικό σκοπό, την απόκτηση εμβολιοφόρων βλαστών για τα δέντρα της δεύτερης γενεάς, για να διαπιστωθεί η σταθερότητα της μεταλλαγής.

Το 1983 συγκομίζει 5 καρπούς από τα δέντρα της πρώτης γενεάς. Αποδεικνύεται ο ίδιος έντονος χρωματισμός όπως και επί της αρχικής μεταλλαγής.

Την επόμενη χρονιά συγκομίζει καρπούς ταυτόσμιους από δέντρα της δεύτερης γενεάς.

Πεπεισμένος για το ενδιαφέρον της ανακάλυψής του, ο Jos Morren, αποφάσισε να μη μεταβιβάσει την μεταλλαγή αυτή σε φυτωριόχο, αλλά να κάνει εγκαταστάσεις για τον εαυτό του.

Το 1983, ζήτησε πιστοποιητικό «δημιουργού φυτικής κατεύθυνσης»,

από την Γνωστή Προστασία Δημιουργού, του Υπουργείου Γεωργίας του Βελγίου και έστειλε 4 δέντρα στο Brogdale της Αγγλίας όπου η νέα ποικιλία παίρνει τη θέση της στον Κατάλογο του National Fruit Trials (Εθνικό κατάλογο ποικιλιών). Εκεί στέλνονται όλες οι νέες ποικιλίες μηλιάς για να βεβαιωθεί, εάν είναι πράγματι νέες και διαφέρουν από τις υπάρχουσες ποικιλίες.

Ο ειδικός στην μηλιά επιστήριξης Clarik κατάληξε στο συμπέρασμα ότι η ποικιλία Jonagored είναι πράγματι διαφορετική από την ποικιλία Jonagold, κα: ένα είδος διπλώματος προνομίου εφευρέσεως, χορηγήθηκε στον Morren το 1986 που ίσχυε για όλες τις χώρες μέλη της U.P.O.V. (Διεθνής Έκωση για την προστασία των Δημιουργών Φυτικής Κατεύθυνσης).

Το 1986 γεννήθηκε και επίσημα πλέον η νέα ποικιλία μηλιάς Jonagored.

Η ποικιλία Jonagored παρουσιάζει πράγματι ένα χρωματισμό κόκκινο πολύ έντονο, μέχρι 100% στην επιφάνεια της επιδερμίδας. Η σάρκα είναι πολύ χυμώδης και τραγανή και η οξύτητα λίγο υψηλότερη από της Jonagold. Έχει τη δυνατότητα συγκομιδής την κανονική εποχή ωριμάνσεως. Λόγω χρωματισμού κάτω που στερείται η Jonagold. Η συγκομιδή γίνεται και στην Jonagored σε δύο «χέρια». Το πρώτο χέρι συμπίπτει με το πρώτο χέρι της Jonagold, αλλά οι καρποί της Jonagored είναι πολύ χρωματισμένοι. Το δεύτερο χέρι γίνεται 8-10 μέρες αργότερα, και πάλι οι καρποί είναι πολύ χρωματισμένοι.

Ο χρωματισμός της Jonagored, αρχές της ωρίμανσης (στο Βέλγιο ως τις 15 Σεπτεμβρίου) ποικίλει α-

πό δέντρο σε δέντρο. Τα δέντρα φέρουν ταυτόχρονα καρπούς πράσινους, καστανοκόκκινους, με πολλές ραδδώσεις και κόκκινους. Πάντοτε στην ωρίμανση (Τέλος Σεπτεμβρίου) ο χρωματισμός γίνεται ολόενα και περισσότερο ομοιόμορφος. Οι ραδδώσεις εξαφανίζονται στο μεγαλύτερο μέρος, οι πράσινοι καρποί

Του Γιάννη Κοσμίδη

χρωματίζονται κατ' αρχήν καστανοκόκκινοι και στο τέλος του μήνα γίνονται ομοιόμορφα κόκκινοι. Επειδή χρωματίζονται οι καρποί της Jonagored, πρώτα υπάρχει τάση να συγκομίζεται πολύ καρίς, αυτό είναι λάθος. Η άριστη ημερομηνία συγκομιδής είναι τη στιγμή που ο βασικός πράσινος χρωματισμός γυρίζει προς το πράσινο ανοικτό και ο κόκκινος χρωματισμός δεν είναι πια καυτανκωπός.

Η ποικιλία Jonagored δεν έχει ανάγκη από χημικά προϊόντα που ευνοούν τον χρωματισμό, γιατί χρωματίζεται φυσιολογικά.

Μπορεί άνετα να φυτευθεί σε σύγχρονο σύστημα φύτευσης σε πολλές σειρές, γιατί δεν υπάρχει ο κίνδυνος μή χρωματισμού των καρπών στις εσωτερικές σειρές.

Σε έναν πειραματικό του Morren σε δέντρα απογόνους παρατηρήθηκαν σε μικρό ποσοστό διαφορές από δέντρο σε δέντρο, από απόψεις χρωματισμού, διανομής του κόκκινου χρωματισμού στην επιφάνεια της επιδερμίδας, φακίδια περισσότερο ή λιγότερο διακρινόμενα κ.λ.π.

Πρέπει να αυξηθεί η φύτευσή της στις πεδινές περιοχές, γιατί οι καρποί της είναι ευαίσθητοι σε ηλιακά εγκαύματα.

Τέλος, συγκρίνοντας τα πολλά της προτερήματα με τα λίγα της ελαττώματα, πιστεύουμε ότι η ποικιλία Jonagored υπόκειται.

Οδυσσέας Ντινόπουλος

Έμαθα τον θάνατο του Οδυσσέα Ντινόπουλου. Πράγματι ξαφνιάστηκα. Δεν μπορούσε να χωρέσει στο μυαλό μου ότι αυτός ο αεικίνητος και με τόση δραστηριότητα και ζωτικότητα, θα μας άφηνε. Ήμουν και εγώ ένας από τους ολίγους κατά την εποχή εκείνη που με μεγάλη φλόγα και πειθώ με είχε καταφέρει να γράψω τα πρώτα επιστημονικά άρθρα και να πάρω και εγώ τους δρόμους με το τεφτέρι στα χέρια για συνδρομητές του περιοδικού. Θα μου μείνει αξέχαστη η στιγμή

εκείνη, όταν έλαβε το πρώτο τεύχος του περιοδικού. Το πρόσωπό του πήρε τέτοια λάμψη και έκφραση, σαν να κέρδισε όλον τον κόσμο. Πράγματι, κατάφερες Οδυσσέα Ντινόπουλε, να κερδίσεις την αγάπη όλων των Ναουσάιων. Μπήκες μέσα στην καρδιά τους, μίλησες στην ψυχή τους. Προσπάθησες και κατάφερες να ζήσεις, όχι μόνο τα γεωργικά θέματα, αλλά και την ιστορία του τόπου αυτού που χύθηκαν τόσα ποτάμια αίμα για την λευτεριά του.

Ήσουν ο μπροστάρης στον

Μακεδονικό αγώνα που φούντωσες μέσα στις καρδιές μας με τα άρθρα του περιοδικού σου τα ιστορικά και λαογραφικά την Ελληνικότητα της Μακεδονίας.

Μεγάλη Παρασκευή ήχησαν διπλά πένθιμα οι καμπάνες. Παίρνοντάς σε ο Θεάνθρωπος κοντά του, αφήνοντάς μας μόνους με όλες τις αναμνήσεις.

Αγαπητέ και αξέχαστε φίλε μου, θα είσαι πάντα κοντά μας.

Άρης Παπανικολής

Δ/ντής Χειρουργικής Κλινικής

Γ.Κ.Ν. Βέροιας

ΟΔΟΣ ΖΑΦΕΙΡΑΚΗ

Συνέχεια από τη σελίδα 126

«Τζούλη» που οι Ναουσαίοι τον αδικούσαν σε σύγκριση μ' αυτόν όταν τα κοπανούσαν. «Πίνει ο μπαρμπα Αγγελάκης, διατελεί εν ευθυμία, πίνω εγώ τσάτρα ο Τζούλης».

Στο ίδιο συγκρότημα Αγγελάκη ήταν το ραφείο του Παναγιώτη Ιγνατιάδη του Ζαχαρία Μπούρα, ένα μανάβικο «Δημητρός» και το ζαχαροπλαστείο του μπαρμπα - Θόδωρου, που συγκέντρωνε το ενδιαφέρον στα παιδικά μας χρόνια - για τα ωραία και αγνά γλυ-

κά του. Είχε τότε ένα μικρό βοηθό που μαζί του με ανέβαζε στο πατάρι - εργαστήριό του πολλές φορές για να καθαρίσουμε καρύδια ή αμύγδαλα αντί αμοιβής ένα γλυκό.

Αλλά για να μην τρώμε απ' τα γλυκά που είχε στο εργαστήριο μας υποχρέωνε να σφυρίζουμε όσο διαρκούσε το καθάρισμα. Εγώ όμως, σε συνεννόηση με τον βοηθό του, παραβιάζαμε την συμφωνία κάνοντας διπλό σφύριγμα όσο ήταν δυνατόν για να τρώμε γρήγορα από κανένα γλυκό, τότε ο ένας και τότε άλλος. Κολητά με το συγκρότημα ήταν το μαγαζί του Γρηγόρη Μπέρσου (ψυλικά), η ταβέρνα του «Αιμάν Εφέντη» του μικρασιάτη Δημήτρη Κουκουζήδη, ο φούρνος του Αλέξη Ζαμπάνα και το καρεκλάδικο των Αφών Βαρδέρη που με τον ποδοκίνητο τόρνο κατασκεύαζε τις παραδοσιακές Ναουσάινες χρωματιστές καρέκλες από «Ραγιάι» - χόρτο - της λίμνης των Γιαννιτσών, καθώς και για μας τους μικρούς τις «φούρλες» - σούρες - που τις θέλαμε να είναι: «νύμφες» αμετακίνητες στο γύρισμά τους και όχι τις «ταρντάρες» μετακινούμενες.

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΗΣ «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ»

Ο Σύλλογος Αποφοίτων και το περιοδικό του «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στεγάζονται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Ώρες λειτουργίας:

Κάθε Παρασκευή 6 - 8.30 μ.μ.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΝΑΟΥΣΑΣ

Επιμέλεια του κ. Θωμά Αλδάκου Βιβλιοθηκαρίου της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Νάουσας.

Το Πολιτιστικό Κέντρο Νάουσας δημιούργησε την Δημοτική Βιβλιοθήκη. Τα εγκαίνια της Βιβλιοθήκης έγιναν την 17η Οκτωβρίου 1979, οπότε άρχισε και η λειτουργία της.

Πρeσωρινά στεγάστηκε σε αίθουσα του κτιρίου του Πολιτιστικού Κέντρου Νάουσας, ειδικά διασκευασμένη για βιβλιοθήκη.

Τον Νοέμβριο του 1931 η Δημοτική Βιβλιοθήκη μεταφέρθηκε στη μόνιμη στέγη της, στο ανακαινισθέν από τον Δήμο Νάουσας παλαιό παραδοσιακό κτίριο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης, το οποίο είχε καταστραφεί στον εμφύλιο πόλεμο το 1949.

Το κτίριο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης το εδώρησε στο Δήμο το έτος 1939 ο Ναουσαίος Γεώργιος Δ. Τουρμπάλης.

Στην πρόσοψη του κτιρίου υπάρχει ανάγλυφη σε μαρμαρίνη πλάκα η επιγραφή «ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΝΑΟΥΣΗΣ ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΟ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ» ΔΑΠΑΝΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΤΟΥΡΜΠΑΛΗ ΕΤΟΣ 1939».

Στο ανακαινισθέν κτίριο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης η πρόσοψη δεν είχε καταστραφεί και διατηρείται η παλαιά νεοκλασσική του αρχιτεκτονική, ενώ εσωτερικά έγινε μια σύγχρονη βιβλιοθήκη με ό-

100 αναγνώστες, το γραφείο της και μια μεγάλη αίθουσα για τα βιβλία.

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη έχει 10.000 τόμους βιβλίων και λειτουργεί και σαν δανειστική.

Τα βιβλία είναι ταξινομημένα κατά κατηγορίες, έχει διάφορα βιβλία, έργα γενικής φύσεως, φιλοσοφία, θρησκεία, κοινωνικές επιστήμες, φιλολογία, φυσικές επιστήμες, εφαρμοσμένες επιστήμες, τέχνη (θέατρο, ζωγραφική), λογοτεχνία ιστορία, γεωγραφία, βιογραφίες εγκυκλοπαίδειες κ.τ.λ. Έχει ειδικό παιδικό τμήμα η βιβλιοθήκη με πολλά παιδικά βιβλία. Τα περισσότερα βιβλία έχουν αγοραστεί από τον Δήμο Νάουσας και τα υπόλοιπα προέρχονται από δωρεές συμπολιτών εκδοτικών οίκων, από χορηγίες Τραπεζών και επιχορήγηση των Υπουργείων Παιδείας και Πολιτισμού.

Θωμάς Αλδάκος
Προϊστάμενος
του Πολιτιστικού
Κέντρου Νάουσας

λους τους απαραίτητους χώρους και την επίπλωσή της για την τέλεια λειτουργία της.

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη έχει μεγάλο και άνετο αναγνώστηριο για

1190111

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας